

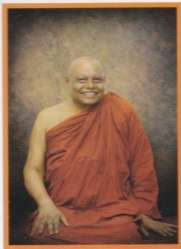
අභියෝග භාවනා

I වැනි කොටස

සම්පාදනය

අති පූජ්‍ය නාලයගේ අරියධම්ම ස්වාමීපාදයාණන් වහන්සේ

අරමුණ

ශ්‍රී ලංකා රාමස්ඤ්ඤ මහා නිකායේ
 ශ්‍රී කල්‍යාණී සෝභාසුම සංඝථාගේ
 ප්‍රධාන අනුඥායක ත්‍රිවිධක වාගීශ්වරාචාර්ය
 ඥායනාධිප මහා කම්මට්ඨානාචාර්ය
 අභිපූජ්‍ය හා උසතේ අරියධම්මානිධාන
 මහෝ පාඨනාය අනුභායක මාහිමියන්
 වහන්සේගේ සත් සත්කෘතවේනි (77)
 වර්ෂ පූර්ණ පුණ්‍යාත්මි ජන්ම දිනය
 නිමිත්තෙන් හිදුක් නිභෝගී සුවයන්
 විංශන් ඥන වර්ෂාඛික දීර්ඝායු ශ්‍රී
 සම්පත්තියන් මතු උතුම් සම්මා
 සම්බුද්ධත්වයන් අත්පත් වේවායි.
 ඉමෙහි පූර්ණ ආශීර්වාදයෙන් පුජා වේවා.
 ආඬු. ආඬු. ආඬු.

සමාජෝජක

පූජ්‍ය භාග්‍යොකුණේ අරියසීල ස්ථවිර.

අනිධර්ම භාවනා

I වැනි කොටස

සම්පාදනය

අති පුස්තකාලයේ අරියධර්ම ස්වාමිපාදකාණන් වහන්සේ

දෙවන මුද්‍රණය : 2015 නොවැම්බර්

ධර්මදානය :

පින්වත් වර්තා ආරච්චිගේ මහත්මනී

මුද්‍රණය

කොලිට් ප්‍රින්ටර්ස්

නො. 17/2, පැහිරිවත්ත පාර, ගංගොඩවිල, නුගේගොඩ.

දුරකථනය: 011-4870333

ධම් න්‍යාය

අභිධම්මය පිළිබඳ නොයෙක් උගන්තු විවිධ මත පළකෙරෙති. මේ අතර අභිධම්මය ශ්‍රී බුද්ධ දේශනාවක් නොවේ යයි කියන්නෝ ද වෙති. ඒ මති මතාන්තර ඔවුන්ගේ සඤ්ඤා විපල්ලාසයන් හැටියට සලකන අපි උපේක්ෂිත වෙමු. අභිධම්මය ගැන සාමාන්‍ය ලෝකයා ගේ ඇදහීම නොනේරෙන දෙයක් වශයෙනි. යම්කිසි කාරණයක් ගැන කතාකිරීමේදී මික එතරම් අභිධම්මයක් නොවේ යයි කියනවා ඔබ අසා ඇත. එහි අදහස එය එතරම් ගැටලුවක් නොවේය යනුයි.

අභිධම්මය ගැන සිතීමේ දී මගේ සිතට දැනියේ ධම්මන්‍යායක් වශයෙනි. එනම් ධම්මයේ ස්වභාවය හෙවත් ඇතුල් ස්වරූපය පිරිසිඳ අවබෝධකර ගැනීමට උපකාරවන ප්‍රමිති තත්ත්වයක් ලෙසිනි.

ඇත්ත වශයෙන් ම සච්ඤා ඥානයේ අසදාශ සාධකය අභිධම්මය යයි කියනු සුදුසුම ය.

සිත හා සිතේ පැවැත්ම ලොවට මහා ප්‍රභේලිකාවක් විය. සච්ඤයන් වහන්සේ එය මැනැවින් විසඳු සේක. ඒ බුද්ධ දේශනාව යි, අභිධම්ම නමින් හැඳින්වෙන්නේ.

අභිධම්මය ලෙහෙසියෙන් තේරුම් ගත හැකි පරිදි පාඩම් මාලාවක් වශයෙන් අපේ අරියධම්ම ස්ථවිර නම විසින් පොතක් ලියා තිබේ. එය මුද්‍රණය කරවා සුදුසු ඇත්තන් අතට පත්කිරීමට පුණ්‍යකාමී යු.ඇස්. මුදලිගේ මහතා සුදානම් වෙයි. එය නිර්වාණගාමී අනුන්තර පිංකමක් බව ධම් ප්‍රිතියෙන් සඳහන් කරමි.

“සතං සමාගමො හොතු
යාව නිබ්බාන පත්තියා”

කඩවැද්දුවේ ජනවංස ස්ථවිර

පෙරවදන

සියලු බුදු ගුණ සම්පිණ්ඩනය වන ඉතිපිසෝ ගාථා පාඨයේ නව වැනි භගවා බුදුගුණය විසුද්ධි මාර්ගයෙහි අර්ථ සයකින් විග්‍රහ කොට ඇත. "භාග්‍යවා භග්ගවා යුත්තෝ - භගේහි ව විභන්තවා, භන්තවා වන්ත ගමනෝ භවෙසු භගවා තනෝ" විසුද්ධි මාර්ගයෙහි එන මෙම ගාථාවෙහි තේරුම මෙසේ ය.

1. පුණ්‍ය භාග්‍යය ඇත්තේ, 2. කෙලෙසුන් හා පඤ්චමාරයන් බිඳින ලද්දේ 3. භාග්‍ය ධර්ම සයෙකින් යුක්ත වූයේ, 4. ලොකික ලෝකෝත්තර ධර්ම බෙදෙන ලද්දේ, 5. උත්තරීමනුෂ්‍ය ධර්මයන් භජනය කරන ලද්දේ, 6. සසර භව ගමන වමාරන ලද්දේ ද, එසේ හෙයින් භගවා නම් වන සේක.

මෙහි සතර වැනි තේරුම වනුයේ ලොකික ලෝකෝත්තර ධර්මයන් බෙදමින් ධර්ම දේශනා කළ වග ය. බුදු බවට පත්වූ අළුම අර්භන් මාර්ගඵලාවබෝධයන් සමග පෙර පසු නොවී සියල්ල දත්තා වූ සර්වඥතාඥානය ප්‍රධාන කොට ඇති සියලු බුදු ගුණ සියලු බුදු නැණ එකවිට සමෘද්ධ වූයේ බෝධි සම්භාර පිරිමේ ප්‍රතිඵල වශයෙනි.

බුදුවීමෙන් සතර වැනි සතියෙහි රතනාසරයෙහි වැඩහිඳ සතියක් තුළදී ධර්මය සම්මර්ශනය කළ සේක. බුදුවීමෙන් දෙවැනි වූ ඇසළ පුර පසළොස්වක දින ඇරඹූ ධර්ම දේශනාව පුරා පන්සාලිස් වසක් තිස්සේ අවස්ථානුකූලව පැවැත්වූ සේක. සකල බුද්ධ ධර්මය ස්කන්ධ වශයෙන් අසුසාර දහසකි. අංග වශයෙන් දෙකකි. නිකාය වශයෙන් පසකි. පිටක වශයෙන් තුනකි. ධර්ම විනය වශයෙන් දෙකකි. රස වශයෙන් එකකි.

මහා සාගරයේ ජලය බින්දුවක් පාසා එක ම ලුණු රසයෙන් රස වූවා සේ බුද්ධ ධර්මයේ අකුරක් පාසා ඇත්තේ එකම විමුක්ති රසය යි. එයම ධර්ම, විනය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන අතර ධර්මය - ධර්ම - අභිධම් නමින් බෙදෙන බැවින් විනය - සුත්‍ර අභිධම් වශයෙන් පිටක තුනකින් යුක්ත වෙයි. ආණා දේසනා - වෝභාර දේශනා පරමන්ථ දේශනා නමින්

තුන් පිටකය හැඳින් වේ. අණදීමට සුදුසු වූ සර්වඥයන් වහන්සේගේ විනය පිටකය ආණා දේශනාව යි. ලෞකික මහජනතාවගේ ව්‍යවහාරයට ගැලපෙන පරිදි සම්මුතියෙහි පිහිටා වදාරන ලද සූත්‍ර පිටකය වෝහාර දේශනාව ය. පරමාර්ථ සතර ඉතිරි නැතිව විග්‍රහ කරන අභිධම්ම පිටකය, පරමන්ථ දේශනාව නමින් හැඳින් වේ.

තව ද විනය පිටකය යථාපරාධ සාසනය, සූත්‍ර පිටකය යථානුලෝම සාසනය, අභිධම්ම පිටකය යථා ධම්ම සාසනයයි ද, විනය පිටකය සංවරාසංවර කථාය, සූත්‍ර පිටකය දිට්ඨි විනිවේදන කථාය, අභිධම්ම පිටකය නාමරූප පරිච්ඡේද කථා යයි ද, විනය පිටකය අධිසීල සික්ඛා යයි ද, සූත්‍රාන්ත පිටකය අධිවිත්ත සික්ඛා යයි ද, අභිධම්ම පිටකය අධිපඤ්ඤා සික්ඛා යයි ද, විනය පිටකය තදංග ප්‍රභාණ යයි ද, සූත්‍ර පිටකය වික්ඛම්භන ප්‍රභාණ යයි ද, අභිධම්ම පිටකය සමුච්ඡේද ප්‍රභාණ යයි ද බෞද්ධ වදාරන ලද්දේ අර්ථාන්විත දේශනාවන් බැවිනි.

මේ විග්‍රහයන් අතුරෙන් අභිධර්ම පිටකය පරමාර්ථ දේශනාවකි. යථා ධර්ම ශාසනයකි. නාමරූප පරිච්ඡේද කථාවකි. අධි ප්‍රඥා ශික්ෂාවකි. සමුච්ඡේද ප්‍රභාණයකි. අර්ථ ශාමිහිර ධර්ම ශාමිහිර දේශනා ශාමිහිර ප්‍රතිවේධ ශාමිහිර ධර්මයෙකි. එසේ හෙයින් සූත්‍රාන්ත ධර්මයෙන් අභිධර්මය විශේෂ ධර්මයකි. අතිරේක ධර්මයකි.

සූත්‍රාන්ත පිටකයෙහි නාමරූපය දක්වනුයේ ඒකදේශ මාත්‍රයකිනි. අභිධර්ම පිටකයෙහි වනාහි ඉතිරි නැතිව නාමරූප බෞද්ධ දක්වේ. සූත්‍රාන්තයෙහි ස්කන්ධ, ආයතන, ධාතු, ආර්ය සත්‍ය ධර්මයන් දක්වෙනුයේ ඒකදේශ මාත්‍රයෙනි. අභිධර්මයෙහි වනාහි නිරවශේෂ ව ඒ ධර්මයන් බෙද බෙදා දක්වනු ලැබෙන බැවින් අභිධර්මය සූත්‍රාන්ත පිටකයට වඩා විශේෂ වූ ද, අධික වූ ද, අතිරේක වූ ද පරමාර්ථ ධර්ම විග්‍රහයකි. අභිධර්ම සජ්ඣායකරණය ම විදර්ශනා භාවනාවකි. එහෙත් එය අති විස්තාර බැවින් අනුපිළිවෙලින් විදර්ශනා මාර්ගයට ගොනුකරගත යුතුව ඇත.

කොළඹ රාජ්‍ය සේවා බෞද්ධ සංගමය මගින් 1984 ජූනි 06 දින ආරම්භ කරන ලද මාසික භාවනා පාඨම් පෙළ අනුව වතුරා රක්ෂා

භාවනාව ආදිකොට සම සතලිස් සමථ භාවනාවත්, සතර සතිපට්ඨාන සහිත සවිස්තර විදර්ශනා භාවනාවත් සපුරා ග්‍රන්ථ සතකින් ප්‍රකාශයට පත් කොට ඇත. ඉන් අනතුරුව අභිධර්ම පිටකය අනුව විදර්ශනා භාවනා පටන්ගෙන පුරා වසර දෙකකින් තික මාතිකාව නිමවා අභිධර්ම විදර්ශනා භාවනා ග්‍රන්ථය මෙසේ ප්‍රකාශයට පත් කරනු ලැබේ.

අභිධර්ම සඳහා ප්‍රකරණයට ම සාධාරණ වන සම්මසංගණී මාතිකා අතුරෙන් තික මාතිකා දෙවිස්ස මෙහි ඇතුලත් වෙයි. වින්ත වෛතසික රූප නිර්වාණ යන සතර පරමාර්ථය ම ස්කන්ධ ආයතන ධාතු ආර්ය සත්‍යයට නංවා භාවනා වඩන ආකාරය පළමු වැනි පාඩමෙහි දැක්වෙයි. තික මාතිකා දෙවිස්සට අනුපිළිවෙළින් භාවනා පාඩම් දෙවිස්සක් ඉදිරිපත් කොට ඇත. ප්‍රායෝගික වශයෙන් මේ අභිධර්ම විදර්ශනා භාවනා පාඩම් හදාරන ගිහි පැවිදි යෝග්‍යවචරයන්ට මෙයින් ලැබෙන ආභාසයන් අවබෝධයන් අති විශාලවනු ඇත.

සිත් අසුනවය අතුරෙන් එකක් පාසා ස්කන්ධ ආයතන ධාතු ආර්ය සත්‍යයන්ට බෙද බෙදා සම්මර්ශනය කළ හැකිය. වෛතසික දෙපනස අතුරෙන් එකක් පාසා ද, අට්ඨි රූපය අතුරෙන් එක එකක් ද අසංඛත ධාතු නිවාණය ද යන සියල්ල එකක් පාසා ස්කන්ධ ආයතන - ධාතු - ආර්ය සත්‍යයට නංවමින් බෙද බෙදා බැලිය හැකි ය.

නිදසුනක් - සිත් අසුනවය ස්කන්ධ වශයෙන් විඥානස්කන්ධයකි. ආයතන වශයෙන් මනායතනයකි. ධාතු වශයෙන් සතකි. චක්ඛුවිඤ්ඤාණ ධාතු 2, සෝභ විඤ්ඤාණ ධාතු 2, ඝාත විඤ්ඤාණ ධාතු 2, ජීවිතා විඤ්ඤාණ ධාතු 2, කාය විඤ්ඤාණ ධාතු 2, පඤ්චද්වාරාවර්ජනය හා සම්පට්ඨිජන දෙක ද යන සිත් තුන මනෝ ධාතුව ය. ඉතිරි සිත් සැත්තෑසයම මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුව ය. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් ලෝකික සිත් එක් අසුව ම දුක්ඛ සත්‍යයකි. ලෝකෝත්තර සිත් අට දෙන ම සත්‍ය විනිර්මුක්ත ය. දෙපනස් වෛතසික අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධයකි. සංඥාව සංඥාස්කන්ධයකි. ඉතිරි වෛතසික සමපනස ම සංස්කාරස්කන්ධයකි. ආයතන වශයෙන් දෙපනස් වෛතසිකය ම ධම්මායතනයකි. ධාතු වශයෙන් ධර්ම ධාතුවකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් ලෝකික සිත්හි යෙදෙන වෛතසික අතුරෙන්

ලෝභය හැර ඉතිරි එක් පනය දුක්ඛසත්‍යයකි. ලෝභය සමුදය සත්‍යයකි. මාර්ග සිත් සතරෙහි ප්‍රඥා - විතර්ක - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආර්ථ - විර්ය - සතිය - ඒකග්ගතා යන අට දෙන මාර්ග සත්‍යයකි. ඉතිරි වෛතසික විසි අට දෙනා ද ඵලසිත් සතර වෛතසික සතිස ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත ය.

නිර්වාණය ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන් විනිර්මුක්ත ය ; ධර්මායතනයකි ; ධර්ම ධාතු වකි. නිරෝධ සත්‍යයකි. ලෝකෝත්තර ධර්ම කිසිවක් ම අනිත්‍යාදී ත්‍රිලක්‍ෂණයට නංවා විදර්ශනා නොකරනු ලැබේ. එහෙත් ශාන්ත ප්‍රණීත වශයෙන් මෙතෙහි කළ යුතුවන බැවින් ඒ පිළිබඳ ධර්ම විභාග උගත යුතුම වන බව සැලකිය යුතු ය.

ඉහත සඳහන් නිදසුන අනුව මේ පාඩම් පෙළ හදාරන බෞද්ධයන්ට සදොරින් ගනු ලැබෙන සෑම අරමුණක් ම කුසලක්‍රීක මාතිකා ආදී එක එකක් ගෙන ස්කන්ධ ආයතන ධාතු ආර්ය සත්‍යයට නංවමින් විසිතුරු ලෙස විදර්ශනා මාර්ගයෙහි ඉදිරියට යා හැකි වනු ඇත. බුද්ධ ධර්මයෙහි සාරවත් වූ සතර පරමාර්ථ ධර්මයන් අනුව කෙරෙන විදර්ශනා මාර්ගයක් මේ භාවනා ශ්‍රත්ථයෙන් ප්‍රකාශ වන බැවින් ධර්මකාමී සියලු දෙනා විසින් ම මෙය සාවධානව නැවත නැවතත් කියවා අවබෝධ කරගනු ලැබේවා. ප්‍රායෝගික වශයෙන් මේ විදර්ශනා භාවනාවෙහි යෙදෙනු ලැබේවා.

මේ භාවනා මාර්ගය ඉතා මැනවැයි හෘදයංගම ආශීර්වාද පූර්වාංගම ව අනුමත කොට වදාළ, රාජ්‍ය සේවා බෞද්ධ සංගමයේ ප්‍රධාන අනුශාසක, අග්ගමහා පණ්ඩිත විද්‍යා විශාරද අතිපූජනීය මඩිභේ පඤ්ඤාසීභාගිධාන මහානායක මාහිමිපාණන් වහන්සේට සහ අස්මදාවාර්යෝත්තම අතිපූජනීය රාජකීය පණ්ඩිත කඩවැද්දුවේ ශ්‍රී ජීනවංසාගිධාන, ශ්‍රී කලාසාණී යෝගාශ්‍රම සංස්ථාවේ සමුත්පාදක ප්‍රධාන අනුශාසක මාහිමිපාණන් වහන්සේට ද නිදුක් නිරෝගී සුවපත් භාවයෙන් විංශන් ශත වර්ෂාධික කාලයක් දිඝායු ශ්‍රී සම්පත්තිය ද මතු උතුම් ලොවුතුරා බුදුබව ද අත්වේවායි පතමින් ගෞරවාදර හක්තාවන්තව නමස්කාර කරමි.

භාවනා ශ්‍රත්ථය මුද්‍රණය කරවීමෙහිලා පූර්ණ අනුග්‍රහය දක්වූ ගරු බෞද්ධ කටයුතු පිළිබඳ කොමසාරිස්තුමාණන්ට ද කොළඹ රජයේ මුද්‍රණාලයාධිපතිතුමාණන්ට ද, රාජ්‍ය සේවා බෞද්ධ සංගමයට ද, මාසික භාවනා පත්තියට සහභාගි වන සෑමට ද රත්නත්‍රයාගිරිවාදයෙන් ආයුරාචාර්ය ශ්‍රී සම්පත් සිද්ධ ව ගාන්ත නිමාණාවබෝධයට හේතු වාසනා වේවා. මෙය කියවන භාවිත කරන සෑමටත් විදර්ශනා භාවනා මාර්ගය ආලෝකමත් වේවා. ධර්මඥාන භාවනාඥාන මුද්‍රන්පත් වේවා. ගාන්ත නිව්ණ ධාතුව සාක්‍ෂාත් වේවා.

"සබ්බෙ සත්තා භවන්තු සුඛිතත්තා"

මෙයට,
මෙතැනි, නාඋයනේ අරියධම්ම ස්ථවිර,
ගුණවර්ධන යෝනාශ්‍රම මධ්‍යස්ථානය,
ගල්දූව,
කහව.

2540 - 1996.07.19

භාවනා නම් කවරේ ද?

“භාවෙති කුසලධර්මෙ ආසෙවති වඩෙය්ති එතායාති භාවනා” යනු නිර්වචන හෙයින් යම් චේතනාවක් කරන කොට ගෙනෑ කුසල ධර්මයන් වැඩේ ද, වැඩී දියුණු කෙරේ ද ඒ චේතනාව භාවනා නම් වේ.

භාවනා නම් වැඩීම යි, දියුණු කිරීම යි, කුමක් වැඩීම ද? සිත යහපත් අරමුණෙක්හි වැඩීම යි, නොයෙක් අරමුණු ගැනීම් වශයෙන් එහෙ මෙහෙ විසිර යෑම සිතේ සාමාන්‍ය ස්වභාවය යි, එහෙයින් ඉෂ්ටාරම්මණයෙහි ඇලීමත් අනිෂ්ටාරම්මණයෙහි ගැටීමත් ඇති වෙයි. එයින් අකුසල චේතනා පහළ වෙති, එසේ එහෙ මෙහ විසිර යා නොදී යහපත් අරමුණෙක්හි මැ නැවත නැවත ඉපදවීම් වශයෙන් බැඳ කැබීමෙන් සිත ස්ථිර වෙයි. එයින් කුසල චේතනා බහුල වෙයි, සුළු සුළු කරුණුවල දී ඇලීම් ගැටීම් අඩු වෙයි, එයින් අකුසල චේතනා ද අඩු වෙයි, තේරුම් ගැනීමේ පහසුව සඳහා ගල්මය මහවැවේ වේල්ල ගැන සිතා බලන්න.

ඒ වේල්ල තනා ඇත්තේ වැලිවලිනි. සාමාන්‍යයෙන් වැලි විසිරී තිබෙන විට සුළු වතුර පාරකට ද සේදී යයි. එසේ වූ වැලි රියන අඟලට බසින සේ එහි එහි මැ කඳ කැර ස්ථිර කිරීම නිසා මහ වතුර පාරකට ද ගසා ගෙනෑ නො යයි. එසේ ම ඉතා සුළු ඉෂ්ටානිෂ්ට අරමුණක දී පවා විසිර යන සිත මෙසේ එක්මැ අරමුණෙක්හි නැවත නැවත ඉපදීම් වශයෙන් ස්ථිර කැර ගත් විට අතිශයින් ඉෂ්ටානිෂ්ට ආරම්මණයක දී හෝ විසිඳ යා නොදී රැක ගත හැකි වෙයි. එයින් කුසල චේතනා බහුල වෙයි. අකුසල චේතනා අඩු වෙයි. භාවනාවෙන් කුසල ධර්මයන් වැඩේ යෑයි කීවේ එහෙයිනි.

කවර හෙයින් භාවනා අවශ්‍ය ද?

බුද්ධ ධර්මය නො දන්නාහු ද දන්නවා යැයි සිතා ගත්තාහු ද බුද්ධ ධර්මය පරලොචට තිබෙන ආගමෙකැ යි සිතති, කියති. එබඳු අන්ධබාල පෘථග්ජනයනට අනුකම්පා කරනවා හැර අන් කරන්නට දෙයක් නැත. බුද්ධාගම මෙලොවට තිබෙන ධර්මයෙකි. මෙලොවැ හොඳින් සිටියොත් පරලොව ද හොඳ වන බව යි, බුද්ධාගමේ උගන්වන්නේ. බුද්ධාගමෙහි තිබෙන කරුණුවලින් සියයට අසූවක් පමණ මෙලොවැ දියුණුවටයි.

සාධකයක් වශයෙන් ගත්තොත් බුද්ධාගමෙහි උසස් ම පිළිවෙත් වන සීල භාවනා දෙකින් මනා ව වැටහෙනු ඇත. ශීලයෙහි ප්‍රධාන ආනිසංස පසෙකි, එයින් හතරක් මෙලොවට යි, එක යි පරලොවට. භාවනාවෙහි විශේෂයෙන් මෙමඟි භාවනාවෙහි ආනිසංස එකොළොසෙකි. එයින් දහයක් මෙලොවට යි, එක යි පරලොවට, භාවනාවෙහි ආනිසංසයෝ බොහෝ ය.

අභිධම්ම භාවනා

අතිපුජ්‍ය නාඋයනේ අරියධම්ම මහා ස්ථවීරයන් වහන්සේ වර්තමාන යුගයෙහි වාසය කරන උත්තරීතර කම්මවිධානාවරිය මහා ස්ථවීරයන් වහන්සේ නමකි. උන් වහන්සේ ගේ ආචාර්යපාදයන් වහන්සේ ද උගත් සිල්වත් ගුණවත් මහ තෙරුන් වහන්සේ නමකි.

අරියධම්ම මහා ස්ථවීරයන් වහන්සේ ත්‍රිපිටකය හොඳින් හදාරා ජීවිතයට සම්බන්ධ කර ගෙන කහව ගල්දූව ශ්‍රී ගුණවර්ධන යෝගාග්‍රම මූලස්ථානයෙහි වාසය කෙරෙමින් විශාල ශිෂ්‍ය පිරිසක් හදාගෙන යෝගාග්‍රම රාශියක් පාලනය කරමින් සිටින උතුමෙකි.

අරියධම්ම මහා ස්ථවීරයන් වහන්සේ අභිධම්ම භාවනා නමින් ධර්මානුකූලව අළුත් භාවනා ක්‍රමයක් සම්පාදනය කොට ඇත. එය දක්නට ලැබුණේ නැත. අරියධම්ම මහා ස්ථවීරයන් වහන්සේ ගේ බලාපොරොත්තුව නිවන් මඟ පැහැදිලි කොට ජනතාව ඒ මඟ යවන්නට උත්සාහ දැරීම යි. ඒ බලාපොරොත්තුව සඵල වේවා'යි ඉත සිහිත් ප්‍රාර්ථනා කරමි.

මේ උතුම් මාර්ගය සැදහැවත් මහා ජනයා අතට පත් කිරීමට පොත් මුද්‍රණය කරවන බුද්ධ ශාසන අමාත්‍යාංශයටත් සහාය දෙන හැම දෙනාටත් ධර්ම දානමය පිනෙන් නිවන් සුව අත් වේවා.

මධිනේ පෘඤ්ඤාසීහ,

ශ්‍රී ලංකා අමරපුර මහා සංඝ සභාවේ
උත්තරීතර මහානායක ස්ථවීර,

රාජ්‍ය සේවා බෞද්ධ සංගමය - ආශීංසනය

ශ්‍රී සම්බුද්ධ ජයන්තිය අනුස්මරණය කරමින් සම්බුද්ධ ශාසනයේ විරස්ථිතිය අපේක්‍ෂාවෙන් විශේෂයෙන් රජයේ සේවක පිරිස් අතරත්, අවිශේෂයෙන් ශ්‍රද්ධා බුද්ධි සම්පන්න බෞද්ධයන් අතරත්, පරියත්ති, ප්‍රතිපත්ති, ප්‍රතිවේදන ශාසනය ප්‍රචලිත කිරීමේ අපේක්‍ෂාවෙන් ආරම්භ කරන ලද රාජ්‍ය සේවා බෞද්ධ සංගමය, එහි පරමාරී බොහෝ දුරට මුදුන්පත් කරගෙන ඇති බව ප්‍රීති ප්‍රමෝදයෙන් සඳහන් කරමු.

මෙම තත්ත්වය උදාකර ගැනීමට විශේෂ රුකුලක් වූයේ අතිපූජ්‍ය නාඋයනේ අරියධම්ම මාහිමිපාණන් වහන්සේ විසින් පවත්වනු ලබන භාවනා පන්තිය යි. වසර දොළහකට පෙර 1984 ජූනි මස 10 වන දින සිට භාවනා දිනට නියමිත ධර්ම කරුණු අධ්‍යයනය කිරීමේ පත්‍රිකාවක් බැගින් නිකුත් කරමින් මාස්පතා පැවැත්වෙන එක් එක් භාවනා කොටස් අවසානයේ හස්තසාර ධර්ම ග්‍රන්ථයක් නොමිලයේ නිකුත් කරමින් මාස කීපයකට වරක් ශීල භාවනා වැඩ සටහන් ද පවත්වමින් අතිපූජ්‍ය නාඋයනේ අරියධම්ම මාහිමිපාණන් වහන්සේ ඉතාමත් සරල අන්දමින් මෙම වැඩ සටහන පැවැත්වීම, අතිශයින් ප්‍රශංසනීය යි.

මෙම වැඩ පිළිවෙළේ සමට විපස්සනා භාවනා හදාරා අදාළ ධර්ම ග්‍රන්ථ ද නිකුත්කර ඇති අතර මෙවර භාවනා වැඩසටහන නව මහකට යොමු වී තිබේ. එනම් අභිධම්ම දේශනාවට අනුව භාවනා වැඩසටහනක් පැවැත්වීම යි. ත්‍රිපිටක ධර්මයෙන් අභිධම්ම පිටකය සම්බන්ධයෙන් බොහෝ බෞද්ධයෝ විවිධ මත ප්‍රකාශ කරමින් භාවිතයෙන් මදක් දුරස්ථ වී ඇත්තාහ. එම දුර්වල ඉවත්කරමින් ශාසනානුලෝමික ප්‍රතිපත්ති රැකීමට කෙතරම් දුරට අභිධර්මය ඉවහල් වන්නේද යි මෙම ග්‍රන්ථයෙන් පැහැදිලි වේ. කාණ්ඩ කීපයක් වශයෙන් ප්‍රකාශ කිරීමට අදහස් කෙරෙන අභිධම්ම භාවනාවේ ප්‍රථම භාගය මෙය වන අතර, පසුව කොටස් වශයෙන් ප්‍රකාශ කිරීමට සැලසුම් කර තිබේ.

රාජ්‍ය සේවා බෞද්ධ සංගමයේ ආරම්භක පැවිදි උපදේශක අතිපූජ්‍ය රාජකීය පණ්ඩිත විද්‍යා විශාරද, අග්ග මහා පණ්ඩිත මඩිහේ පඤ්ඤාසීන මහානායක මාහිමිපාණන් වහන්සේට ද, මෙම භාවනා පන්තිය

අනුමතකර විදාළ අම්බලන්ගොඩ කහව ගල්දූව ගුණවිධිත යෝගාග්‍රමයේ සමුත්පාදක රාජකීය පණ්ඩිත කඩවැද්දුවේ ජීනවංශාභිධාන මහානායක මාහිමිපාණන් වහන්සේට ද, අවුරුදු දොළසකට වඩා අධික කාලයක් මෙම භාවනා පන්තිය මාස්පතා පවත්වන්නා වූ ද, භාවනා සටහන් සකස්කර දෙමින්, භාවනා අත්පොත් සකස්කර දී සෝදුපත් පරීක්ෂා කරමින් ශීල භාවනා වැඩසටහන් පවත්වමින් අසීමිත සේවාවක් සලසන ශ්‍රී ගුණවිධිත යෝගාග්‍රම සංස්ථාවේ සංඥා ලේඛකාධිකාරී අතිපූජ්‍ය නාදයනේ අරියධම්ම මාහිමිපාණන් වහන්සේට ද ගත වීමාධික කාලයක් නිදුක් නිරෝගී දිසායු ශ්‍රී සම්පත් ලැබ අති ශ්‍රේෂ්ඨ ලොවතුරු බුදු බව ම ලැබේවා.

භාවනා පන්තිය පැවැත්වීමට පහසුකම් සලසා දෙන කොළඹ මහ නගරාධිපතිතුමා ඇතුළු සේවක පිරිසට හා මහජන පුස්තකාලයාධිපති ඇම්.ඩී.එච්. ජයවර්ධන මහතා ප්‍රධාන අදාළ සේවක පිරිසට ද, ධම් ග්‍රන්ථ ප්‍රකාශණයට මහෝපකාරීවන බුද්ධ ශාසන අමාත්‍යාංශයේ ලේකම් ඩබ්ලිව්.පී.එස්. ජයවර්ධන මහතා හා බෞද්ධ කටයුතු කොමසාරිස්තුමාට ද, මුද්‍රණ කටයුතුවල දී සහායවන රජයේ මුද්‍රණාලයාධිපති තෙවිල් නානායක්කාර මහතාට ද, රහසය අංශයේ ප්‍රධාන ඩී.එස්. කුරේ මහතාට ද, එහි එම්.ඒ. පියසේකර මහතා ඇතුළු සියලු නිලධාරීන්ට හා සේවක මහතුන්ට ද, රාජ්‍ය සේවා බෞද්ධ සංගමයේ විධායක මණ්ඩලය ඇතුළු සාමාජික සාමාජිකාවරුන්ට ද, භාවනා පන්තියට සහභාගිවන සියලු දෙනාට ද මෙම කුසල් බලයෙන් දිශාසිරි සම්පත් ලැබී කෙළවර උතුම් නිවන් සුවයෙන් සැනසෙත්වා.

මෙයට - ශාසනාලයැහි,

යු. එස්. මුදලිගේ,
ආගමික කටයුතු සංවිධායක

ලලිත් හින්ගම,
ගරු සභාපති

කේ. ඒ. නන්දසේන
ගරු භාණ්ඩාගාරික

විජයානන්ද ආබ්බ
ගරු ලේකම්

අභිධම්ම ගීත මාගිකාව

නමො තස්ස හගවතො අරහතො සමමා සමුද්ධස්ස
නමො තස්ස හගවතො අරහතො සමමා සමුද්ධස්ස
නමො තස්ස හගවතො අරහතො සමමා සමුද්ධස්ස

1. කුසලා ධම්මා, අකුසලා ධම්මා, අව්‍යාකතා ධම්මා.
2. සුඛාය වේදනාය සම්පයුත්තා ධම්මා, දුක්ඛාය වේදනාය සම්පයුත්තා ධම්මා, අදුක්ඛමසුඛාය වේදනාය සම්පයුත්තා ධම්මා.
3. විපාකා ධම්මා, විපාකධම්ම ධම්මා, නේව විපාක න විපාක ධම්ම ධම්මා.
4. උපාදින්නුපාදානියා ධම්මා, අනුපාදින්නුපාදානියා ධම්මා, අනුපාදින්න අනුපාදානියා ධම්මා.
5. සංකිලිවිධි සංකිලේසිකා ධම්මා, අසංකිලිවිධි සංකිලේසිකා ධම්මා, අසංකිලිවිධි අසංකිලේසිකා ධම්මා.
6. සවිතක්ක සවිචාරා ධම්මා, අවිතක්ක විචාර මත්තා ධම්මා, අවිතක්ක අවිචාරා ධම්මා.
7. පීති සහගතා ධම්මා, සුඛ සහගතා ධම්මා, උපෙක්ඛා සහගතා ධම්මා.
8. දස්සනේන පහාතඛිඛා ධම්මා, භාවනාය පහාතඛිඛා ධම්මා, නේව දස්සනේන න භාවනාය පහාතඛිඛා ධම්මා.
9. දස්සනේන පහාතඛිඛ හේතුකා ධම්මා, භාවනාය පහාතඛිඛ හේතුකා ධම්මා, නේව දස්සනේන න භාවනාය පහාතඛිඛ හේතුකා ධම්මා.

10. ආවය ගාමිනෝ ධම්මා, අපවය ගාමිනෝ ධම්මා, තේව ආවය ගාමිනෝ න අපවය ගාමිනෝ ධම්මා.
11. සෙක්ඛා ධම්මා, අසෙක්ඛා ධම්මා, තේව සෙක්ඛා නාසෙක්ඛා ධම්මා.
12. පරිත්තා ධම්මා, මහග්ගතා ධම්මා, අප්පමාණා ධම්මා.
13. පරිත්තාරම්මණා ධම්මා, මහග්ගතාරම්මණා ධම්මා, අප්පමාණාරම්මණා ධම්මා.
14. භිතා ධම්මා, මජ්ඣිමා ධම්මා, පණීතා ධම්මා.
15. මිච්ඡන්ත නියතා ධම්මා, සම්මන්ත නියතා ධම්මා, අනියතා ධම්මා.
16. මග්ගාරම්මණා ධම්මා, මග්ගභේතුකා ධම්මා, මග්ගාධිපතිනෝ ධම්මා.
17. උප්පන්නා ධම්මා, අනුප්පන්නා ධම්මා, උප්පාදිනෝ ධම්මා.
18. අතීතා ධම්මා, අනාගතා ධම්මා, පච්චුප්පන්නා ධම්මා.
19. අතීතාරම්මණා ධම්මා, අනාගතාරම්මණා ධම්මා, පච්චුප්පන්නා රම්මණා ධම්මා.
20. අජ්ඣන්තා ධම්මා, බහිද්ධා ධම්මා, අජ්ඣන්ත බහිද්ධා ධම්මා.
21. අජ්ඣන්තාරම්මණා ධම්මා, බහිද්ධාරම්මණා ධම්මා, අජ්ඣන්ත බහිද්ධාරම්මණා ධම්මා.
22. සනිදස්සන සප්පට්ඨා ධම්මා, අනිදස්සන සප්පට්ඨා ධම්මා, අනිදස්සන අප්පට්ඨා ධම්මා ටි.

නික මානිකා.

පටුන

	පිටුව
1 වැනි පාඩම	... 1 - 12
2 වැනි පාඩම - නික මාතිකා භාවනාව (කුසල ක්‍රියය)	... 13 - 22
3 වැනි පාඩම - නික මාතිකා භාවනාව (වේදනා ක්‍රියය)	... 23 - 31
4 වැනි පාඩම - නික මාතිකා භාවනාව (විපාක ක්‍රියය)	... 32 - 39
5 වැනි පාඩම - නික මාතිකා භාවනාව (උපාදින්න ක්‍රියය)	... 40 - 48
6 වැනි පාඩම - නික මාතිකා භාවනාව (සංකිලිට්ඨ ක්‍රියය)	... 49 - 56
7 වැනි පාඩම - විතර්ක ක්‍රියය	... 57 - 65
8 වැනි පාඩම - ප්‍රීති ක්‍රියය	... 66 - 74
9 වැනි පාඩම - දස්සන ක්‍රියය	... 75 - 83
10 වැනි පාඩම - දස්සනහේතු ක්‍රියය	... 84 - 91
11 වැනි පාඩම - ආවයගාමී ක්‍රියය	... 92 - 99
12 වැනි පාඩම - සෙක්ඛ ක්‍රියය	... 100 - 107
13 වැනි පාඩම - පරිත්ත ක්‍රියය	... 108 - 114
14 වැනි පාඩම - පරිත්තාරමමණ ක්‍රියය	... 115 - 122
15 වැනි පාඩම - හීන ක්‍රියය	... 123 - 128
16 වැනි පාඩම - මිච්ඡන්ත ක්‍රියය	... 129 - 136
17 වැනි පාඩම - මග්ගාරමමණ ක්‍රියය	... 137 - 145
18 වැනි පාඩම - උප්පන්න ක්‍රියය	... 146 - 154
19 වැනි පාඩම - අතිත ක්‍රියය	... 155 - 164
20 වැනි පාඩම - අතිතාරමමණ ක්‍රියය	... 165 - 171
21 වැනි පාඩම - අජ්ඣධන්ත ක්‍රියය	... 172 - 181
22 වැනි පාඩම - අජ්ඣධන්තාරමමණ ක්‍රියය	... 182 - 189
23 වැනි පාඩම - සනිදස්සන ක්‍රියය	... 190 - 195

අභිධර්ම භාවනා

1 වැනි පාඩම

නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. තුන්ලෝකාග්‍ර වූ භාග්‍යවත් අර්හත් සමාස් සම්බුද්ධ සර්වඥ රාජේන්තමයාණන් වහන්සේ සාරාසංඛ්‍ය කල්ප ලක්ෂයක් තිස්සේ පිරු බෝධිසම්භාර හේතුවෙන් දඹදිව තේරුණ්දරා නදී තීරයෙහි බුද්ධගයා ශුද්ධ භූමියෙහි පිහිටි බෝධි මණ්ඩලයේ දී උපතින් පන්තිස් වන වසරෙහි වෙසක් පුර පසළොස්වක පොහෝදින අළුසම් කාලයේ දී සර්වඥතා ඥාන ප්‍රතිලාභයත් සමඟ පෙරපසු නොවී ගාමිහිර අභිධර්මය ස්වයම්භූ ඥානයෙන් අවබෝධ කොට දැන වදාළ සේක.

2. බුද්ධත්වයට පත්වීමෙන් පසු සතර වැනි රතනසර සතියේ දී ගාමිහිර අභිධර්මය සන්මර්ශනය කරමින් ශ්‍රී බුද්ධ දේහයෙන් සවණක් ඝන බුද්ධරශ්මීන් විහිදුවමින් ඥාන ක්‍රීඩාවක් මෙන් ආවර්ජනා කළ සේක. බුද්ධත්වයෙන් සත්වැනි වසරෙහි සැවැත් නුවර දී යමා මහා පෙළහැර පා වදාරා තව්තිසා භවනයට වැඩම කරවා වස්සාන තුන්මානයක් තිස්සේ මාතෘ දිව්‍යරාජයාණන් ප්‍රධාන දසදහසක් සක්වළ දෙව්බහුන් මැද අභිවිස්තාර අභිධර්මය දේශනා කොට වදාළ සේක.

3. දින අනුවක් තිස්සේ අතරක් නැතිව අභිධර්ම දේශනය පවත්වමින් සැමදා දිවා පිණ්ඩපාත වේලාව සලකා නිර්මිත බුදුරුවක් මවා පා මෙතෙක් මේ දේශනය කෙරේවා යි අදිටත් කොට උතුරුතුරු දිවයිනට පිඬුසිඟා වැඩ හිමවන අනවතප්ප වීල්තෙර පැන් සැනසී දත්වළදා එහි දී උපස්ථානයට වඩින සැරියුත් මහරහතන් වහන්සේට අති සංක්ෂිප්ත අභිධර්ම දේශනාව පවත්වා වදාළ සේක.

4. සැවැත් නුවර දී යමාමහ පෙළහැර දක සසුන්ගත ව පැවිදි වූ පන්සියයක් පමණ වූ නවක සඟ පිරිසට සැරියුත් මහරහතන් වහන්සේ

විසින්, උගන්වන ලද්දා වූ සර්වඥයන් වහන්සේගේ ම ශ්‍රී මුඛයෙන් දේශනා කරන ලද අභිධර්මය නාතිවිස්තාර නාති සංක්ෂිප්ත දේශනාව නම් වේ. එය වනාහි ධම්මසංගභී පුතරණය - විභංග පුතරණය - ධාතුකරා පුතරණය - පුග්ගල පඤ්ඤාන්ති පුතරණය - කථාවන්ටු පුතරණය - යම්ක පුතරණය සහ පටිඨාන මහා පුතරණය නමින් පුතරණ සතකින් සමන්විත වෙයි.

5. දෙවිලොව දී වදාළ අතිවිස්තාර වූ ද, අනවතප්ත විල්තෙර දී වදාළ අතිසංක්ෂිප්ත වූ ද සප්ත පුතරණයෙන් සමන්විත වූ නාතිවිස්තාර නාතිසංක්ෂිප්ත වූ ද ක්‍රිවිධ වූ ගාමිභීර අභිධර්ම දේශනාවෙහි සකල පරමාර්ථ ධර්මයෝ සහර දෙනෙක් වෙති. විත්ත පරමාර්ථය - වෛතසික පරමාර්ථය - රූප පරමාර්ථය සහ නිර්වාණ පරමාර්ථය නමිනි. මෙතැන් සිට සහර පරමාර්ථය සම්බන්ධ වූ සබ්බන්තී මානිකා භාවනා ක්‍රමය දක්වේ.

සබ්බන්තී මානිකා භාවනා වාක්‍යය

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස !!!

1. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ විසින් දේශනා කොට වදාරන ලද්දා වූ අභිධර්ම සප්තපුතරණයෙහි වූ අතිඋත්තම අර්ථයෙන් ද අවිපරිත අර්ථයෙන් ද පරමාර්ථ නම් වූ ධර්මයෝ විත්තය - වෛතසිකය - රූපය - නිර්වාණය ශ්‍රී සතරාකාර වන්තාහ.

2. එකුත් අනු විත්තයෝය, දෙපනස් වෛතසිකයෝය, අටවිසි රූපයෝය නිර්වාණයයි කියන ලද්දා වූ සහර පරමාර්ථ ධර්මයෝ වනාහි, ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වෙති. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වෙති. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වෙති. ආර්යසත්‍ය වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වෙති.

3. ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්තානු කෙසේ ද යත්, රූප අටවිස්ස රූපස්කන්ධය නම් වේ. වෛතසික දෙපනස අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනාස්කන්ධය නම් වේ. සංඥා වෛතසිකය

සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි සමපනස් චෛතසික සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. සිත් එකුත් අනුව විඥානස්කන්ධය නම් වේ. නිර්වාණය උත්පාද ධීති භංග නම් වූ අවස්ථාවන් නැති බැවින් ද අතීතානාගත වර්තමාන ආදී කාලභේදයකට අයත් නැති බැවින් ද ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන් විනිර්මුක්ත නම් වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහ.

4. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාද රූපය වක්ඛායතන නම්. සෝතප්‍රසාද රූපය සෝතායතන නම්. ඝානප්‍රසාද රූපය ඝානායතන නම්. ජීවිහා ප්‍රසාද රූපය ජීවිහායතන නම්. කායප්‍රසාද රූපය කායායතන නම්. වර්ණ රූපය රූපායතන නම්. ශබ්ද රූපය සද්දායතන නම්. ගන්ධරූපය ගන්ධායතන නම්. රස රූපය රසායතන නම්. පට්ඨි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය චොට්ඨබ්බායතන නම්.

5. සිත් අසු නවය මනායතන නම්. චෛතසික දෙපනස, ආපෝධාතු - ඉත්ථිත්ථිය - පුරිසිත්ථිය - හදය රූපය - ජීවිත රූප - ආහාර රූප - ආකාස රූප - කායවිඤ්ඤාත්ති රූප - වච්චිඤ්ඤාත්ති රූප - ලහුතා රූප - මුද්‍රතා රූප - කම්මඤ්ඤාතා රූප - උපවය රූප - සන්තති රූප - ජරතා රූප - අනිච්චතා රූප යන සුක්ෂ්ම රූප සොළොස හා නිර්වාණය ද යන මේ ධර්ම සමූහය ධම්මායතන නම්. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වෙති.

6. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූප අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාද රූපය වක්ඛුධාතු නම්. සෝත ප්‍රසාද රූපය සෝතධාතු නම්. ඝානප්‍රසාද රූපය ඝානධාතු නම්. ජීවිහාප්‍රසාද රූපය ජීවිහාධාතු නම්. කායප්‍රසාද රූපය කායධාතු නම්. වර්ණ රූපය රූපධාතු නම්. ශබ්ද රූපය සද්දධාතු නම්. ගන්ධරූපය ගන්ධධාතු නම්. රස රූපය රසධාතු නම්. පට්ඨි - තේජෝ - වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය චොට්ඨබ්බ ධාතු නම්.

7. වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ දෙසිත වක්ඛු විඤ්ඤාණ ධාතු නම්. සෝතච්ඤ්ඤාණ දෙසිත සෝතච්ඤ්ඤාණ ධාතු නම්. ඝාන විඤ්ඤාණ දෙසිත ඝාන විඤ්ඤාණ ධාතු නම්. ජීවිහා විඤ්ඤාණ දෙසිත ජීවිහා

අභිධර්ම භාවනා - 1 වැනි පාඨම

විඤ්ඤාණ ධාතු නම්. කායවිඤ්ඤාණ දෙසිත කායවිඤ්ඤාණ ධාතු නම්. පඤ්චද්වාරාවච්ඡන සිත හා සම්පට්ච්ඡන දෙසිත මනෝධාතු නම්. ඉතිරි සසැත්තැවිත්තය මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු නම්.

8. වෛතසික දෙපනසය - ආපෝධාතු - ඉත්ථිතදිය - පුරිසිතදිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආහාර රූප - ආකාස රූප - කායවිඤ්ඤාත්ති රූප - චච්චිඤ්ඤාත්ති රූප - ලහුනා රූප - මුදුනා රූප - කම්මඤ්ඤානා රූප - උපචය රූප - සන්නති රූප - ජරතා රූප - අනිච්චතා රූප යන පුක්ෂම රූප සොළස සහ නිර්වාණය ද යන මේ ධර්ම සමූහය ධම්මධාතු නම්. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වෙති.

9. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් චන්තාහු කෙසේ ද යත්, ලොකීක සිත් එක් අසුව ද, ලෝභ වෛතසිකය හැර ඉතිරි එක් පනස් වෛතසිකය ද අටවිසි රූපය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම්. ලෝභ වෛතසිකය සමුදය සත්‍යය නම්. නිර්වාණය නිරෝධ සත්‍යය නම්. ලෝකෝත්තර සතර මාර්ග විත්තයෙහි යෙදුනා වූ සම්මා දිට්ඨි - සම්මා සංකල්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආජීව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි නම් වූ මාර්ගාංග අටදෙන මාර්ග සත්‍යය නම්. ඉතිරි මාර්ග විත්තෝත්පාද එතුන්තිය හා ඵලවිත්තෝත්පාද සත්තිය සත්‍ය විනිර්මුක්ත වෙති. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් සිවු වැදෑරුම් වෙති.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. සබ්බන්ථික මානිකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු නම් වූ පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.
2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.
3. තම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු නම් වූ පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය පිළින සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව තෘෂ්ණාව ආයුහන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වේ.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව නිස්සරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වේ.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධ කරගැනීමට වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නියයාන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වේ.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය මෙම චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස ම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

1. අභිධර්මය - අභි-විශිෂ්ඨ වූ අභි-අතිරේක වූ ධර්මය අභිධර්මය ය. සූත්‍රාන්ත පිටකයෙහි ස්කන්ධ - ආයතන - ධාතු ආදී වූ ද විත්ත චෛතසික රූප නිර්වාණ නම් වූ ද පරමාර්ථ ධර්මයන් එක් එක් කොටසක් විනා ඉතිරි නැතිව දේශනා කොට නොමැත. අභිධර්ම සප්තපුස්කරණයෙහි වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් ඉතිරි නැතිව සර්වසම්පූර්ණව දේශනා කොට ඇත. එනිසා සූත්‍රාන්තයට වඩා විශිෂ්ඨ වූ ද අතිරේක වූ ද පරමාර්ථ ධර්මය අභිධර්මය නම් වේ.

2. තුන්ලෝකාග්‍ර- කාම රූප අරූප නම් වූ තුන් ලෝකයෙහි ම සීලයෙන් සමාධියෙන් ප්‍රඥාවෙන් විමුක්තියෙන් විමුක්ති ඥානදර්ශනයෙන් රූපයෙන් දේශනා විලාශයෙන් පාරමී පුණ්‍ය භාග්‍යයෙන් අග්‍ර වූ නරාගතයන් වහන්සේය.
3. භාග්‍යවත් - සදේවක ලෝකවාසීන්ගේ පුණ්‍ය භාග්‍යයට වඩා ශත සහස්‍ර ගුණයෙන් අධික වූ පාරමී පුණ්‍ය භාග්‍යයෙන් සමන්වාගත බැවිනුත්, පංචමාරයන් හත්ත කළ බැවිනුත්, චේශ්වරිය භාග්‍යාදී සයාකාර භාග්‍ය ගුණයෙන් යුක්ත බැවිනුත්, සියලු ධර්මය බෙදා දහම් දෙසූ බැවිනුත්, උතුරු මිනිස්දම් හජනය කළ බැවිනුත්, සසර ගමනට හේතු වූ අවිද්‍යා තෘෂ්ණා කර්ම ක්ලේශයන් වමාරා දමා නිර්වාණ අමාතය වැළඳු බැවිනුත් භාග්‍යවත් නම් වෙති.
4. අර්හත් - වාසනා සහිත සකල ක්ලේශයන් කෙරෙන් දුරු වූ බැවිනුත්, රාගාදී කෙලෙස් සතුරන් නැසූ බැවිනුත්, සංසාර හට දකුය සිදු වීද දුමු බැවිනුත්, සියලු පුජාවන්ට පුදුසු බැවිනුත්, රාගසිනුත් පවක් නැති පිරිසිදු සන්තාන ඇති බැවිනුත් අර්හත් නම් වෙති.
5. සමාන් සම්බුද්ධ - පිරිසිදු දහයුතු වූ දුකය - ප්‍රභාණය කළ යුතු වූ සමුදයය - ප්‍රත්‍යක්ෂ කළ යුතු වූ නිරෝධය - භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ මාර්ගය යන වතුරාර්ය සත්‍යය අනුන්ගේ උපදෙසක් නැතිව, ඉතිරිවත් ද නැතිව මනාසේ තමන් ම අවබෝධ කළ හෙයින් සමාන් සම්බුද්ධ නම් වෙති.
6. සර්වඥ රාජෝත්තමයන් වහන්සේ - හේතුවෙන් හටගත් සංඛත නම් වූ ද, හේතුවකින් හට නොගත් අසංඛත ධාතු නම් වූ නිර්වාණය ද යන ලොකික ලෝකෝත්තර වූ සියලු දේ ද සංස්කාර විකාර ලක්ෂණ ප්‍රඥප්ති නිර්වාණ නම් වූ පංචවීධ ඥායා මණ්ඩලය සර්වාකාරයෙන් දන වදාළ බැවින් ද සර්වඥ රාජෝත්තමයන් වහන්සේ එනම් වෙති.
7. පර්වත උපමාවෙන්, සාසර උපමාවෙන් කල්පනා කොට ගනු ලැබෙන කාලය කල්ප නම්. ආයුකල්ප - අන්තර කල්ප - අසංඛ්‍ය කල්ප මහා කල්ප නමින් එය සතරාකාරය. මනුෂ්‍ය ලෝකයෙහි ඒ ඒ කාලයට නියමිත පරමායුෂය ආයුෂ් කල්පය ය. ලෝකයෙහි අවුරුදු අසංඛේයය ආයුෂය අඩුවී දශවර්ෂයට බැසගන්නා කාලය අන්තර කල්පයය. එවැනි අන්තර කල්ප වීස්සක් එක අසංඛ්‍ය කල්පයකි. අසංඛ්‍ය කල්ප සතරක් මහා කල්ප

එකකි. මහා කල්පයක හතරෙන් එක කොටසක් වූ විචච්චරියායි අසංඛ්‍ය කල්පය තුළ පමණක් සතර අපාය - මනුෂ්‍ය ලෝකය - දිව්‍ය ලෝකය - බ්‍රහ්ම ලෝක තුන යන ස්ථානයන්හි සත්වයෝ වාසය කරති. එය අන්තර කල්ප විස්සකි. ගින්නෙන් හෝ ජලයෙන් හෝ වාතයෙන් හෝ ලෝකය විනාශ වෙමින් පවත්නා වූ අන්තර කල්ප විස්සක් පමණ කාලය සංචච්ච අසංඛ්‍ය කල්පය නම්. ලෝකය විනාශ වී අප්චාකාශ බවට පත් වී පවතින්නා වූ අන්තර කල්ප විස්සක් පමණ කාලය සංචච්චරියායි අසංඛ්‍ය කල්පය නම්. නැවත සක්වල නැදෙමින් පවත්නා වූ අන්තර කල්ප විස්ස පමණ කාලය විචච්ච අසංඛ්‍ය කල්පය නම්. මෙසේ අන්තර කල්ප අසූවක දීර්ඝ කාලය එක් මහා කල්පයකි.

8. අසංඛේයා - සංඛ්‍යා පර්යේෂි අන්තිම දීර්ඝ සංඛ්‍යාව අසංඛේයායි. එකයි බිත්ද එකසිය හතළිහක් ඇත්තේ අසංඛේයාවය.

- එක්වරක් දසය - $1 \times 10 = 10$ දසයයි.
- දසවරක් දසය - $10 \times 10 = 100$ සියයි.
- සියවරක් දසය - $100 \times 10 = 1000$ දහසයි.
- දහස්වරක් දසය - $1000 \times 10 = 10000$ දසදහසයි. නහුතයයි.
- දසදහස්වරක් දසය - $10000 \times 10 = 100000$ ලක්ෂයයි
- සියදහසයි = දසනහුතයයි
- ලක්ෂවරක් දසය - $100000 \times 10 = 1000000$ දශලක්ෂයයි
- දසලක්ෂවරක් දසය - $1000000 \times 10 =$ කෝටියයි. එකයි බිත්ද 7යි.
- කෝටිවරක් කෝටිය - ප්‍රකෝටියයි. එකයි බිත්ද 14යි.
- ප්‍රකෝටිවරක් කෝටිය - කෝටිප්‍රකෝටි එකයි. එකයි බිත්ද 21යි.
- කෝටි ප්‍රකෝටිවරක් කෝටිය - නහුත එකයි. එකයි බිත්ද 28යි.
- නහුතවරක් කෝටිය - නින්නහුත එකයි. එකයි බිත්ද 35යි.
- නින්නහුතවරක් කෝටිය - අක්ඛේතිණී එකයි. එකයි බිත්ද 42යි.
- අක්ඛේතිණීවරක් කෝටිය - බිත්ද එකයි. එකයි බිත්ද 49යි.
- බිත්දවරක් කෝටිය - අබ්බුද එකයි. එකයි බිත්ද 49යි.
- අබ්බුදවරක් කෝටිය - නිරබ්බුද එකයි. එකයි බිත්ද 63යි.
- නිරබ්බුදවරක් කෝටිය - අහහ එකයි බිත්ද 70යි.
- අහහවරක්කෝටිය - අබ්බ එකයි එකයි. බිත්ද 77යි.

අඛඛවරක් කෝටිය	- අට්ට එකයි එකයි, බිත්දු 84යි.
අට්ටවරක් කෝටිය	- සෝගන්ධික එකයි, එකයි බිත්දු 91යි.
සෝගන්ධිවරක් කෝටිය	- උත්පල එකයි, එකයි බිත්දු 98යි.
උත්පලවරක් කෝටිය	- කුමුදු එකයි, එකයි බිත්දු 105යි.
කුමුදුවරක් කෝටිය	- පුණ්ඩරික එකයි, එකයි බිත්දු 112යි.
පුණ්ඩරිකවරක් කෝටිය	- පදුම එකයි, එකයි බිත්දු 119යි.
පදුමවරක් කෝටිය	- කථාන එකයි, එකයි බිත්දු 126යි.
කථානවරක් කෝටිය	- මහාකථාන එකයි, එකයි බිත්දු 133යි.
මහාකථානවරක් කෝටිය	- අසංඛෙය්‍යයි, එකයි බිත්දු 140යි.

9. සාරාසංඛ්‍ය කල්පලක්ෂ්‍ය - කල්ප ලක්ෂ්‍යයක් අධික කොට ඇති ඉහත දක්වූ මහා කල්පය අසංඛ්‍ය සතරක් වූ අති දීර්ඝ කාලයකි.
10. ඛේධිසම්භාර - සතරමාර්ග ඥාන - සර්වඥතා ඥාන නිර්වාණ ධාතු නමැති ඛේධිය පිණිස රැස්කරනු ලැබෙන පාරමී ගුණ ධර්ම.
11. දඹදිව - ආදිකල්පයෙහි හටගත් ස්වර්ණමය ජම්බුවාක්ෂ්‍යය හේතුකොට ලැබූ නම් ඇති මහාද්වීපය දඹදිවය.
12. නේරඤ්ජරා - බුද්ධගයාව හරහා ගලා යන මහා ගංතාවකි.
13. බුද්ධගයා - ගයාව නම් වූ ප්‍රදේශයෙහි දී තරාගතයන් වහන්සේ බුදු බවට පත්වූ තැන් සිට ඒ ප්‍රදේශය බුද්ධගයා නමින් ප්‍රසිද්ධ විය.
14. ඛේධි මණ්ඩලය - ආදී කල්පයෙහි සියල්ලට පළමුවෙන් මතු වන පොළොන්නලය ඛේධි මණ්ඩලයය. කකුසද - කෝණාගමන - කාශ්‍යප - නම් වූ අතීත බුදුවරුද බුද්ධත්වයට පැමිණි තැන එතැනමය. සිද්ධාර්ථ කුමාරෝත්පත්තිය සමගම පෙරපසු නොවී එතැන අස්වන්ට ඛේධි වාක්ෂ්‍යය පහළ වී ඇත. අතිශේෂ්ඨ - අති උත්තමාර්ථයෙන් එතැන ඛේධිමණ්ඩලය නමින් හැඳින් වේ.
15. ස්වයම්භු ඥානය - අන් කෙනකුගේ උපදේශයකින් තොරව නමන් වහන්සේගේ ම සන්තානයෙහි පහළවන ඥානය ස්වයම්භු ඥානයය.
16. රතනභර - බුදුවීමෙන් සතර වැනි සතියෙහි දී සර්වඥයන් වහන්සේ ඛේධි වාක්ෂ්‍යයට වයඹ දෙසින් තැනක වැඩ හිඳ ධර්මය සන්මර්ගනය කළ

සේක. එතැන වැඩ හිඳීමට දෙවියන් විසින් රුවන් ගෙයක් මවන ලදී. ධර්මරත්නය සන්මර්ගනය කළ හෙයින් ද එතැන රතනසර නමින් හැඳින්වෙයි.

17. සවණේ ඝන බුදුරැස් - සර්වඥ ශ්‍රී දේහයෙන් නිකුත් වූ නිල් - කහ - ලේ - සුදු - මදුවිය - මිශ්‍ර යන පාට සයකින් යුක්ත වූ අසිරිමත් බුදුරැස් සවණේ ඝන බුදුරැස් නමින් හැඳින් වේ.
18. ඥාන ක්‍රීඩාව - මහාසාගර පන්ලෙඟි මහා මත්සායන්ට ක්‍රීඩා කරන්නට ලැබෙන්නා සේ සර්වඥා ඥානයට නිසි සේ හැසිරීමට ඉඩ ලැබුණේ අභිධර්මයෙහි සමන්ත පටිඨාන මහා ප්‍රකරණයෙහිය. එය ඥාන ක්‍රීඩාවක් වැනිය.
19. සැවැත් කුචර - අවීරවතී ගඟ අසබඩ පිහිටි, කෝසල රාජධානියේ අගනුවරයි. කථාගතයන් වහන්සේ වස් විසිපහක්ම වැඩපිටියේක් සැවැත් කුචර ඇසුරු කොටගෙනය.
20. යමා මහ පෙළහැර - සර්වඥයන් වහන්සේ හැර කිසිම සාද්ධිචන්තකෙනෙකුට පෑ නොහැකි අති විශේෂ ප්‍රාතිහාර්යයකි. බුදු වී දෙවැනි සති අන්තයේ දී ද, ඥාති සමාගමයෙහි දී ද, සැවැත් කුචර ගණ්ඩම්බ රුක්මුල දී ද පාටික සමාගමයෙහි දී දැයි කථාගතයන් වහන්සේ සතර වරක දී යමා මහ පෙළහැර පා ඇත.
21. වස්සාන තුන්මාසය - වසරකට සෘතු තුනකි. හේමන්ත - ශිම්භාන - වස්සාන යනුවෙනි. බස් - වෙසක් - පොසොන් - ඇසළ - මාස සතර ශිම්භානයයි. නිකිණි - බිතර - වජ් - ඉල් මාස සතර වස්සානයයි. උදුවජ් - දුරුතු - නවම් - මැදින් මාස සතර හේමන්තයයි. ඇසළ පෝය ගෙවී අට පැළවිය දින සිට වජ් පුර පසළොස්වක් දින තෙක් වස්සාන තුන් මාසයයි ද ඉල් මාසය වීචර මාසයයි ද කියනු ලැබේ.
22. තච්චියා හවන - මහපොළොවේ සිට යොදුන් හතළිස් දෙදාහක් ඉහළින් වාතුර්මහාරාජික දෙවිලොව ද, එතැන් සිට යොදුන් හතළිස් දෙදාහක් ඉහළින් තච්චියා හවන ද පිහිටා තිබේ. ගත්‍ර හවන යනු ද එයට නමකි. මිනිස් ලොව අවුරුදු සියයක් එහි එක් දවසකි. එවැනි දවස් නිහක් මාසයකි. මාස දොළහ වසරකි. දිවා වර්ෂ දහසක් එහි පරමායුෂ වෙයි. මිනිස් ලොව වර්ෂ ගණනින් වර්ෂ තුන්කෙළ හැට ලක්ෂයකි. සර්වඥයන්

වහන්සේ තෙමසක් තිස්සේ අභිධර්ම දේශනා කළ සේක් තවතිසා භවනයේ දී ය. අපට තෙමස එහි විනාඩි නවයකි.

23. මාතෘ දිවාරාජයාණේ - බුද්ධාංකුර සිද්ධාර්ථ කුමාරයන් වහන්සේ බිහිකළ මහමායා මවුබිසව එයින් සත්වැනි දින එනම් වෙසක් අව සතවක දින මනුලොවින් චූනවී තුසිත දෙවිලොව දිව්‍ය රාජයෙක් වී උපතී. මාතෘ දිවාරාජයාණේ යනු එතුමාය. සියලු බෝසත් මවුචරු බෝසත් උපතින් සත්වැනි දින මනුලොවින් චූනවීමත් තුසිත භවනයෙහි දෙවරජ කෙනතු වී ඉපදීමත් ආවේණික ධර්මතාවයකි.

24. දස දහසක් සක්වල - අවිච්ඡේ සිට භවාත්‍රය තෙක් ඇති එක්තිස් තුමිය එක සක්වලකි. මේ මතුල් සක්වල අටට ඇත්තා වූ එවැනි සක්වල දසදහස ජාති ක්ෂේත්‍රය නමින් ද හැඳින්වෙයි. තර්ථාගයන් වහන්සේගේ ප්‍රතිසන්ධිය - උත්පත්තිය - බුද්ධත්වය - ධම්මචක්ක දේශනය - ආයු සංස්කාර අත්හැරීම - පිරිනිවීම යන අවස්ථාවන්හි දී කම්පිත වන්නේ මේ දස දහසක් සක්වලය. බුදුසසුනක දී මග පල නිවන් ලැබෙන්නේ ද මේ දසදහසක් සක්වල වාසිත්ට ය.

25. දෙවිබමුන් - දසදහසක් සක්වලින් බිණ ඇසීමට පැමිණි කාමාවචර දිව්‍යලෝකයන්හි දෙවියෝ ද රූපාවචර බ්‍රහ්ම ලෝකයෙහි බ්‍රහ්මයෝ ද වූහ.

26. අතිවිස්තාර අභිධර්මය - සර්වඥයන් වහන්සේ තෙමසක් තිස්සේ දෙසූ ධර්මය අනන්තාපරිමාණය. සාමාන්‍ය මිනිසකු එක වචනයක් කියන කෙටි කාලය තුළ අනඳ මාහිමියෝ වචන අටක් කියති. අනඳ මාහිමියන් වචනයක් කියන කෙටි කාලය තුළ සර්වඥයන් වහන්සේ වචන දහසක් කියති. සුවසේ පියවෙන දෙතොල - දිතු පුළුල් තුනී දිව්ධාතුව - දොළොස් වත් වන්දරේබාව වැනි වූ දෙනනුව - නාහියේ සිට පින් සෙමි නොබැඳුණු ස්වර නාලය, අෂ්වාංග සමන්තාගත බ්‍රහ්මස්වරය, මානෙල් මල් පුවද විහිදෙන ශ්‍රී මුඛ පන්මය, සුදු බුදුයේ විහිදෙන දළදා සතර, කල්ප කෝටි සහ සහස්‍ර ගණනක් තිස්සේ පිරු වාග් සුචරිතය යනාදී සම්පන්න පිහිටා දිවා රාත්‍රී අතරක් නැර සර්වඥයන් වහන්සේ දෙසූ අභිධර්මය අනන්තාපරිමාණ බැවින් එය අතිවිස්තාර අභිධර්ම දේශනාව නම් වේ.

27. උතුරුතුරු දිවයින - නියතයෙන් පත්සිල් රකින - මගේ කියා කිසිවක් නොගන්නා - ස්වයංජාන සුවද රත්නාලේ අනුභව කරන - කල්ප වාක්ෂයෙන් ඇදුම් පැළඳුම් ආදී සම්පත් විදින මහපල නිවන් යාමට ආශාවක් නැති මිනිසුන් වෙසෙන මහාද්වීපයකි.
28. අනවතප්ප වීල - විහුකුට - කාලකුට - ස්වර්ණකුට - රජතකුට - ගන්ධමාදන නම් වූ පර්වත පහකින් වටවී ඉරු එළියක් නොවිදින යොදුන් පනහක් වට ඇති ඉතාමත් සිසිල් පිරිසිදු ජලය පිරි වීලකි, අනවතප්ප වීල.
29. සැරියුත් මහරහතන් වහන්සේ - එතාසංඛෙයා කල්ප ලක්ෂයක් පිරු පාරම් ඇති, ප්‍රඥාවෙන් අගතැන්පත් වූ ධර්ම සේනාධිපති අග්‍ර ශ්‍රාවකයන් වහන්සේය.
30. පන්සියයක් පමණ වූ සහ පිරිස - කාශ්‍යප බුද්ධ ශාසන කාලයේ දී අතිධර්ම සජ්ඣායනාවකට නිතර කන්දී සිත් පහදවාගත් කිරිවවුලේ පන්සියයක් දෙනා එවිනෙන් ම දෙවිලොව ඉපිද සෑප වීද සැවැත් කුචර පින් ඇති දරු පිරිසක්ව ඉපිද සිටියහ. යමා මහ පෙළහැර දක පැහැදී සැරියුත් මහරහතන් වහන්සේ වෙත පැවිදි වූහ. එම තෙමස තුළ අතිධම් පිටකය උගෙන අවසන් වූ දින රහත් ඵලයට පත්වූහ.
31. අතිසංක්ෂිප්ත අතිධර්ම දේශනාව - සර්වඥයන් වහන්සේ දිනපතා සැටපැයක් තිස්සේ දෙසූ ධර්මයේ මාතෘකා සියල්ල සැරියුත් මහරහතන් වහන්සේට දෙසූ සේක. අතිධර්ම සප්තප්‍රකරණයටම සාධාරණ වූ එම මාතෘකා දේශනය අතිසංක්ෂිප්ත අතිධර්ම දේශනයය.
32. නාතිවිස්තාර නාතිසංක්ෂිප්ත අතිධර්ම දේශනාව - සර්වඥයන් වහන්සේගෙන් ලැබුණ මාතෘකා අනුව, මනුෂ්‍යයන්හට උද්ග්‍රහණ - ධාරණ - දේශන වාචනයට තරම් ප්‍රමාණවත්ව සැරියුත් මහ රහතන් වහන්සේ ශිෂ්‍යයන්ට උගැන්වූ අතිධර්ම සප්තප්‍රකරණය නාතිවිස්තාර නාතිසංක්ෂිප්ත අතිධර්ම දේශනාවය.
33. චිත්තය - විසිතුරු දේ නිපදවන - තමන් ම විසිතුරු - කර්මක්ලේශයන් විසින් උපදවන - සන්තානය රකින ආත්ම සන්තානය ගොඩනගන - විසිතුරු අරමුණු ගන්නා අර්ථ සයකින් චිත්තය නම් අරුපි ධර්මයකි. සිත් 89 හෝ 121 හෝ වෙති.

අභියාචනා භාවිතා - 1 වැනි පාඨම

34. වෛතසික - සිතෙහි හටගත් අර්ථයෙන් එනම් වෙයි. ඒවා දෙපනසකි.
35. රූප - ගිතෝෂණාදී විරුද්ධ ප්‍රත්‍යයෙන් වෙනස්වන සුළු ඖදාරික පරමාර්ථයකි. එය 28 ක් වෙයි.
36. නිර්වාණය - හේතු ප්‍රත්‍යයකින් සකස් නොවූ අසංඛත ධාතුචය. තාෂණාවච අරමුණු නොවන බැවින් හා එකොළොස් මහා ගිනිමැල තිවුණු බැවින් ද නිර්වාණය නම් වේ.

2 වැනි පාඨම

හිත මාහිතා භාවනාව (කුසල ක්‍රියා)

නමෝ තසං භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
නමෝ තසං භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
නමෝ තසං භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. කුසලා ධර්මා, අකුසලා ධර්මා, අව්‍යාකතා ධර්මා ති.
2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ දේශනා කොට වදාළා වූ අභිධර්ම පිටකය වනාහි ධර්මසංගණී - විභංග - ධාතුකරා - පුග්ගල පඤ්ඤාත්ති - කරාවත්ථු - යමක - පටිඨාන මහා ප්‍රකරණය නමින් සත්වැදෑරුම් වන්නේය.
3. ඒ අභිධර්ම සප්තප්‍රකරණය අතුරෙන් ද ධර්මසංගණී ප්‍රකරණය පළමු කොට වදාළ සේක. එය ද වින්තෝත්පාද කාණ්ඩය රූප කාණ්ඩය නික්ෂේප කාණ්ඩය සහ අර්ථකරා කාණ්ඩයැයි සිවු වැදෑරුම් වන්නේය.
4. ඒ කාණ්ඩ සහර අතුරෙන් ද වින්තෝත්පාද කාණ්ඩය පළමු කොට වදාළ සේක. ඒ වින්තෝත්පාද කාණ්ඩය ද මාතෘකාව පදනාජනීය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නේය. ඒ දෙක අතුරෙන් ද මාතෘකාව පළමුකොට වදාළ සේක.
5. ඒ මාතෘකාව ද ක්‍රික මාතෘකා දුක මාතෘකා වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නේය. ඒ දෙක අතුරෙන් ක්‍රික මාතෘකාව පළමු කොට වදාළ සේක. ඒ ක්‍රික මාතෘකාව ද කුසලක්‍රික වේදනාක්‍රිකාදී වශයෙන් දෙවිසි වැදෑරුම් වන්නේ ය.
6. ඒ දෙවිස්ස අතුරෙන් කුසලක්‍රිකය පළමු කොට වදාළ සේක. ඒ කුසලක්‍රිකය ද පුරුම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නේය. ඒ තුන අතුරෙන් පුරුම පදය පළමු කොට වදාළ සේක.

අභිධර්ම භාවනා - 2 වැනි පාඨම - සිත මානසා භාවනාව (කුසල මුක්ත)

7. කෙසේ වදාළසේක් ද යත්, කුසලා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළසේක් ද යත්, අකුසලා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, අව්‍යාකතා ධම්මා යනුවෙනි.

8. කුසලා - අනවද්‍ය ඉෂ්ට විපාකදීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තා වූ, ධම්මා - නිස්සත්ව නිජ්ජීව ස්වභාව පරමාර්ථ ධර්ම කෙනෙක් (සන්ති සංවිජ්ජන්ති) විද්‍යමානව ඇත්තාහ.

9. අකුසලා - සාවද්‍ය අනිෂ්ට විපාකදීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තා වූ, ධම්මා - නිස්සත්ව නිජ්ජීව ස්වභාව පරමාර්ථ ධර්ම කෙනෙක් (සන්ති සංවිජ්ජන්ති) විද්‍යමානව ඇත්තාහ.

10. අව්‍යාකතා - කුසලා'කුසල වශයෙන් නොවදාරා අන්‍ය ස්වභාවයකින් වදාරණ ලද්දා වූ, ධම්මා - නිස්සත්ව නිජ්ජීව ස්වභාව පරමාර්ථ ධර්ම කෙනෙක් (සන්ති සංවිජ්ජන්ති) විද්‍යමානව ඇත්තාහ.

11. කුසලා ධම්මා යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් එක්විසි කුසල චිත්තය ද තත්'සම්ප්‍රයුක්ත අටතිස් වෛතසිකය ද ලැබෙයි.

12. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටතිස් වෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනා ස්කන්ධය නම් වේ. සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි සතිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. එක්විසි කුසල චිත්තය විඥානස්කන්ධය වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වේයි.

13. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, එක්විසි කුසල චිත්තය මනායතනය නම් වේ. අටතිස් වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වේ. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, එක්විසි කුසල චිත්තය

අති පුජා කාලයෙන් අධිධර්ම ස්වමිපාදයාණන් වහන්සේ

මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු නම් වේ. අටතිස් වෛතසිකය ධම්මධාතු නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වේ.

14. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකික කුසල් සිත් සතළොස ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත අටතිස් වෛතසිකය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ. සතර මාර්ග චිත්තයන්හි, සම්ප්‍රයුක්ත වශයෙන් යෙදුනා වූ සම්මාදිට්ඨි - සම්මා සංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආජීව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි යන සෝතාපත්ති මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් ද, (සම්මා සංකල්ප වර්ජිත) සත්දෙන අතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක්වරක් ද, සත්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් ද, සත්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් ද, සත්දෙන සතරවරක් ද යන මෙතෙක් ධර්මයෝ මාර්ග සත්‍ය නම් වෙති. අතිරික්ත මාර්ග චිත්තෝත්පාදයෝ *එකුන් තිස්දෙනා සත්‍ය විනිර්මුක්ත වෙති. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වෙති.

15. අකුසලා ධම්මා යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, දොළොස් අකුසල චිත්තය ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත සත්විසි වෛතසිකය ද යන මේ ධර්මයෝ ලැබෙති.

16. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සත්විසි වෛතසිකය අකුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනාස්කන්ධය නම් වේ. සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි පස්විසි වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. දොළොස් අකුසල චිත්තය විඥාන ස්කන්ධය නම් වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වෙති.

17. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, දොළොස් අකුසල චිත්තය මනායතනය නම් වේ. සත්විසි වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වෙති.

විකල්පානුමුඛො:-

① විකල්පානුමුඛො ච 7^ව ඡේදො වෛතසිකධර්මාණි මුඛො මනාංකං .

සාමන්තේ විකල්පානුමුඛො ආර්යපුත්තධර්මො චිත්තො ගාණනානං විදිංඛිති .

18. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, දොළොස් අකුසල චිත්තය මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. සත්විසි වෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වෙති.

19. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, දොළොස් අකුසල චිත්තය ද, සත්විසි වෛතසිකයන් අතුරෙන් ලෝභය වර්ජිත සවිසි වෛතසිකය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ. ලෝභ වෛතසිකය සමුදය සත්‍යය නම් වේ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වෙති.

20. අව්‍යාකතා ධම්මා යන නෘතිය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් සතිස් විපාක චිත්තය ද විසි ක්‍රියා චිත්තය ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත අටතිස් වෛතසිකය ද අටවිසි රූපය ද නිර්වාණය ද යන මෙතෙක් ධර්මයෝ ලැබෙති. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසති. ආයතන වශයෙන් දොළසකි. ධාතු වශයෙන් අටළොසකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

21. ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වේ. අටතිස් වෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනාස්කන්ධය නම් වේ. සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි සතිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. සතිස් විපාක චිත්තය ද විසික්‍රියා චිත්තය ද විඥානස්කන්ධය නම් වේ. නිර්වාණ ධාතුව ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන් විනිර්මුක්ත වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහ.

22. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් චක්ෂුප්‍රසාද රූපය චක්ඛායතනය නම් වේ. සෝතප්‍රසාද රූපය සෝතායතනය නම් වේ. ඝාතප්‍රසාද රූපය ඝාතායතනය නම් වේ. ජීවිහා ප්‍රසාද රූපය ජීවිහායතනය නම් වේ. කායප්‍රසාද රූපය කායායතනය නම් වේ. වර්ණ රූපය රූපායතනය නම් වේ. ගඹිද රූපය සද්දායතනය නම් වේ. ගන්ධ රූපය ගන්ධායතනය නම් වේ. රස රූපය රසායතනය නම් වේ. පඨවි, තේජෝ, වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඓධිධිබ්බායතනය නම් වේ.

23. සතිස් විපාක විත්තය ද විසිකියා විත්තය ද මනායතනය නම් වේ. අටතිස් වෛතසිකය ද ආපෝධාතු ඉත්තීන්ද්‍රිය පුරිසින්ද්‍රිය හදය රූප ජීවිත රූප ආහාර රූප පරිච්ඡේද රූප කායවිඤ්ඤන්ති රූප වච්චිඤ්ඤන්ති රූප ලහුතාරූප මුදුතාරූප කම්මඤ්ඤතාරූප උපවය රූප සන්තති රූප ජරතාරූප අනිච්චතාරූප යන සුක්ෂම රූප සොළොස ද නිර්වාණ ධාතු ව ද යන මෙතෙක් මේ ධර්ම සමූහය ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

24. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාද රූපය වක්ඛුධාතු නම් වේ. සෝතප්‍රසාද රූපය සෝතධාතු නම් වේ. ඝාණප්‍රසාද රූපය ඝාතධාතු නම් වේ. ජීවිතා ප්‍රසාද රූපය ජීවිතධාතු නම් වේ. කාය ප්‍රසාද රූපය කායධාතු නම් වේ.

25. වර්ණ රූපය රූපධාතු නම් වේ. ශබ්ද රූපය සද්දධාතු නම් වේ. ගන්ධ රූපය ගන්ධධාතු නම් වේ. රස රූපය රසධාතු නම් වේ. පයවි කේසෝ වායෝ නම් වූ භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ථොට්ඨබ්බධාතු නම් වේ.

26. වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ දෙසිත, වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ ධාතු නම් වේ. සෝතච්ඤ්ඤාණ දෙසිත සෝතච්ඤ්ඤාණ ධාතු නම් වේ. ඝාතච්ඤ්ඤාණ දෙසිත ඝාත ච්ඤ්ඤාණ ධාතු නම් වේ. ජීවිතා ච්ඤ්ඤාණ දෙසිත ජීවිතා ච්ඤ්ඤාණ ධාතු නම් වේ. කාය ච්ඤ්ඤාණ දෙසිත කාය ච්ඤ්ඤාණ ධාතු නම් වේ. පඤ්චද්වාරාවර්ජනය හා සම්පට්ච්ඡන දෙසිත මනෝධාතු නම් වේ. ඉතිරි සුවිසි විපාක විත්තය ද එකුත්තිසි ක්‍රියා විත්තය ද මනෝච්ඤ්ඤාණ ධාතු නම් වේ.

27. අටතිස් වෛතසිකය ද ආපෝධාතු ඉත්තීන්ද්‍රිය පුරිසින්ද්‍රිය හදයරූප ජීවිතරූප ආහාරරූප පරිච්ඡේදරූප කායවිඤ්ඤන්තිරූප වච්චිඤ්ඤන්ති රූප ලහුතාරූප මුදුතාරූප කම්මඤ්ඤතාරූප උපවයරූප සන්තතිරූප ජරතාරූප අනිච්චතාරූප නම් වූ සුක්ෂමරූප සොළොස ද නිර්වාණ ධාතුව ද යන මෙතෙක් මේ ධර්ම සමූහය ධම්ම ධාතු නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

28. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකික විපාක සිත් දෙතිස ද වීසි ක්‍රියා විත්තය ද තත් සම්ප්‍රසූක්ත පන්තිස් වෛතසිකය ද අටවිසි රූපය ද යන මෙතෙක් මේ ධර්ම සමූහය දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ. නිර්වාණ ධාතුව නිරෝධ සත්‍යය නම් වේ. ලෝකෝත්තර ඵල විත්තෝත්පාදයෝ සන්තිස් දෙන සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වෙති. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

29. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් කුසලක්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් පද තුනකින් වදාළ බැවින් ත්‍රික නම් වේ. ආදිලබ්ධිනාම - සර්වලම්භ නාම ක්‍රිකයන් අතුරෙන් මුල් පෙදෙන් ලබන ලද නම් ඇති හෙයින් ආදි ලබ්ධි නාම ක්‍රික නම් වේ. සප්‍රදේශ - නිෂ්ප්‍රදේශ ක්‍රිකයන් අතුරෙන් සකල පරමාර්ථ ධර්මයන් මෙහි ඇතුළත් වන හෙයින් නිෂ්ප්‍රදේශ ක්‍රික නම් වේ.

කුසල ක්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. කුසලක්‍රික මානාකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතූ නම් වූ පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝ ය.
2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝ ය.
3. තම තමන් කැමති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝ ය.
4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතූ නම් වූ පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය පිළින සංඛන සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ.
5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව තෘෂ්ණාව ආයුහන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වේ.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව නිස්සරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වේ.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධ කරගැනීම පිණිස වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නියතාන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වේ.

8. මාගේ කුසලක්‍රික භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය මෙම වතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධ වීම පිණිසම හේතුවේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

- 1. කුසලා ධම්මා - නින්දිත වූ පාපධර්මයන් සලතය - චලතය - කම්පතය - විද්වංසතය කරන අර්ථයෙන් කුසල ධම් නම් "කුච්ඡිනේ පාපතේ ධම්මේ සලයන්ති චලයන්ති කම්පෙන්ති විද්ධංසෙන්තිති කුසලා"

නින්දිතාකාරයෙන් සන්තානයෙහි සයනය කරන්නුයි අකුසලයෝ 'කුස' නම් වෙති. ඒ කුස නම් වූ අකුසලයන් ළහනය - ජිත්තනය කෙරෙන්නුයි ද කුසල ධර්ම නම් වෙති. "කුච්ඡිනේත වා ආකාරේත සයන්තිති කුසා - තේ අකුසල සංඛාතේ කුසෙ ළහන්ති ජිත්තන්තිති කුසලා"

නින්දිත වූ පාපයන් ලියාලන කුනී කරන කෙළවර කරන බැවින් ද ප්‍රඥාව 'කුස' නම් වේ. ඒ කුස නම් වූ ප්‍රඥාවෙන් ගතයුතු බැවින් ද පැවැත්විය යුතු බැවින් ද කුසල ධර්ම වෙති. "කුච්ඡිතානංවා සානතෝ තනුකරනතෝ ඕසානකරණතෝ ඤාණං කුසං නාම, තේත කුසේත ලා තඹිබාති කුසලා ගහේතඹිබා පච්ඡේත තඹිබාති අත්ථො"

තව ද කුසතණ කොලය දෙපැත්තෙන් කැපෙන්නේ යම් සේ ද එසේම මේ කුසලය, උපන්නා වූ ද උපදින්නට තිබෙන්නා වූ ද කෙලෙස් සිදින බැවින් කුසල ධර්ම නම් වෙති. "යථා වා කුසා උභය භාග ගතං"

අතිරේක භාවිතා - 2 වැනි පාඨම - තිස මාතිකා භාවනාව (කුසල මුක්ත)

තත්පල්පදේසං චුතන්ති, එවමිමෙපි උල්පත්තානුප් පත්තභාවෙන උභයභාගගතං කිලේසපක්ඛං චුතන්ති, තස්මා කුසා විය චුතන්තිතිපි කුසලා”.

2. ධම්මා - තමන්ගේ ස්වභාවය දරන්නේනුයි ධර්ම නම් “අත්තතෝ සභාවං ධාරෙන්නිති ධම්මා” ප්‍රත්‍යයන්ගෙන් දරනු ලැබෙන්නුයි ද ස්වභාව ධර්මයෙන් දරනු ලැබෙන්නුයි ද ධර්ම නම් වෙති. “ධාරියන්ති වා පච්චයෙති ධාරියන්තිවා යථා සභාවතෝති ධම්මා”.
3. අකුසලා ධම්මා - මිත්‍රයාව ප්‍රතිවිරුද්ධ වූවහු අමිත්‍රයා නම් වන්නා සේ ද, ධර්මයට ප්‍රතිපක්ෂ වූයේ අධර්මය නම් වන්නා සේ ද, කුසලට ප්‍රතිපක්ෂ වූ විරුද්ධ වූ ධර්මය අකුසල ධර්මය නම් “න කුසලා අකුසලා, මිත්තපට්ඨපක්ඛා අමිත්තා විය, ලෝභාදිපට්ඨපක්ඛා අලෝභාදයො විය කුසල පට්ඨපක්ඛාති අත්ථෝ”.
4. අව්‍යාකතා ධම්මා - කුසල අකුසල වශයෙන් නොවදාරා විපාක නොදෙන ධර්මතා වශයෙන් වදාළ ධර්ම අව්‍යාකත නම්, “කුසලාකුසල භාවෙන අකථිතාති අත්ථෝ”

තව ද නිවැරදි සැප විපාක ගෙනදීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ කුසලයය, සාවද්‍ය හෙවත් කළ වරදට අනුව දුක් විපාක ගෙනදීම ලක්ෂණ කොට ඇත්තේ අකුසලයය. විපාක දෙන කුසල - අකුසල නොවූයේ අව්‍යාකතයය “අනවච්ඡ පුබ් විපාක ලක්ඛණා කුසලා, සාවච්ඡ දුක්ඛ විපාක ලක්ඛණා අකුසලා, අව්‍යාකතා”

තව ද, කුසල ශබ්දය ආරෝග්‍යාර්ථය, අනවද්‍යාර්ථය දක්ෂාර්ථය පුබ් විපාකාර්ථය යන අර්ථ සතරක යෙදේ. “කච්චිනු භෝතෝ කුසලං කච්චිනු භෝතෝ අනාමියං” යනාදී තන්හි කුසලං යනු ආරෝග්‍යයට - නිරෝගි බවට නම්කි. කතමෝ පන භත්තේ කායසමාවාරෝ කුසලෝ? යෝ ඛෝ මහාරාජ ! කායසමාවාරෝ අනවච්ඡෝති ච පුත ච පරං භත්තේ එතදනුත්තරීයං යථා භගවා ධම්මං දේසෙති කුසලේසු ධම්මේසුති, “යනාදී තැන්හි නිවැරදි අර්ථයෙහි කුසල ශබ්දය යෙදේ.” “කුසලෝ ත්වං රථස්ස අංග පච්චංගානං, කුසලා නච්චගීතස්ස - සික්ඛිතා වාතුච්චිට්ඨො යනාදී තැන්හි දක්ෂාර්ථයෙහි කුසල ශබ්දය යෙදේ. “කුසලානං ධම්මානං කතන්තා උපච්චන්තා” යනාදී තැන්හි පුබ් විපාකාර්ථයෙහි කුසල ශබ්දය යෙදේ. මේ අතිරේක මුක්තමාතෘකා කුසල

බබ්බදය වනාහි ආරෝග්‍ය අනවද්‍ය සුඛවිපාක යන අර්ථ තුනෙහිම යෙදේ.

තව ද ධර්ම බබ්බදය පර්යාප්ති, හේතු, ගුණ, නිස්සත්ව යන අර්ථ සතරක යෙදේ. මෙහි පර්යාප්තිය නම් උද්ග්‍රහණ ධාරණ දේශනා - වාචනාදී වශයෙන් පුහුණු කළයුතු වූ ක්‍රියිටක ධර්මයයි. "ධම්මං පරියාපුණාති සුත්තං ගෙය්‍යං වෙය්‍යාකරණං" යනාදී වශයෙනි. හේතුවෙහි ඤාණය ධම්ම පටිසහම්භිදාවය. "හේතුමිහි ඤාණං ධම්ම පටිසම්භිදා" යනාදී නැන්හි ධම්ම යනු හේතුවය, ධර්මයක් අධර්මයක් දෙක සමාන විපාක දෙන්නාහු නොවෙති. අධර්මය නිරයව යවයි. ධර්මය සුගහියව යවයි. "නහි ධම්මෝ, අධම්මෝ ච - උහෝ සම විපාකිනෝ අධම්මෝ නිරයං තේති - ධම්මෝ පාපේති සුග්ගහිං" යනාදී නන්හි ධර්මය යනු ගුණයට නමකි. තස්මිං බො පන සමයේ ධම්මා හොන්ති, ධම්මෙසු ධම්මානුපස්සි විහරති" යනාදී නන්හි ධර්මය යනු නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථයට නමකි. මේ අභිධර්මයෙහි වනාහි නිස්සත්ව නිර්ජීවාර්ථයෙහි ධම්ම බබ්බදය වැටේ.

මෙහි දී අනවද්‍ය ඉෂ්ට විපාකදීම ලක්‍ෂණ කොට ඇත්තා වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ධර්මයේ කුසල ධර්මයේ ය. සාවද්‍ය අනිෂ්ට විපාකදීම ලක්‍ෂණ කොට ඇත්තා වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ධර්මයේ අකුසල ධර්මයේය, විපාක දීමනාවක් නැති බව ලක්‍ෂණ කොට ඇත්තෝ අව්‍යාකෘත ධර්මයේය.

- 5. මානිකා - "මාතා වියාති මානිකා" දරුවන් බිහිකරන මවක් මෙන් අර්ථයන් බිහිකරන බැවින් ද 'මානිකා' නම් "මානිකා වියාති මානිකා" කෙත්වතු සරු කරන ගලායන දිය ඇල මෙන් අර්ථයන් වෙත ගලායන බැවින් ද 'මානිකා' නම්.

මානිකා යනු උද්දේශයට නමකි. එය නිර්දේශ පද නිපදවන බැවින් මවක් වැනිය.

- 6. ප්‍රථම පද - ද්විතීය පදය - තෘතීය පදය - ප්‍රධානාර්ථයෙන් ද ප්‍රශංසාර්ථයෙන් ද සුක්ති සුක්තාර්ථයෙන් ද ලෝකික ලෝකෝත්තර සැප ගෙනදීම් අර්ථයෙන් ද කුසල පදය පළමු කොට වදාරා ඇත. කුසලයට සෘජුවම ප්‍රතිපක්‍ෂ බැවින් ඉන් අනතුරුවම ද්විතීය පදය වන අකුසලය වදාරා

අභිධර්ම භාවනා - 2 වැනි පාඨම - නික මාතිකා භාවනාව (කුසල ක්‍රිකය)

ඇත. ඒ දෙකටම වෙනස් බැවින් කෘතිය පදය අව්‍යාකෘත නමින් වදාරා ඇත.

තව ද ආස්වාද දක්වනු පිණිස පළමුව කුසලය ද, ආදීනව දක්වනු පිණිස දෙවනුව අකුසලය ද, නිස්සරණය දක්වනු පිණිස නිවන ඇතුළත් වන අව්‍යාකෘතය ද වදාරා ඇත.

තව ද, නුවණැත්තෝ කුසලයෙහි පිහිටා ඇතුසලය නසා නිවන සාදා ගනිති. එහෙයින් ප්‍රතිපත්ති ක්‍රමය අනුව ද කුසල ක්‍රිකය වදාරා ඇත.

7. ආදිලබ්ධිනාම - නික - දුක මාතිකාවන්ගේ මුල්පදයට අනුව තබන ලද නම ඇත්තේ ආදිලබ්ධිනාමය.
8. සර්වලබ්ධිනාම - පද සියල්ලටම අනුව නම ලැබේ නම් සර්වලබ්ධි නාම නම් වේ.
9. සප්‍රදේශ ක්‍රික - පරමාර්ථ ධර්ම සියල්ල ඇතුළත් නොවූයේ සප්‍රදේශ නම් ක්‍රිකයය.
10. නිෂ්ප්‍රදේශ ක්‍රික - පරමාර්ථ ධර්ම සියල්ල ඇතුළත් වූ ක්‍රිකය නිෂ්ප්‍රදේශ ක්‍රිකය නම් වේ. දුක මාතිකාවන්ට ද එසේය.

3 වැනි පාඨම

තික මාතිකා භාවනාව (වේදනා ක්‍රිකය)

නමො තසස භගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධසස
 නමො තසස භගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධසස
 නමො තසස භගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධසස

1. සුඛාය වේදනාය සම්පයුත්තා ධම්මා, දුක්ඛාය වේදනාය සම්පයුත්තා ධම්මා, අදුක්ඛමසුඛාය වේදනාය සම්පයුත්තා ධම්මා හි.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ කුසලක්‍රීකයට අනතුරුව වේදනා ක්‍රීකය දේශනා කොට වදාළ සේක. ඒ වේදනා ක්‍රීකය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වගයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නේ ය. ඒ තුන අතුරෙන් ප්‍රථම පදය පළමු කොට වදාළ සේක.

3. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, සුඛාය වේදනාය සම්පයුත්තා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව, ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, දුක්ඛාය වේදනාය සම්පයුත්තා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, අදුක්ඛමසුඛාය වේදනාය සම්පයුත්තා ධම්මා යනුවෙනි.

4. සුඛාය වේදනාය - ඉෂ්ටාරම්මණ රසානුභවනය ලක්ෂණ කොට ඇත්තා වූ සැප වේදනාව හා සමඟ, සම්පයුත්තා ඒකෝද්පාදාදී භාවයෙන් මිශ්‍ර වූ ; ධම්මා - නිස්සත්ව නිජ්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්ම කෙනෙක් ; (සන්ති - සංවිජ්ජන්ති) විදාමානාව ඇත්තාහ.

5. දුක්ඛාය වේදනාය - අනිෂ්ටාරම්මණ රසානුභවනය ලක්ෂණ කොට ඇත්තා වූ දුක් වේදනාව හා සමඟ සම්පයුත්තා ඒකෝද්පාදාදී භාවයෙන් මිශ්‍ර වූ ; ධම්මා - නිස්සත්ව නිජ්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්ම කෙනෙක් ; (සන්ති - සංවිජ්ජන්ති) විදාමානාව ඇත්තාහ.

අතිරේක භාවිතා - 3 වැනි පාඨම - සික මාහිකා භාවනාව (වේදනා ස්වයං)

6. අදුක්ඛමසුඛාය වේදනාය - මධ්‍යස්ථාරම්මණ රසානුභවනය ලක්ෂණ කොට ඇත්තා වූ සැපක් නොවූ දුක්ක් නොවූ උපේක්ෂා වේදනාව හා සමඟ සම්පයුක්තා - ඒකෝද්පාදාදී භාවයෙන් මිශ්‍ර වූ ; ධම්මා - නිස්සත්ව නිජ්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්ම කෙනෙක් ; (සන්ති - සංවිජ්ජන්ති) විද්‍යමානව ඇත්තාහ.

7. සුඛාය වේදනාය සම්පයුක්තා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, සුඛ සහගත තෙසැට චිත්තය ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත වූ, වේදනා - දෝස - ඉස්සා - මච්ඡරිය - කුක්කුච්ච විචිකිච්ඡා - වර්ජිත සසාලිස් විචිකිච්ඡා වෛතසිකය ලැබෙති.

8. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් තුනකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් තුනකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි. ස්කන්ධ වශයෙන් තුනක් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සසාලිස් වෛතසික අතුරෙන් සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි පන්සාලිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. සුඛ සහගත තෙසැට චිත්තය විඥාතස්කන්ධය නම් වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

9. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සුඛසහගත තෙසැට චිත්තය මනායතනය නම් වේ. තත් සම්ප්‍රයුක්ත වූ සසාලිස් වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

10. ධාතු වශයෙන්, තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සුඛසහගත කායවිඤ්ඤාණ චිත්තය කායවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. ඉතිරි සුඛ සහගත දෙසැට චිත්තය මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. සසාලිස් වෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

11. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකික සුඛ සහගත සිත් එක් තිස ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත වූ ලෝභ වර්ජිත පන්සාලිස් වෛතසිකය ද දුක්ඛසත්‍යය නම් වේ. ලෝභ වෛතසිකය

සමුදය සත්‍යය නම් වේ. සුඛසහන සතර මාර්ග චිත්තයන් සමඟ යෙදුනා වූ සම්මා දිවයි ආදී සෝවාන් මාර්ගාංග අට දෙන එක්වරක් ද සංකප්ප වර්ජිත සන්දෙන තුන්වරක් ද - සකදාගාමී මාර්ගාංග අට දෙන එක්වරක් ද සන්දෙන තුන්වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක්වරක් ද සන්දෙන තුන්වරක් ද, අරහන් මාර්ගාංග අටදෙන එක්වරක් ද සන්දෙන තුන්වරක් ද යන මෙතෙක් මේ ධර්මයෝ මාර්ග සත්‍යය නම් වෙති. ඉතිරි සුඛ සහගත මාර්ග චිත්තෝත්පාදයෝ අටවිසිදෙන හා එල චිත්තෝත්පාදයෝ සතිස් දෙන සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වෙති. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

12. දුක්ඛාය වේදනාය සම්පයුක්තා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් දුක්ඛ සහගත සිත් තිදෙන ද තත් සම්පයුක්ත වූ වේදනා - ප්‍රීති - ලෝභ - මාන - දිවයි - විවිකිච්ඡා වර්ජිත එක්විසි වෛතසිකය ද ලැබෙති. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් තුනකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් තුනකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එකකි.

13. ස්කන්ධ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, දුක්ඛ සහගත එක්විසි වෛතසික අතුරෙන් සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි සමවිසි වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. දුක්ඛ සහගත සිත් තිදෙන විඤානස්කන්ධය නම් වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වෙති.

14. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, දුක්ඛ සහගත සිත් තිදෙන මනායතනය නම් වේ. එක්විසි වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

15. ධාතු වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, දුක්ඛසහගත කායවිඤ්ඤාණය කායවිඤ්ඤාණධාතුව නම් වේ. දෝමනස්ස සහගත දෙසිත මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව නම් වේ. එක්විසි වෛතසිකය ධම්ම ධාතුව නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

16. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, දුක්ඛ සහගත සිත් තිදෙන ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික එක්විස්ස ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක්වැදෑරුම් වන්නාහ.

17. අදුක්ඛමසුඛාය වේදනාය සම්ප්‍රයුක්තා ධම්මා, යන තෘතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් උපේක්ෂාසහගත සිත් පස්පනස ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත වූ වේදනා - ප්‍රීති - දෝස - ඉස්සා - මච්ඡරිය - කුක්කුච්ච වර්ජිත, සසාලිස් වෛතසික ද ලැබෙති. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් තුනකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් සතකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

18. ස්කන්ධ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සසාලිස් වෛතසික අතුරෙන් සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි පන්සාලිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. උපේක්ෂා සහගත සිත් පස්පනස විඥානස්කන්ධය නම් වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

19. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, උපේක්ෂා සහගත සිත් පස්පනස මනායතනය නම් වේ. තත් සම්ප්‍රයුක්ත වූ සසාලිස් වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

20. ධාතු වශයෙන් සත්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, වත්ඛුච්ඡිඤ්ඤාණ දෙසිත වත්ඛුච්ඡිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. සෝතච්ඡිඤ්ඤාණ දෙසිත සෝතච්ඡිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. ඝානච්ඡිඤ්ඤාණ දෙසිත ඝානච්ඡිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. ජීවිහාච්ඡිඤ්ඤාණ දෙසිත ජීවිහාච්ඡිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. පඤ්චද්වාරාවර්ජන සිත හා සම්පට්ච්ඡන දෙසිත මනෝ ධාතුව නම් වේ. ඉතිරි උපේක්ෂා සහගත සිව්සාලිස් සිත මනෝච්ඡිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. සසාලිස් වෛතසිකය ධම්ම ධාතුව නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් සත් වැදෑරුම් වන්නාහ.

21. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේද යත්, ලෝකික උපේක්ෂා සහගත සිත් සන්සාලිස ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත පන්සාලිස වෛතසිකය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වේ. උපේක්ෂා සහගත සතර මාර්ගයන් සමඟ යෙදුනා වූ සංකප්ප වර්ජිත සම්මා දිට්ඨි - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආජීව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි නම් වූ සෝවාන් මාර්ගාංග සත්දෙන ද සකදාගාමී මාර්ගාංග සත්දෙන ද, අනාගාමී මාර්ගාංග සත්දෙන ද අර්හත් මාර්ගාංග සත්දෙන ද මාර්ග සත්‍යය නම් වේ. ඉතිරි මාර්ග චිත්තෝත්පාද සත්විස්ස ද ඵල චිත්තෝත්පාද සුභිස්සදෙන ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත වෙති. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

22. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් වේදනාක්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් පද කුනකින් වදාළ බැවින් ක්‍රික නම් වේ. පද කුනෙන් ලබන ලද නම් ඇති හෙයින් සර්ව ලබ්ධ නාම ක්‍රික නම් වේ. සුඛ වේදනා තෙසැට දෙන ද දුක්ඛ වේදනා තිදෙනා ද උපේක්ෂා වේදනා පස්පනස ද අඵට්ඨි රූපය ද, නිර්වාණය ද යන මෙතෙක් ධර්මයන් මේ ක්‍රිකයට ඇතුළත් නොවන බැවින් සප්‍රදේශ ක්‍රික නම් වේ.

වේදනා ක්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. වේදනා ක්‍රිකමාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු නම් වූ පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.
2. ඇතිවීම් නැතිවීම් දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.
3. කම කමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

අභිධර්ම භාවනා - 3 වැනි සංචිත - නීත මාසිකා භාවනාව (වේදනා ක්‍රිකය)

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු නම් වූ පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය පිළින - සංඛත - සන්තාප - විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්ව භව කෘෂ්ණාව, ආයුහන - නිදාන - සංයෝග - පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වේ.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව, නිස්සරණ - විවේක - අසංඛත - අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වේ.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නියානන - හේතු - දස්සන - ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වේ.

8. මාගේ වේදනා ක්‍රික භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය මෙම චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධ වීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

1. ඉෂ්ටාරම්මණ රසානුභවනය - ස්වභාවයෙන්ම යහපත් වූ රූප ශබ්දාදී අරමුණු ඉෂ්ටාරම්මණ නම් වෙති. එවැනි යහපත් ස්වභාව ඇති අරමුණක රස විඳගැනීම සිදුවනුයේ සතුටු සිතකිනි. එම සතුට සුඛවේදනාව නම් වේ.
2. ඒකෝද්පාදාදී වශයෙන් මිශ්‍ර වූ - වින්ත වෛතසිකයන්ගේ මිශ්‍ර බව කරුණු සතරකින් යුක්ත වේ. ඒකෝද්පාද - ඒකනිරෝධ ඒකාරම්මණ - ඒක වත්ථුක යන කරුණු සතරෙකි. ඒකෝද්පාද පෙර පසු නොවී, එකවර

ඉපදීම ඒකනිරෝධ - පෙර පසු නොවී එකවර නිරුද්ධ වීම ඒකාරම්මණ - වෙත වෙත අරමුණ නොගෙන එකම අරමුණක් ගැනීම ඒකවත්ථුක - වෙත වෙත වස්තුවක නොඉපදී එකම වස්තුවක ඉපදීම යනුවෙනි. මෙහි වස්තුව යනු සිත උපදින ස්ථානයට නම්කි. සිත උපදින ස්ථාන සයක් ඇත. වක්ඛු, සෝත, ඝාත, ජීවිහා, කාය නම් වූ ප්‍රසාද වස්තු පයන් හෘදය වස්තුවන් යන සයය. ඔවුනතුරෙන් ප්‍රසාද වස්තු රූප ආශ්‍රිතව උපදින සිත් දෙපස් විඤ්ඤාණය පමණි. ඉතිරි සිත් 79 තුරෙන් අරුපාවචර විපාක සතර හැර සෙසු සිත් 75 උපදිනුයේ හෘදය වස්තුව ආශ්‍රිතවය. සිත උපදින වස්තු රූපය ඇසුරු කොට ගෙනම ඒ චිත්ත වෛතසිකයෝ ද උපදිත්. මෙසේ මේ කරුණු සතරින් යුක්ත වූ වීට ඒකෝද්පාදාදී භාවයෙන් මිශ්‍ර වූහයි කියන ලදී.

3. අනිශ්චාරම්මණ රසානුභවන ලක්ෂණ - ස්වභාවයෙන්ම යහපත් නොවූ රූපාදී අරමුණු අනිශ්චාරම්මණ නම් වේ. එවැනි අනිශ්ච අරමුණක් ගන්නා සිතේ පහළවනුයේ දුක්ඛ - දෝමනස්ස වැනි දුක්ඛ වේදනාවකි.
4. මධ්‍යස්ථාරම්මණ රසානුභවන ලක්ෂණ - යහපත් හෝ අයහපත් හෝ නොවන ස්වභාවය ඇති රූපාදී අරමුණු මධ්‍යස්ථාරම්මණ නමින් හැඳින්වේ. එවැනි මධ්‍යස්ථ අරමුණක රස විදගන්නා වේදනාව උපේක්ෂා වේදනාව නම් වේ.
5. උපේක්ෂා - උපේක්ෂා ජාති දශයක් තිබේ. ඡලංගුපෙක්ඛා - ඔත්මවිහාරුපෙක්ඛා - බොජ්ඣංගුපෙක්ඛා - තත්‍රමජ්ඣන්තූපෙක්ඛා - වේදනුපෙක්ඛා - විපස්සනුපෙක්ඛා - සංඛාරුපෙක්ඛා - වීරියුපෙක්ඛා - සධානුපෙක්ඛා - පාරිසුද්ධුපෙක්ඛා යනු උපේක්ෂා දශයය. ඔවුනතුරෙන් මේ වේදනාක්‍රීකයේ එන්නේ වේදනුපේක්ෂාවය.
6. අභිධෙය්‍යාර්ථය - කුසල - අකුසල - සුඛය වේදනාය සම්ප්‍රයුක්ත යනාදී එක එක වචනයක් ඇතුළේ පරමාර්ථ වශයෙන් ඇත්තා වූ චිත්ත වෛතසික රූප නිර්වාණ යන යම් ධර්මයක් වේ නම් එය අභිධෙය්‍යාර්ථය නම් වේ. නිදසුනක් වශයෙන් මෙසේය. කුසලා ධම්මා - යන පදයට කුසල් සිත් 21 හා එහි ම ඇත්තා වූ කුසල වෛතසික 38 ලැබෙති. එම චිත්ත වෛතසික සමූහය කුසලා ධම්මා යන පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ නම් වෙයි. ස්වරූපාර්ථය යනු ද එම තේරුමය

අභිධර්ම භාවනා - 3 වැනි පාඨම - තික මානිකා භාවනාව (වේදනා ත්‍රිකය)

7. සුඛ සහගත කෙසැට විත්තය - ලෝභ මූල සෝමනස්ස සහගත සිත් 4යි, සුඛ සහගත කායවිච්චාණ් 1යි, සුඛසන්තීරණ් 1යි, හසිකෝද්පාද 1යි, කාමසෝභන සෝමනස්ස සහගත සිත් 12යි, රූපාවචර සෝමනස්ස සහගත සිත් 12යි, සවිස්තර ලෝකෝත්තර සෝමනස්ස සහගත සිත් 32යි. සියල්ල 63කි.
8. දුක්ඛ සහගත සිත් තුන - දුක්ඛ සහගත කාය විඤ්ඤාණ් 1යි, පටිභ සම්ප්‍රසුක්ත සිත් 2යි. සියල්ල තුනකි.
9. උපේක්‍ෂා සහගත සිත් පස්පනස - ලෝභමූල උපේක්‍ෂා සහගත සිත් 4යි, මෝහමූල සිත් 2යි, අනේතුක සිත් අතුරෙන් කායවිඤ්ඤාණ් දෙක සුඛ සන්තීරණිය හා හසිකෝත්පාදය ද යන සිත් සතර හැර සිත් 14යි, කාමසෝභන උපේක්‍ෂා සහගත සිත් 12යි, මහත්ගත උපේක්‍ෂා සහගත සිත් 15, ලෝකෝත්තර උපේක්‍ෂා සහගත සිත් 8යි. සියල්ල 55කි.
10. නිස්සත්ව - සත්වයෙක් පුද්ගලයෙක් නොවන්නේ නිස්සත්ව නම් වේ.
11. නිජ්ජීව - ජීවයක් නොවන්නේ නිජ්ජීව නම් වේ.
12. පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්ම - සම්මුතිය නම් වූ ලෝකවාචනාරයට අයත් නොවන චිත්ත වෛතසික රූප නිර්වාණ් නම් වූ ධර්ම කොට්ඨාශයට අයත් දේ.
13. (සන්ති - සංවිජ්ජන්ති) - සමානාර්ථ ඇති ආබ්‍යාන පද දෙකකි. සන්ති - යනුද විද්‍යාමානව ඇත්තාග යන තේරුමය. සංවිජ්ජන්ති යනු ද එම අර්ථයමැයි.
14. කුසලත්‍රිකයට අනතුරුව වේදනාත්‍රිකය වදාරා ඇත්තේ මන්ද? කුසල - අකුසල - අව්‍යාකෘත සියලුම විත්තයන් සමඟ බොහෝසෙයින් අරමුණු රස විදින වේදනාව ප්‍රකට වෛතසිකයක් බැවින් අවබෝධය පහසු වනු පිණිස වේදනාව ත්‍රිකය කුසලත්‍රිකයට අනතුරුව වදාරා ඇත.
15. ත්‍රික මාතෘකාවන්ගේ අනුපිළිවෙළ කෙසේ ද? "අවයව්‍යං අනේක හේදත්තං දස්සනත්ථං තිකන්තර දේසනා" සතර පරමාර්ථ නම් වූ අවයවයන්ගේ අනේකප්‍රකාර බව දක්වනු පිණිස ත්‍රික මාතෘකාවන්ගේ අනුපිළිවෙළ දේශනාව කරන ලදී.

16. වේදනා චෛතසිකය වේදනා ක්‍රිකයේ එකම පදයකටවත් ඇතුළත් නොවූයේ මන්ද? එක සිතක ඇත්තේ එක වේදනා චෛතසිකයකි. වේදනාව සම්ප්‍රයුක්තවීමට තවත් වේදනාවක් ඒ සිතේ නැති බැවින් වේදනාව වේදනා ක්‍රිකයට ඇතුළත් නොවේ. සම්ප්‍රයුක්ත වීම නම් සහයෝගවීමක් බැවිනි.

17. වේදනා ක්‍රිකයට සර්වලබ්ධි නාමක්‍රිකයයි කියන ලද්දේ මන්ද? අවයවුපචාරයෙනි. "වේදනා" යන වචනය සුඛ - දුක්ඛ - අදුක්ඛමසුඛ යන පද තුනටම අයත් වන අවයව වචනයකි. එහෙයින් එම අවයව වචනය ගෙන ඉතිරි පද තුනට සාධාරණ වනසේ වේදනා ක්‍රිකයයි නම් කරන ලදී.

18. අවයවේ පවත්නේ යෝ - වෝභාරො සමුනේ කතෝ
තං යථා වෙ සමං වුණ්ණං - සමන්තෙත්ථවයවං මතං
(ඔබ්බසාරාර්ථ ජාලිනී)

අවයවයෙහි පැවති වචනය සමුභයකට එකතු කරන ලද නම් එය අවයවුපචාරයයි. ඉතුරු මිච්චි කිප්පිලි අරථ බුච් නෙල්ලි ආදිය සමච ගෙන වුණ් කොට ගැනීම "සමං වුණ්ණං" යයි කියනු ලැබේ. එහි "සමං" යනු බෙහෙත් වර්ග සියල්ලනට පොදු වචනයයි. එය එකතු කිරීමෙන් සමච පුණ්ණ කොට යන අර්ථය ලැබේ. වේදනා ක්‍රිකයට සර්වලබ්ධි නාම ක්‍රිකයයි කියනුයේ ද එසේ අවයවුපචාර වශයෙනි.

4 වැනි පාඨම

ගිත මාගිකා භාවනාව (විපාක ක්‍රිකය)

නමො තසස භගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තසස භගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තසස භගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධස්ස

1. "විපාකා ධම්මා විපාක ධම්ම ධම්මා නේව විපාක නවිපාක ධම්ම ධම්මා" ති.

2. මාගේ ස්වාර්ථ වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ වේදනා ක්‍රිකය දේශනා කොට වදාරා ඉන් අනතුරුව විපාක ක්‍රිකය වදාළ සේක. ඒ විපාක ක්‍රිකය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වගයෙන් තෙවැදෑරුව වන්නේය.

3. ඔවුනතුරින් ප්‍රථම පදය පළමු කොට වදාළ සේක. කෙසේ වදාළසේක් ද යත්, විපාකා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, විපාක ධම්ම ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, නේවවිපාක න විපාකධම්ම ධම්මා යනුවෙනි.

4. විපාකා - ඔවුනොවුන් හට ප්‍රතිපක්ෂ වූ කුසලාකුසලයන් ගේ විපාක නම් වූ, ධම්මා - නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. විපාකධම්ම - සැප දුක් විපාක උපදවන ස්වභාව ඇත්තා වූ ධම්මා - නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

6. නේවවිපාක - ඔවුනොවුන්හට ප්‍රතිපක්ෂ වූ කුසලා කුසලයන්ගේ විපාක ද නොවූ, න විපාක ධම්ම - සැප දුක් උපදවන ස්වභාව ද නැත්තා වූ, ධම්මා - නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

7. විපාකා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධේයාචාරී භවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, සතිස් විපාක චින්තය ද තත් සම්ප්‍රසුක්ත අටතිස් වෛතසිකය ද ලැබෙති.

8. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි, ධාතු වශයෙන් අටකි, ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එකකි.

9. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටතිස් වෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනා ස්කන්ධය නම් වේ. සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි සතිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. සතිස් විපාක චින්තය විඥානස්කන්ධය නම් වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සිවු වැදෑරුම් වන්නාහ.

10. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතිස් විපාක චින්තය මනායතනය නම් වේ. අටතිස් වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

11. ධාතු වශයෙන් අටවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ දෙසිත වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. සෝතච්ඤ්ඤාණ දෙසිත සෝතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. ඝාතච්ඤ්ඤාණ දෙසිත ඝාතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. ජීවිතච්ඤ්ඤාණ දෙසිත ජීවිතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. කායච්ඤ්ඤාණ දෙසිත කායච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. සම්පට්ච්ඡන දෙසිත මනෝ ධාතුව නම් වේ. ඉතිරි සුවිසි විපාක චින්තය මනෝච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. අටතිස් වෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටවැදෑරුම් වන්නාහ.

12. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත් ලොකික විපාක සිත් දෙතිස ද තත් සම්ප්‍රසුක්ත පන්තිස් වෛතසිකය ද, දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ. ලෝකෝත්තර ඵල - චිත්තෝත්පාදයෝ පන්තිස් දෙන සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වෙති. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහ.

13. විපාක ධම්ම ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් දොළොස් අකුසල චිත්තය ද එක්විසි කුසල චිත්තය ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත දෙපනස් වෛතසිකයෝ ද ලැබෙති.

14. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

15. ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්තාහු කෙසේ ද යත්, දෙපනස් වෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනාස්කන්ධය නම් වේ. සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි සම්පනස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. දොළොස් අකුසල චිත්තය හා එක්විසි කුසල චිත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්තාහ.

16. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්තාහු කෙසේ ද යත්, දොළොස් අකුසල චිත්තය හා එක්විසි කුසල චිත්තය ද මනායතනය නම් වේ. දෙපනස් වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්තාහ.

17. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්තාහු කෙසේ ද යත්, දොළොස් අකුසල චිත්තය හා එක්විසි කුසල චිත්තය ද මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. දෙපනස් වෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්තාහ.

18. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්තාහු කෙසේ ද යත්, දොළොස් අකුසල චිත්තය ද ලෝකික කුසල් සිත් සහලොස ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත වූ ලෝභය චර්ඡිත එක්පනස් වෛතසිකය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ. ලෝභ වෛතසිකය සමුදය සත්‍යය නම් වේ.

19. සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත වූ සම්මාදිට්ඨි - සම්මා සංකල්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආර්ථ - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි යන සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ අට දෙන එක්වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ අට දෙන එක් වරක් හා

සත් දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක්වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අරහත් මාර්ගාංගයෝ අට දෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වේ. ඉතිරි මාර්ග චින්තෝත්පාද එකුන්තිය සත්‍ය විනිවිදකත වෙති. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදූරුම් වන්නාහ.

20. නේවවිපාක - නවිපාක ධම්ම ධම්මා - යන තෘතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් වනාහි විසිකුයා චිත්තය ද තත් සම්ප්‍රසූක්ත පන්තිය වෛතසිකය ද, අටවිසි රූපය ද නිර්වාණය ද, යන මේ ධර්මයෝ ලැබෙති.

21. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දොළොසකි. ධාතු වශයෙන් තෙළෙසකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

22. ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදූරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වේ. පන්තිය වෛතසිකය අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වේ. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි තෙතිය වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. විසි කුයා චිත්තය විඤානස්කන්ධය නම් වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදූරුම් වන්නාහ.

23. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදූරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාද රූපය වක්ඛායතනය නම් වේ. සෝභ ප්‍රසාද රූපය සෝභායතනය නම් වේ. ඝාත ප්‍රසාද රූපය ඝාතායතනය නම් වේ. ජීවිහා ප්‍රසාද රූපය ජීවිහායතනය නම් වේ. කායප්‍රසාද රූපය කායායතනය නම් වේ.

24. වර්ණ රූපය රූපායතනය නම් වේ. ශබ්ද රූපය සද්දායතනය නම් වේ. ගන්ධ රූපය ගන්ධායතනය නම් වේ. රසරූපය රසායතනය නම් වේ. පඨවි තේජෝ වායෝ නම් වූ භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඓද්ධිබ්‍රාහ්මණායතනය නම් වේ.

25. විසි ක්‍රියා විත්තය මනායතනය නම් වේ. පන්තිස් වෛතසිකය ද ආපෝධාතු - ඉත්ථිත්ථිය - පුරිසිත්ථිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආහාරරූප - පරිච්ඡේදරූප - කායවිඤ්ඤාත්තිරූප - වච්චිඤ්ඤාත්තිරූප - ලහුකාරූප - මුදුකාරූප - කම්මඤ්ඤාතාරූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප - ජරතාරූප - අනිච්චතා රූප යන සොළොස් සුඛුම රූප හා නිර්වාණය ද ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

26. ධාතු වශයෙන් තෙළෙස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂු ප්‍රසාද රූපය වක්ඛුධාතුව නම් වේ. සෝත ප්‍රසාද රූපය සෝතධාතුව නම් වේ. ඝාත ප්‍රසාද රූපය ඝාතධාතුව නම් වේ. ජීවිත ප්‍රසාද රූපය ජීවිතා ධාතුව නම් වේ. කායප්‍රසාද රූපය කාය ධාතුව නම් වේ.

27. වර්ණ රූපය රූපධාතුව නම් වේ. ශබ්ද රූපය සද්දධාතුව නම් වේ. ගන්ධ රූපය ගන්ධ ධාතුව නම් වේ. රස රූපය රස ධාතුව නම් වේ. පඨවි තේජෝ වායෝ නම් වූ භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය චෝට්ඨබ්බ ධාතුව නම් වේ. පඤ්චද්වාරාවර්ජන විත්තය මනෝ ධාතුව නම් වේ. ඉතිරි එකුත් විසි ක්‍රියා විත්තය මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ.

28. පන්තිස් වෛතසිකය ද ආපෝධාතු - ඉත්ථිත්ථිය - පුරිසිත්ථිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආහාරරූප - පරිච්ඡේදරූප - කායවිඤ්ඤාත්තිරූප - වච්චිඤ්ඤාත්තිරූප - ලහුකාරූප - මුදුකාරූප - කම්මඤ්ඤාතාරූප - උපවයරූප - සන්තති රූප - ජරතාරූප - අනිච්චතාරූප යන සොළොස් සුඛුම රූප හා නිර්වාණය ද ධම්ම ධාතුව නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් තෙළෙස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

29. ආර්යසත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, විසික්‍රියා විත්තය ද පන්තිස් වෛතසිකය ද අටවිසි රූපය ද දුක්ඛසත්‍යය නම් වේ. නිර්වාණය නිරෝධ සත්‍යය නම් වේ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

30. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් විපාකත්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් පද තුනක් කොට වදාළ බැවින් ත්‍රික නම් වේ. මුල් පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති බැවින්, ආදී ලබ්ධනාමත්‍රික නම් වේ. සියලු පරමාර්ථ ධර්මයන් ඇතුළත් කොට වදාළ හෙයින් නිෂ්ප්‍රදේශ ත්‍රික නම් වේ.

විපාක ත්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

2. විපාක ත්‍රික මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාමරූප - ස්කන්ධ - ආයතන - ධාතු නම් වූ පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.

2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පිටා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.

3. තම තමන් කැමති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප - ස්කන්ධ - ආයතන - ධාතු නම් වූ පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය පිළන - සංඛන - සන්තාප - විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ සුඛ හව තෘෂ්ණාව ආයුහන - නිදාන - සංයෝග - පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වේ.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව නිස්සරණ - විවේක - අසංඛන - අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වේ.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධ කරගැනීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නියානන - හේතු -

අභිරම භාවනා - 4 වැනි පාඨම - නික මාසිකා භාවනාව (විපාක ක්‍රිකය)

දස්සන - ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වේ.

8. මාගේ විපාක ක්‍රික භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය මෙම චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධ වීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

1. විපාකා - විපාක සිත් 36 සහ තත් සම්ප්‍රසක්ත වෛතසික 38 විපාක නමින් හැඳින්වෙති. කුසලාකුසලයන් අනුව ලැබෙන කර්මේ රූපයන් හදුන්වනුයේ කටත්තා රූප නමිනි. රූප ධර්මයන්ට විපාක යන ව්‍යවහාරයක් නොමැත. නිදසුනක් වශයෙන් මෙසේ දහසූභය. වී ඇටයකින් ගොයම් පදුරක් හටගනී. එහෙත් එහි අස්වැන්න - එලය හැටියට ගනුයේ වී කරල්, වී ඇට පමණකි. එය එහි ප්‍රධාන එලයයි. ගොයම් ගස ගොයම් කොළ ආදිය ප්‍රධාන එලය නොවේ. එමෙන් කුසලාකුසල කර්මයන්ගේ එලය නමින් ගැනෙනුයේ කුසලාකුසල නාමධර්මයන්ට සමාන වූ විපාක චිත්ත වෛතසික පමණකි. "අඤ්ඤමඤ්ඤ විරුද්ධානං කුසලාකුසලානං පාකාති විපාකා, අරූප ධම්මානමෙතං අධිවචනං" යන ධම්ම සංගණී අටුවා පාඨයෙන් ද මෙසේම පැහැදිලි කොට ඇත.
2. විපාක ධම්ම - විපාක ඉපදවීමට සම්ඵයෝය, ඔවුහු නම් කුසලාකුසල ධර්මයෝමය.
3. සතිස් විපාක චිත්තය - අකුසල විපාක සිත් 7කි. අහේතුක කුසල විපාක සිත් 8කි. සහේතුක කාමාවචර විපාක සිත් 8කි. මහග්ගත විපාක සිත් 9කි. ලෝකෝත්තර එල සිත් 4කි. සියලු විපාක සිත් 36කි.
4. අටතිස් වෛතසිකය - අන්‍යසමාන වෛතසික 13කි. සෝභන වෛතසික 25කි. සියල්ල 38කි.
5. ලෝකික විපාක 32 - අහේතුක කාමාවචර විපාක 15කි. සහේතුක කාමාවචර විපාක 8කි. මහග්ගත විපාක 9කි. සියල්ල 32කි.

6. ලෝකෝත්තර ඵල වින්තෝත්පාද - ලෝකෝත්තර සිතෙහි යෙදෙන වෛතසික 36 සහ ඵලයන් සියල්ල එකක් බැගින් ගත් කල්හි ලැබෙන විත්ත වෛතසික 37 වෙති.
7. දොළොස් අකුසල විත්තය - ලෝභ මූල සිත් 8කි. දෝස මූල සිත් 2කි. මෝහ මූල සිත් 2කි. අකුසල් සිත් සියල්ල 12කි.
8. එක්වීසි කුසල විත්තය - කාමාවචර කුසල් සිත් 8කි. රූපාවචර කුසල් සිත් 5කි. අරූපාවචර කුසල් සිත් 4කි. ලෝකෝත්තර මාර්ග කුසල් සිත් 4කි. සියල්ල 21කි.
9. විසික්‍රියා විත්තය - පඤ්චද්වාරාවර්ජන විත්තය, මනෝද්වාරාවර්ජන විත්තය හා ක්ෂිණාශ්‍රවයන් වහන්සේලාට පමණක් ලැබෙන හසිතෝද්පාදය, මහාක්‍රියා 8, මහග්ගක ක්‍රියා 9 යන මේ සියල්ල ක්‍රියා සිත් 20 කි.
10. තේවවිපාක නවිපාක ධම්ම ධම්මා - විපාක විත්ත වෛතසික ද නොවූ විපාක ඉපදවීමට සමත් කුසලාකුසල ද නොවූ සියල්ල මේ නමින් ගැනෙයි. ක්‍රියා සිත් හා එහි යෙදෙන වෛතසිකත් රූප - නිර්වාණ ධර්මත් මෙයට ඇතුලති.
11. රූප ජාති අතුරෙන් කර්මජ රූපයන් විපාක නමින් නොගන්නේ මන්ද? කර්මයෙන් හට ගන්නා රූප කටත්තා රූප නමින් ගනු විනා විපාක නමින් නොගැනේ. "කුසලාකුසල කම්ම සමුට්ඨානානම්පි කටත්තා රූපානං තත්ථි විපාක වෝභාරෝ යනුවෙන් විභාවිතී ටීකාවෙහි දක්වෙනුයේ මේ තේරුමය.
12. එසේනම් උපාදින්න ක්‍රිකයේ දී උපාදින්න පදයෙන් කර්මජ රූපයන් ගන්නා ලද්දේ මන්ද? විපාක - නමින් ප්‍රධාන ඵලය ද, උපාදින්න නමින් ප්‍රධාන අප්‍රධාන ඵල දෙක ද යන දෙකම ගැනෙන බැවිනි. විපාක යන ප්‍රධාන ඵලයෙන් නාමධර්ම පමණක් ද උපාදින්න යන ප්‍රධාන අප්‍රධාන ඵලයෙන් නාමධර්ම පමණක් ද උපාදින්න යන ප්‍රධාන අප්‍රධාන ඵලයෙන් නාමරූප දෙක ද ගනු ලැබෙන බව සැලකිය යුතුය.

5 වැනි පාඨම

හිත මානිකා භාවනාව (උපාදින්න ශ්‍රිතය)

නමෝ තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
නමෝ තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
නමෝ තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. උපාදින්නුපාදානියා ධම්මා, අනුපාදින්නුපාදානියා ධම්මා, අනුපාදින්න අනුපාදානියා ධම්මා හි.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ විපාකත්‍රිකය දේශනා කොට වදාරා ඉන් අනතුරුව, උපාදින්න ක්‍රිකය වදාළ සේක. එය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය, තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නේය. මිටුනතුරෙන් ප්‍රථම පදය පළමු කොට වදාළ සේක.

3. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, උපාදින්නුපාදානියා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත් අනුපාදින්නුපාදානියා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, අනුපාදින්න අනුපාදානියා ධම්මා යනුවෙනි.

4. උපාදින්න - පූර්ව භවයේ දී තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිත්ගෙන් ගත් අරමුණක් අනුව රැස්කළ කර්මය විසින් ස්වකීය ඵලභාවයෙන් ලඟාකොට ගන්නා ලද්දා වූ ද, උපාදානියා - තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි උපාදානයන්ට හිත වූ ද, ධම්මා - නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. අනුපාදින්න - පූර්ව භවයක දී තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිත්ගෙන් ගත් අරමුණක් අනුව රැස්කළ කර්මයක ඵලභාවයෙන් ලඟාකොට නොගන්නා ලද්දා වූ නමුත්, උපාදානියා - තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි උපාදානයන්ට හිත වූ, ධම්මා - නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

6. අනුපාදිතන - පුරව හවයක දී තෘෂ්ණා දෘෂ්ටිගතයන් ගත් අරමුණක් අනුව රැස්කළ කර්මයක ඵලභාවයෙන් ලඟා කොට නොගන්නා ලද්දාවූ ද, අනුපාදානියා - තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි උපාදානියන්හට හිත නොවූ ද, ධම්මා - නිස්සන්ධ නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

7. උපාදිතනුපාදානියා ධම්මා - යන පුර්ව පදයාගේ අභිධේයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, ලෝකික විපාක සිත් දෙහිස ද (32) තත් සම්ප්‍රසූතන වෛතසික පන්තිස ද (35) කර්මජ රූප වීජස ද (20) ලැබෙති. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසති (5), ආයතන වශයෙන් ඵකොළොසති (11), ධාතු වශයෙන් සතළොසති (17), ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එකති (1).

8. ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, විසි කර්මජ රූපය රූපස්කන්ධය නම් වේ. පන්තිස් වෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනා ස්කන්ධය නම් වේ. සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි තෙතිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. ලෝකික විපාක සිත් නිස්දෙක විකෘද්‍යණස් ඛන්ධය නම්වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහ.

9. ආයතන වශයෙන් ඵකොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, විසි කර්මජ රූපයන් අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාද රූපය වක්ඛායතනය නම් වේ. සෝත ප්‍රසාද රූපය සෝතායතනය නම් වේ. ඝානප්‍රසාද රූපය ඝානායතනය නම් වේ. ජීවිතා ප්‍රසාද රූපය ජීවිතායතනය නම් වේ. කායප්‍රසාද රූපය කායායතනය නම් වේ.

10. වර්ණ රූපය රූපායතනය නම් වේ. ගන්ධ රූපය ගන්ධායතනය නම් වේ. රස රූපය රසායතනය නම් වේ. පඨවි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඵොට්ඨබ්බායතනය නම් වේ. ලෝකික විපාක සිත් නිස්දෙක මනායතනය නම් වේ.

11. පන්තිස් වෛතසිකය, ආපෝධාතු ඉන්ටීන්ද්‍රිය පුරිසින්ද්‍රිය හදයරූප ජීවිතරූප ආහාරරූප පරිච්ඡේදරූප උපවයරූප සන්තතිරූප සංඛ්‍යාත සුබ්‍රමරූප නවය ද ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් ඵකොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

12. ධාතු වශයෙන් සතලොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, විසි කිරීමේ රූපයන් අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාදරූපය එක්වූධාතුව නම් වේ. සෝත ප්‍රසාදරූපය සෝත ධාතුව නම් වේ. ඝාත ප්‍රසාදරූපය ඝාත ධාතුව නම් වේ. ජීවිතා ප්‍රසාද රූපය ජීවිතා ධාතුව නම් වේ. කාය ප්‍රසාදරූපය කාය ධාතුව නම් වේ.

13. වර්ණ රූපය රූප ධාතුව නම් වේ. ගන්ධරූපය ගන්ධ ධාතුව නම් වේ. රසරූපය රස ධාතුව නම් වේ. පඨවි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්වර්ග රූපය චෝට්ඨිබ්බධාතුව නම් වේ.

14. වක්ඛුවිඤ්ඤාණ දෙසිත වක්ඛුවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. සෝතවිඤ්ඤාණ දෙසිත සෝතවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. ඝාතවිඤ්ඤාණ දෙසිත ඝාතවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. ජීවිතවිඤ්ඤාණ දෙසිත ජීවිතවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. කායවිඤ්ඤාණ දෙසිත කායවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. සම්පට්ච්ඡත දෙසිත මනෝධාතුව නම් වේ. ඉතිරි ලොකික විපාක සිත් විස්ස මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ.

15. පන්තිස් වෛතසිකය, ආපෝධාතු ඉන්ටීන්ද්‍රිය පූරිසින්ද්‍රිය හදය රූප ජීවිතරූප ආහාරරූප පරිච්ඡේද රූප උපවයරූප සත්තකිරූප සංඛ්‍යාත සුබ්‍රමරූප නවය ධම්මධාතුව නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් සතලොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

16. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලොකික විපාක සිත් තිස්දෙක ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික පන්තිස ද කිරීමේ රූප විස්ස ද යන සියල්ලම දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහ.

17. අනුපාදින්නුපාදනියා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් දොළොස් අකුසල් සිත්ය. ලොකික කුසල් සිත් සතලොසය, ක්‍රියා සිත් විස්සය, තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික දෙපනසය. වින්තජ රූප සතලොසය (17), සාතුජ රූප පසලොසය (15), ආහාරජරූප තුදුසය (14) යන මේ ධර්මයෝ ලැබෙන්නාහ.

18. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි (5), ආයතන වශයෙන් සතකි (7), ධාතු වශයෙන් අටකි (8), ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි (2).

19. ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, චිත්තජරාප සතලොස ද, සාකුජරාප පසලොස ද, ආහාරජරාප කුදුස ද රූපස්කන්ධය නම් වේ. දෙපනස් වෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනා ස්කන්ධය නම් වේ. සංඥා වෛතසිකය සංඥා ස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි සමපනස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. අකුසල් සිත් දොළොස, ලෞකික කුසල් සිත් සතලොස හා ක්‍රියා සිත් විස්ස ද විඥානස්කන්ධය නම් වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

20. ආයතන වශයෙන් සත්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, නිජරූපයන් අතුරෙන් චර්ණරූපය රූපායතනය නම් වේ. ගබ්ඳ රූපය සද්දායතනය නම් වේ. ගන්ධ රූපය ගන්ධායතනය නම් වේ. රස රූපය රසායතනය නම් වේ. පඨවි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශරූපය ඵෙට්ඨබ්බායතනය නම් වේ.

21. අකුසල් සිත් දොළොස ලෞකික කුසල් සිත් සතලොස හා ක්‍රියා සිත් විස්ස ද මනායතනය නම් වේ. දෙපනස් වෛතසිකය, ආපෝ ධාතු ආහාරරූප පරිච්ඡේදරූප, කාය විඤ්ඤත්තිරූප, වච්චි විඤ්ඤත්තිරූප, ලහුකාරූප, මුදුකාරූප, කම්මඤ්ඤකාරූප, උපවයරූප, සන්තතිරූප, ජරකාරූප, අනිච්චතාරූප, සංඛ්‍යාත සුඛුමරූප දොළොස ධර්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් සත්වැදෑරුම් වන්නාහ.

22. ධාතු වශයෙන් අටවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, පඤ්චද්වාරාවර්ජන සිත මනෝධාතු නම් වේ. අකුසල් සිත් දොළොස ලෞකික කුසල් සිත් සතලොස හා එකුන්විසි ක්‍රියා චිත්තය ද මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ.

23. දෙපනස් වෛතසිකය ආපෝධාතුව ආහාරරූප පරිච්ඡේදරූප කාය විඤ්ඤත්තිරූප වච්චි විඤ්ඤත්තිරූප ලහුකා රූප මුදුකාරූප කම්මඤ්ඤකාරූප උපවයරූප සන්තතිරූප ජරකාරූප අනිච්චතාරූප

සංඛ්‍යාත සුදුම්භුරුප දොළොස ද ධම්මධාතුච නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටවැදෑරුම් වන්නාහ.

24. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් දොළොස, ලොකික කුසල් සිත් සතළොස විසිකුටියා වින්තය, ලෝභය වර්ජිත එක්පනස් වෛතසිකය වින්තජරුප සතළොස සාතුජරුප පසළොස හා ආහාරජරුප කුදුස ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ. ලෝභ වෛතසිකය සමුදය සත්‍යය නම් වේ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

25. අනුපාදින්න අනුපාදානියා ධම්මා - යන නාභිය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් ලෝකෝත්තර සිත් අටදෙනය. තත් සම්ප්‍රසක්ත සතිස් වෛතසිකය හා නිර්වාණය යන මේ ධර්මයෝ ලැබෙති. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

26. ස්කන්ධ වශයෙන් සිවු වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතිස් වෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනා ස්කන්ධය නම් වේ. සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි සූතිස් (34) වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. ලෝකෝත්තර සිත් අටදෙන විඥානස්කන්ධය නම් වේ. නිර්වාණය ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන් විනිර්මුක්තය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහ.

27. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකෝත්තර සිත් අට දෙන මනායතනය නම් වේ. සතිස් වෛතසිකය හා නිර්වාණය ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

28. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකෝත්තර සිත් අටදෙන මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුච නම් වේ. සතිස් වෛතසිකය හා නිර්වාණය ධම්ම ධාතුච නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

29. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, නිර්වාණය නිරෝධ සත්‍යය නම් වේ. සතරමාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත සම්මාදිට්ඨි - සම්මාසංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මාආර්ථව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි යන සෝවාන් මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් සත්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් සත්දෙන සතර වරක්ද, අනාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක්වරක් සත්දෙන සතර වරක්ද, අර්හත් මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් සත් දෙන සතරවරක් ද යන මේ ධර්මයෝ මාර්ග සත්‍යය නම් වේ. අතිරික්ත මාර්ග වික්තෝත්පාද එකුන්තිස හා එල වික්තෝත්පාද සන්තිස සත්‍ය විනිර්මුක්ත වෙති. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

30. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් උපාදින්නක්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්ම පද තුනක් කොට වදාළ හෙයින් ත්‍රික නම් වේ. මුල් පදයෙන් ලත් නම් ඇති හෙයින් ආදිලබ්ධ නාමත්‍රික නම් වේ. සකල පරමාර්ථ ධර්මයන් මෙහි ලා ඇතුලත් කොට වදාළ හෙයින් නිෂ්ප්‍රදේශ ත්‍රික නම් වේ.

උපාදින්න ත්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. උපාදින්න ත්‍රික මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාම රූප - ස්කන්ධ - ආයතන - ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.

2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.

3. තම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප - ස්කන්ධ - ආයතන - ධාතු නම් වූ පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය, පිළන - සංඛන - සන්තාප - විපටිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ.

අභිධර්ම භාවනා - 5 වැනි පාඨම - හිත මානසා භාවනාව (උපාදින්න ක්‍රියා)

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්ව භව තෘෂ්ණාව ආයුහන - නිදාන - සංයෝග - පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වේ.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුච නිස්සරණ - විවේක - අසංඛත - අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වේ.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධ කරගැනීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නියානන - හේතු - දස්සන - ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වේ.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය මෙම වතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධ වීම පිණිස ම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විචරණය

1. උපාදින්න - උප + ආදින්න = උපාදින්න, දඩිකොට ගන්නා ලද දෙයය. 'උප' යනු දළහාර්ථයෙහි උපසර්ග පදයකි. දඩිකොට ගන්නා ලද අරමුණක් ඇතිව රැස්කළ කර්මයක ප්‍රතිඵලය උපාදින්න යන්නෙන් කියැවේ. එනම් විපාක විත්ත වෛතසික හා කර්මජ රූපයෝය.
2. උපාදානියා - උප + ආදානියා = උපාදානියා, තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි දෙකින් දඩිව මමය - මගේ යයි ගනු ලබන සියල්ල උපාදානියයි. එනම්, ලොවට අයත් විත්ත වෛතසික රූපධර්ම සියල්ලටම නමකි.
3. අනුපාදින්න - තෘෂ්ණා දෘෂ්ටි උපාදානයෙන් දඩිකොට ගන්නා ලද අරමුණක් ඇතිව රැස්කළ කර්මයක ප්‍රතිඵලයක් නොවන සියල්ලට සාධාරණ වචනයකි. විපාක විත්ත වෛතසික හා කර්මජ රූප ද හැර සෙසු කුසල අකුසල ක්‍රියා රූප නිර්වාණයට නමකි.

4. අනුපාදානිය - කෘෂ්ණා දෘෂ්ටි උපාදානියන්ට කිසිසේත්ම අරමුණු නොවන ලොවට අයත් නැති ලෝකෝත්තර වින්ත වෛතසික හා නිර්වාණයට නමිකි.
5. උපාදාන - මමිය - මගේ යයි දඩි ලෙස අල්වා ගන්නා වූ කෘෂ්ණා දෘෂ්ටි දෙකට නමිකි.
6. උපාදානියන්ට හිත වූ - කෘෂ්ණා දෘෂ්ටි උපාදානියන්ට අරමුණු වන ලෝකික ධර්ම සියල්ලට නමිකි.
7. පූර්වභවය - මේ ආත්මයට පෙර ඉපදී සිටි සියළු ආත්මභාවයන් පූර්වභව නමින් ගැනේ.
8. කර්මජරූප - 20 - ඒකාන්ත කර්මජ රූප 9කි. වත්ඛු - සෝත - සාන - ජීවිහා - කාය යන ප්‍රසාද රූප පසන්, භාවරූප දෙකත් හදය - ජීවිත රූපත් සමග නවයකි. අනේකාන්ත කර්මජ රූප 11කි. පඨවි - ආපෝ - තේජෝ - වායෝ යන භූතරූප සතරත්, වර්ණ ගන්ධ රස මිජා සතරත්, පරිච්ඡේද - උපවය - සන්තති තුනත් සමග එකොළොසකි. ඒකාන්ත කර්මජ රූප 9යි. අනේකාන්ත කර්මජ රූප 11යි. සියල්ල 20කි.
9. විත්තජරූප 17 - ඒකාන්ත විත්තජරූප 2කි. කාය විඤ්ඤන්තිය හා වච්චිඤ්ඤන්තිය ද යන දෙකය, අනේකාන්ත විත්තජ රූප 15කි. එනම් පඨවි - ආපෝ - තේජෝ - වායෝ යන භූතරූප සතරය. වර්ණ - ශබ්ද - ගන්ධ - රස යන විෂය රූප සතරය. ආහාර - පරිච්ඡේද - ලහුතා - මුදුකා - කම්මඤ්ඤතා - උපවය සන්තති යන සතයි. සියල්ල 15කි. ඒකාන්ත විත්තජ රූප 2යි. අනේකාන්ත 15යි. සියල්ල 17කි.
10. සාතුජ රූප 15 - විත්තජරූප දාහතෙන් විඤ්ඤන්තිරූප දෙක අඩු කොට ගත් කල්හි ලැබෙන රූප 15යි. ඒකාන්ත සාතුජ රූපයක් නොමැත. සාතුජරූප පසළොස්ම අනේකාන්ත වෙති. අනේකාන්ත යනු වෙනත් සමුච්චානයන්ට සාධාරණ බවයි.
11. ආහාරජරූප 14 - ඉහත සඳහන් සාතුජරූප 15 අතුරෙන් ශබ්ද රූපය අඩු කොට ඉතිරි රූප 14 ආහාරජරූප වශයෙන් ලැබෙති. ඒකාන්ත ආහාරජරූපයක් නැත ආහාරජරූප 14 ම අනේකාන්තය.

අභිධර්ම භාවනා - 5 වැනි පාඨම - සීත මාසිකා භාවනාව (උපදින්න ශ්‍රීතය)

12. තිජරූප - චිත්තජ - සාකුජ - ආකාරජ යන රූප ජාති තුනටම තිජරූපයෝ යයි කියති. තිජරූපයයි කී තැනක එම රූප ජාති තුනම ගත යුතුය.
13. මාර්ග චිත්තෝත්පාද - ලෝකෝත්තර මාර්ග චිත්තයක උපරිම පරිච්ඡේදයෙන් වෛතසික 36ක් සම්ප්‍රයුක්ත වෙති. සිතත් සමඟ ධර්ම 37කි. මාර්ගාංග අට මාර්ග සත්‍යය නමින් වෙන්කොට ගත් කල්හි ඉතිරිවනුයේ වෛතසික 28කි. සිතත් සමඟ 29කි.
14. එල චිත්තෝත්පාද 37 - ඉහත සඳහන් පරිදි ලෝකෝත්තර එල සිතක ද වැඩිම වෛතසික ගණන 36කි. සිතත් සමඟ 37කි. ඒ සියල්ල එලචිත්තෝත්පාද නම් වෙති.
15. සත්‍ය විනිර්මුක්ත - දුක්ඛ සත්‍යය පිරිසිදු දතයුත්තකි. සමුදය සත්‍යය ප්‍රත්‍යාණය කළයුත්තකි. නිරෝධ සත්‍යය ප්‍රත්‍යාසා කළයුත්තකි. මාර්ග සත්‍යය භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුත්තකි. ඉහත සඳහන් මාර්ග චිත්තෝත්පාද 29 සහ එල චිත්තෝත්පාද 37 ඒ කෘත්‍ය ජාති සතරෙන් එකකටවත් නොවැටෙන බැවින් ඒවා සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වෙති.
16. නිර්වාණය ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන් විනිර්මුක්තයි - ස්කන්ධ පසට අයත් නාමරූප සියල්ල උත්පාද - ධීනි - භංග ක්ෂණත්‍රයට වැටෙන බැවින් අතීතය - අනාගතය - වර්තමාන ආදී ප්‍රභේදයන්ට යටත් වෙයි. එහෙත් නිර්වාණ ධාතු ව උත්පාදාදී ක්ෂණත්‍රයට හෝ අතීතාදී කාලයකට හෝ අයත් නොවන බැවින් ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන් විනිර්මුක්තයි.

6 වැනි පාඨම

හිත මාහිතා භාවනාව (සංකිලිට්ඨ ක්‍රියය)

නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. සංකිලිට්ඨ සංකිලේසිකා ධම්මා, අසංකිලිට්ඨ සංකිලේසිකා ධම්මා, අසංකිලිට්ඨ අසංකිලේසිකා ධම්මා හි.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ උපාදින්නක්‍රීයය දේශනා කොට වදාරා ඉන් අනතුරුව සංකිලිට්ඨක්‍රීයය දේශනාකොට වදාළ සේක. එය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් තෙවැදූරුම් වන්නේය.

3. ඔවුනතුරෙන් ප්‍රථම පදය පළමු කොට වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, සංකිලිට්ඨ සංකිලේසිකා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, අසංකිලිට්ඨ සංකිලේසිකා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, අසංකිලිට්ඨ අසංකිලේසිකා ධම්මා යනුවෙනි.

4. සංකිලිට්ඨ - ලෝභාදී කෙලෙසුන් විසින් කෙලෙසන ලද්දා වූ, සංකිලේසිකා ධම්මා - ලෝභාදී කෙලෙසුන්ට හිත වූ, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. අසංකිලිට්ඨ - ලෝභාදී කෙලෙසුන් විසින් නොකෙලෙසන ලද්දා වූ, සංකිලේසිකා ධම්මා ලෝභාදී කෙලෙසුන්ට හිත වූ, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

6. අසංකීලිට්ඨ - ලෝභාදී කෙලෙසුන් විසින් නොකෙලෙසන ලද්දා වූ, අසංකිලේසිකා ධම්මා - ලෝභාදී වූ කෙලෙසුන්ට හිත නොවූ, නිස්සන්ච නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

7. සංකීලිට්ඨ සංකිලේසිකා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, දොළොස් අකුසල චිත්තය ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත සත්විසි වෛතසිකය ද ලැබෙති. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

8. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සත්විසි වෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනා ස්කන්ධය නම් වේ. සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි පස්විසි වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. දොළොස් අකුසල චිත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

9. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, දොළොස් අකුසල චිත්තය මනායතනය නම් වේ. සත්විසි වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

10. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, දොළොස් අකුසල චිත්තය මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. සත්විසි වෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

11. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, දොළොස් අකුසල චිත්තය ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත සත්විසි වෛතසිකය අතුරෙන් ලෝභය වර්ජිත සවිසි වෛතසිකය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ. ලෝභ වෛතසිකය සමුදය සත්‍යය නම් වේ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

12. අසංකීලිට්ඨ සංකිලේසිකා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් ලෞකික කුසල් සිත්

සතළොස් ද, ලෞකික විපාක සිත් දෙතිස ද, ක්‍රියා සිත් විස්ස ද, තත් සම්පුජ්‍යත්ත වෛතසික අටතිස ද, අටවිසි රූපය ද ලැබෙති. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දොළොස්කි. ධාතු වශයෙන් අටළොස්කි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එකකි.

13. ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වේ. අටතිස් වෛතසිකය අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනාස්කන්ධය නම් වේ. සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි වෛතසික සතිස්දෙන සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. ලෞකික කුසල් සිත් සතළොස් ද ලෞකික විපාක සිත් දෙතිස ද ක්‍රියා සිත් විස්ස ද විඥානස්කන්ධය නම් වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

14. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් එක්සූ ප්‍රසාදය එක්ඛායතනය නම් වේ. සෝත ප්‍රසාදය සෝතායතනය නම් වේ. ඝාත ප්‍රසාදය ඝාතායතනය නම් වේ. ජීවිතා ප්‍රසාදය ජීවිතායතනය නම් වේ. කාය ප්‍රසාදය කායායතනය නම් වේ.

15. චර්ණ රූපය රූපායතනය නම් වේ. ශබ්ද රූපය සද්දායතනය නම් වේ. ගන්ධ රූපය ගන්ධායතනය නම් වේ. රස රූපය රසායතනය නම් වේ. පඨවි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශරූපය ථොට්ඨබ්බායතනය නම් වේ. ලෞකික කුසල් සිත් සතළොස් ද ලෞකික විපාක සිත් දෙතිස ද ක්‍රියා සිත් විස්ස ද මනායතනය නම් වේ.

16. අටතිස් වෛතසිකය ද, ආපෝධාතු, ඉන්ජිත්ථිය පුරිසිත්ථිය හදයරූප ජීවිතරූප ආහාරරූප පරිච්ඡේදරූප කායවිඤ්ඤත්තිරූප චරිච්ඤ්ඤතිරූප ලත්තාරූප මුද්දාරූප කම්මඤ්ඤතාරූප උපවයරූප සන්තතිරූප ජරතාරූප අතිච්චතාරූප යන සුබ්‍රමරූප සොළොස් ද ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

17. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ත්‍ර ප්‍රසාදය වක්ඛුධාතුව නම් වේ. සෝත ප්‍රසාදය සෝත ධාතුව නම් වේ. ඝාතප්‍රසාදය ඝාතධාතුව නම් වේ. ජීවිතා ප්‍රසාදය ජීවිතා ධාතුව නම් වේ. කාය ප්‍රසාදය කාය ධාතුව නම් වේ.

18. වර්ණ රූපය රූපධාතුව නම් වේ. ශබ්ද රූපය සද්ද ධාතුව නම් වේ. ගන්ධ රූපය ගන්ධ ධාතුව නම් වේ. රස රූපය රස ධාතුව නම් වේ. පඨවි, තේජෝ, වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය චෝච්චිබ්බ ධාතුව නම් වේ.

19. වක්ඛුච්ඡද්දාණ දෙසිත වක්ඛුච්ඡද්දාණ ධාතුව නම් වේ. සෝතච්ඡද්දාණ දෙසිත සෝතච්ඡද්දාණ ධාතුව නම් වේ. ඝාතච්ඡද්දාණ දෙසිත ඝාතච්ඡද්දාණ ධාතුව නම් වේ. ජීවිතාච්ඡද්දාණ දෙසිත ජීවිතාච්ඡද්දාණ ධාතුව නම් වේ. කායච්ඡද්දාණ දෙසිත කායච්ඡද්දාණ ධාතුව නම් වේ.

20. පඤ්චද්වාරාවර්ජන සිත ද සම්පට්ච්ජන දෙසිත ද මනෝ ධාතුව නම් වේ. ලොකික කුසල් සිත් සතළොස ද අවශේෂ ලොකික විපාක සිත් විස්ස ද අවශේෂ ක්‍රියා සිත් එකුත් විස්ස ද මනෝ ච්ඡද්දාණ ධාතුව නම් වේ.

21. අටතිස් වෛතසිකය ද ආපෝධාතු ඉන්ටීන්ද්‍රිය පුරිසින්ද්‍රිය හදයරූප ජීවිතරූප ආහාරරූප පට්ච්චේදරූප කායච්ඡද්දාණතිරූප වච්ච්ඡද්දාණතිරූප ලහුතාරූප මුද්‍රතා රූප කම්මඤ්ඤතාරූප උපවයරූප සන්තතිරූප ජරතා රූප අනිච්චතාරූප යන සුබ්බරූප සොළොස ද ධම්ම ධාතුව නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

22. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලොකික කුසල් සිත් සතළොස ද ලොකික විපාක සිත් දෙතිස ද ක්‍රියා සිත් විස්ස ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික අටතිස ද අටවිසි රූපය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහ.

23. අසංකීලිට්ඨ අසංකිලේසිකා ධම්මා - යන තෘතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ තෙවන් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් ලෝකෝත්තර සිත් අට ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත සතිස් වෛතසිකය ද නිර්වාණය ද ලැබෙති. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

24. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදූරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතිස් වෛතසිකය අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනාස්කන්ධය නම් වේ. සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි සූතිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. ලෝකෝත්තර සිත් අට විඥානස්කන්ධය නම් වේ. නිර්වාණය ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන් විනිර්මුක්ත වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදූරුම් වන්නාහ.

25. ආයතන වශයෙන් දෙවැදූරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකෝත්තර සිත් අට මනායතනය නම් වේ. සතිස් වෛතසිකය ද නිර්වාණය ද ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදූරුම් වන්නාහ.

26. ධාතු වශයෙන් දෙවැදූරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකෝත්තර සිත් අට මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. සතිස් වෛතසිකය ද නිර්වාණය ද ධම්ම ධාතුව නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදූරුම් වන්නාහ.

27. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදූරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, නිර්වාණය නිරෝධ සත්‍යය නම් වේ. සතර මාර්ග චිත්තයන්හි යෙදුනා වූ සම්මා දිට්ඨි - සම්මා සංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආජීව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි යන සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක්වරක් - සත්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක්වරක් - සත්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක්වරක් - සත්දෙන සතර වරක් ද, - අර්හත් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක්වරක් - සත්දෙන සතර වරක් ද යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වේ. අතිරික්ත මාර්ග චිත්තෝත්පාද එකුන්තිස

අභිධර්ම භාවනා - 6 වැනි කොටස - තිස මාසිකා භාවනාව (සංකීලිට්ඨ ක්‍රියාව)

ද ඵලවිත්තෝත්පාද පන්තිස ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත වෙති. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

28. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් සංකීලිට්ඨක්‍රියාව වනාහි පරමාර්ථ ධර්ම පද තුනක් කොට වදාළ හෙයින් ක්‍රික නම් වේ. මුල් පදයෙන් ලද නම් ඇති හෙයින් ආදීලබ්ධ නාම ක්‍රික නම් වේ. සකල පරමාර්ථ ධර්මයන් මෙහි ලා ඇතුළත් කොට වදාළ හෙයින් නිෂ්ප්‍රදේශ ක්‍රික නම් වේ.

සංකීලිට්ඨ ක්‍රියාවයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. සංකීලිට්ඨ ක්‍රික මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.
2. ඇතිවීම් නැතිවීම් දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.
3. තම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.
4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය පිළිගත සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ.
5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා-වූ පූර්වභව තෘෂ්ණාව ආයුහන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වේ.
6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව නිස්සරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වේ.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නියතාන හේතු දස්සන ආධිපතෙය්‍යාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වේ.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය මෙම චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුව සේ අවබෝධ වීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

1. සංකිලිට්ඨ - කෙලෙසන බාධාකරන දවන තවන උපතාපනය කරන කෙලෙසුන් සමඟ යෙදුනා වූ ධර්මිකා සියල්ල සංකිලිට්ඨ නම් වෙයි. "සංකිලේසේහිති සංකිලේසෝ, වීබාධති උපතාපේහිවාති අත්ථෝ, සංකිලේසේන සමන්තාගතා සංකිලිට්ඨා" යන අටුවා පාඨයෙන් ඉහත සදහන් අර්ථය කියැවේ.

2. සංකිලේසා - සන්තානය දවන තවන හිංසා පිඩාවට පත්කරන ක්ලේශ ධර්ම 10 දෙනෙක් ඇත. ලෝභය - ද්වේෂය - මෝහය - මාන්තය - දෂ්ඨිය - විචිකිච්ඡාව - ඒත - උද්ධච්ච - අහිරික හා අනෝත්තප්ප යන 10 දෙනාය.

3. සංකිලේසිකා - කෙලෙසුන්ට අරමුණු වන බැවින් ද, කෙලෙසුන්ට ගොදුරුවන බැවින් ද, කෙලෙසුන්ට අරමුණු වීම නොවැළැක්විය හැකි බැවින් ද, කෙලෙස් පහළවීමට ආරම්භය ප්‍රත්‍ය වන බැවින් ද සංකිලේසික නම් වෙති.

"අත්තානං ආරම්භං කත්වා පච්ඡිත්තනේන සංකිලෙසං අරහන්ති, සංකිලේසේ වා නියුත්තා, තස්ස ආරම්භණභාවං අනතික්කමනතෝති සංකිලේසිකා, සංකිලේසස්ස ආරම්භණ පච්චය භුත්තං ඵතං අධිවචනං" යන අටුවා පාඨයෙන් ඉහත දැක්වූ තේරුම කියැවේ.

4. අසංකිලිට්ඨා - දහව්ධ කෙලෙසුන් සමඟ මිශ්‍ර නොවූ ලොකික ලෝකෝත්තර ධර්ම සියල්ල ගැනේ.

අභිධර්ම භාවනා - 6 වැනි පාඨම - නික මාහිතා භාවනාව (සංකීලිට්ඨ ක්‍රියා)

5. අසංකිලේසිනා - කෙලෙසුනට අරමුණු නොවන ලෝකෝත්තර ධර්ම සියල්ල ගැනේ.
6. ලෝහාදී කෙලෙසුනට හිත වූ - ලෝහ ආදී දශ කෙලෙසුනට අරමුණු වූ යන අදහසයි.
7. අකුසල් සිත් 12 - ලෝහ මූල 8, දෝස මූල 2, මෝහ මූල 2, සියල්ල 12කි.
8. සත්විසි වෛතසිකය - සර්ව චිත්ත සාධාරණ 7, ප්‍රකීර්ණක 6, අකුසල 14, සියල්ල 27 කි.
9. ලෝකික කුසල් 17 - කාමවචර මහා කුසල් සිත් 8, රූපාවචර ධ්‍යාන කුසල් සිත් 5, අරූපාවචර ධ්‍යාන කුසල් සිත් 4, සියල්ල 17කි.
10. ලෝකික විපාක සිත් 32 - අකුසල විපාක සිත් 7, අභේතුක කුසල විපාක සිත් 8, මහාවිපාක සිත් 8, මහද්ගත විපාක සිත් 9, සියල්ල 32කි.
11. ක්‍රියා සිත් 20 - පඤ්චද්වාරාවර්ජන - මනෝද්වාරාවර්ජනය, හසිතෝත්පාදය, මහා ක්‍රියා සිත් 8, මහද්ගත ක්‍රියා සිත් 9, සියල්ල 20කි.
12. වෛතසික 38 - අන්‍යසමාන 13, සෝහන සාධාරණ 19, චිරති 3, අප්පමඤ්ඤා 2, පඤ්ඤිත්විය 1, සියල්ල 38කි.
13. රූප 28 - මහාභුතරූප 4, ප්‍රසාදරූප 5, විෂයරූප 4, භාවරූප 2, ජීවිතරූප 1, විඤ්ඤත්තිරූප 2, විකාරරූප 3, ලක්ෂණරූප 4, සියල්ල 28කි.
14. ලෝකෝත්තර සිත් 8 - මාර්ග කුසල් සිත් 4, ඵල සිත් 4, සියල්ල 8කි.
15. වෛතසික 36 - අන්‍යසමාන 13, සෝහන සාධාරණ 19, චිරති 3, පඤ්ඤිත්විය 1, සියල්ල 36කි.
16. කෙලෙසුන් සමඟ එකට උපදින චිත්තජරූප ඇතත් සිත සමඟ සතර සම්ප්‍රයෝග ලක්ෂණයෙන් මිශ්‍ර නොවන බැවින් රූප ධර්ම සංකීලිට්ඨ නොවෙති. එහෙත් ජෛතුහුමික නාමරූප සියල්ලම සංකිලේසික පදයට ඇතුළත් වෙයි. කෙලෙසුනට අරමුණු වන බැවිනි.

7 වැනි පාඨම

චිතර්ක ක්‍රියා

නමෝ තසාය භගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධස්ස
 නමෝ තසාය භගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධස්ස
 නමෝ තසාය භගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධස්ස

1. සචිතක්ක සචිචාර ධම්මා, අචිතක්ක විචාරමත්තා ධම්මා, අචිතක්ක අචිචාරා ධම්මා හි.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ සංකීලිට්ඨත්‍රිකය දේශනා කොට වදාරා, ඉන් අනතුරුව චිතර්කත්‍රිකය දේශනා කොට වදාළ සේක. එය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නේය.

3. මවුනතුරෙන් ප්‍රථම පදය පළමු කොට වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, සචිතක්ක සචිචාරා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, අචිතක්ක විචාරමත්තා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, අචිතක්ක අචිචාරා ධම්මා යනුවෙනි.

4. සචිතක්ක - චිතර්කය ද සහිත වූ සචිචාරා ධම්මා - විචාරය ද සහිත වූ, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. අචිතක්ක - චිතර්කය රහිත වූ, විචාරමත්තා ධම්මා - විචාරය පමණක් ඇත්තා වූ, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

6. අචිතක්ක - චිතර්කය ද රහිත වූ, අචිචාරා ධම්මා - විචාරය ද රහිත වූ, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

7. සවිතක්ක සවිචාරා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධෙයතාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් විතර්ක විචාර සහිත පස් පනස් චිත්තය ද, තත් සම්ප්‍රසුක්ත වූ විතර්ක විචාර දෙක වර්ජිත සම පනස් වෛතසිකය ද ලැබෙති. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් තුනකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

8. ස්කන්ධ වශයෙන් සතරවැදූරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සමපනස් වෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනාස්කන්ධය නම් වේ. සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි අටසාලිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සිවු වැදූරුම් වන්නාහ.

9. ආයතන වශයෙන් දෙවැදූරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සවිතක්ක සවිචාර සිත් පස් පනස මනායතනය නම් වේ. සම පනස් වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදූරුම් වන්නාහ.

10. ධාතු වශයෙන් තෙවැදූරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, පඤ්චද්වාරාවර්ජන චිත්තය ද සම්පට්ච්ජන දෙසිත ද මනෝධාතුව නම් වේ. ඉතිරි සවිතක්ක සවිචාර සිත් දෙපනස මනෝ විඤ්ඤාණධාතුව නම් වේ. සම පනස් වෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් තෙවැදූරුම් වන්නාහ.

11. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදූරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකික සවිතක්ක සවිචාර සිත් සත්සාලිස ද තත් සම්ප්‍රසුක්ත ලෝභය වර්ජිත වෛතසික එකුත් පනස ද දුක්ඛ සත්‍ය නම් වේ. ලෝභ වෛතසිකය සමුදය සත්‍යය නම් වේ.

12. සතර මාර්ග සම්ප්‍රසුක්ත වූ සම්මා දිට්ඨි - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආජීව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි යන සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ සත්දෙන ද සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ සත්දෙන ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ සත්දෙන ද අර්හත් මාර්ගාංගයෝ සත් දෙන ද මාර්ග සත්‍යය නම් වේ. අතිරික්ත මාර්ග චිත්තෝත්පාදයෝ

30-9
27+1 = 28

ආරම්භක 8 + නිමාව
= (9)

අති පුස්තක කාලයෙන් අවසාන ස්වභාවයෙන් වන්නේ

අවසි දෙන ද, එලවන්නෝත්පාදයෝ පන්තිස් දෙනද සත්‍ය විනිර්මුක්ත වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

13. අවිතක්ක විචාර මන්නා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙයාරථ හෙවත් ස්වරූපාරථ වශයෙන්, ද්විතීයධ්‍යාන සිත් ඵකොළොස ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත විතර්ක විචාර දෙක වර්ජිත සතිස් වෛතසික ද, සවිතක්ක සවිචාර සිත් පස් පනසෙහි වූ පස්පනස් විතර්කය ද ලැබෙති. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

14. ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතිස් වෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනාස්කන්ධය නම් වේ. සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. ඉතිරි සූතිස් වෛතසිකය සහ විතර්ක පස්පනස සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. සිත් ඵකොළොස විඥානස්කන්ධය නම් වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහ.

15. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ද්විතීයධ්‍යාන සිත් ඵකොළොස මනායතනය නම් වේ. සතිස් වෛතසිකය සහ විතර්ක පස්පනස ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

16. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ද්විතීයධ්‍යාන සිත් ඵකොළොස මනෝවික්ඛ්ඤාණ ධාතුව නම් වේ. සතිස් වෛතසිකය සහ විතර්ක පස්පනස ධම්ම ධාතුව නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

17. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෞකික ද්විතීයධ්‍යාන සිත් තුන ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත වූ විචාර වර්ජිත තෙතිස් වෛතසික ද, ලෞකික සවිතක්ක සවිචාර සිත් සත්සාලිසෙහි වූ, විතර්ක සත් සාලිස ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ. ලෝකෝත්තර ද්විතීය ධ්‍යානය සමග යෙදුනා වූ සංකප්ප වර්ජිත සම්මාදිට්ඨි ආදී සෝවාන්

මාර්ගාංග සන්දේන ද, සකදාගාමී මාර්ගාංග සන්දේන ද, ආනාගාමී මාර්ගාංග සන්දේන ද, අර්හත් මාර්ගාංග සන්දේන ද, ලෝකෝත්තර ප්‍රථමධ්‍යානය සමග යෙදුනා වූ සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත වූ සම්මා සංකල්ප සතරදෙන ද මාර්ග සත්‍යය නම් වේ. ඉතිරි මාර්ග වින්තෝත්පාද අටවිසිදෙන ද ඵල වින්තෝත්පාද පන්තිස් දෙන ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

18. අවිතක්ක අවිචාරා ධම්මා - යන තෘතීය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් අවිතක්ක අවිචාර සිත් පස් පහස ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත සතිස් වෛතසිකය ද ද්විතීය ධ්‍යාන සිත් ඵකොළොසෙහි වූ විචාර ඵකොළොස ද, අටවිසි රූපය ද නිර්වාණය ද යන මෙතෙක් ධර්මයෝ ලැබෙති. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දොළොසකි. ධාතු වශයෙන් සතළොසකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

19. ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වේ. සතිස් වෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනාස්කන්ධය නම් වේ. සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වේ. අතිරික්ත සූතිස් වෛතසිකය සහ ද්විතීය ධ්‍යාන සිත් ඵකොළොසෙහි වූ විචාර වෛතසික ඵකොළොස ද සංස්කාරස්කන්ධය නම් වේ. අවිතක්ක අවිචාර සිත් පස්පණස විඥානස්කන්ධය නම් වේ. නිර්වාණය ස්කන්ධ විනිර්මුක්ත වේ. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහ.

20. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් එක්වූ ප්‍රසාදය එක්ධායතනය නම් වේ. සෝත ප්‍රසාදය සෝතායතනය නම් වේ. ඝාතප්‍රසාදය ඝාතායතනය නම් වේ. ජීව්‍හ ප්‍රසාදය ජීව්‍හායතනය නම් වේ. කාය ප්‍රසාදය කායායතනය නම් වේ.

21. චර්ණ රූපය රූපායතනය නම් වේ. ශබ්ද රූපය සද්දායතනය නම් වේ. ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වේ. රස රූපය රසායතනය නම් වේ. පඨවි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය

ථෙට්ඨබ්බායතනය නම් වේ. අවිතක්ක අවිචාර සිත් පස්පණස මනායතනය නම් වේ.

22. සතිස් වෛතසිකය ද, විචාර ඵකොළොස ද, ආපෝධාතු ඉන්ටීන්ද්‍රිය පුරිසින්ද්‍රිය හදයරූප ජීවිතරූප ආහාරරූප පරිච්ඡේදරූප කායවිඤ්ඤන්තිරූප වචිවිඤ්ඤන්තිරූප ලහුතාරූප මුදුතාරූප කම්මඤ්ඤතාරූප උපවයරූප සන්තතිරූප ජරතාරූප අනිච්චතාරූප යන පුබුමරූප සොළොස ද නිර්වාණය ද ධම්මායතනය නම් වේ. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

23. ධාතු වශයෙන් සතළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාදය වක්ඛුධාතුව නම් වේ. සෝතප්‍රසාදය සෝතධාතුව නම් වේ. ඝාන ප්‍රසාදය ඝාන ධාතුව නම් වේ. ජීවිත ප්‍රසාදය ජීවිතධාතුව නම් වේ. කායප්‍රසාදය කායධාතුව නම් වේ.

24. වර්ණ රූපය රූපධාතුව නම් වේ. ශබ්දරූපය සද්දධාතුව නම් වේ. ගන්ධරූපය ගන්ධධාතුව නම් වේ. රසරූපය රසධාතුව නම් වේ. පඨවි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ථෙට්ඨබ්බායතන නම් වේ. වක්ඛු විඤ්ඤාණ දෙසිත වක්ඛුච්ඤ්ඤාණධාතුව නම් වේ. සෝත විඤ්ඤාණ දෙසිත සෝතච්ඤ්ඤාණධාතුව නම් වේ. ඝාන විඤ්ඤාණ දෙසිත ඝානච්ඤ්ඤාණධාතුව නම් වේ. ජීවිත විඤ්ඤාණ දෙසිත ජීවිතච්ඤ්ඤාණධාතුව නම් වේ. කායවිඤ්ඤාණ දෙසිත කායච්ඤ්ඤාණධාතුව නම් වේ. ඉතිරි අවිතක්ක අවිචාර සිත් පන්සාලිස මනෝ විඤ්ඤාණධාතුව නම් වේ.

25. සතිස් වෛතසිකය ද විචාර ඵකොළොස ද, ආපෝධාතු, ඉන්ටීන්ද්‍රිය පුරිසින්ද්‍රිය හදයරූප ජීවිතරූප ආහාරරූප පරිච්ඡේදරූප කායවිඤ්ඤන්තිරූප වචිවිඤ්ඤන්තිරූප ලහුතාරූප මුදුතාරූප කම්මඤ්ඤතාරූප උපවයරූප සන්තතිරූප ජරතාරූප අනිච්චතාරූප යන පුබුමරූප සොළොස ද නිර්වාණය ද ධම්මධාතුව නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් සතළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

26. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්,

ලෞකික අවිතක්ක අවිචාර සිත් එක්තිස ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික තෙතිස ද, රුපාවචර ද්විතීය ධ්‍යාන විචාර තුන ද අටවිසි රූපය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ. නිර්වාණය නිරෝධ සත්‍යය නම් වේ. සතර මාර්ග අවිතක්ක අවිචාර සිත් දොළොසෙහි වූ සම්මාදිට්ඨි ආදී වූ සංකප්ප වර්ජිත සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ සත්දෙන ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ සත් දෙන ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ සත්දෙන ද, අර්හත් මාර්ගාංගයෝ සත් දෙන ද මාර්ග සත්‍යය නම් වේ. අතිරික්ත මාර්ග චිත්තෝත්පාදයෝ අටවිසි දෙන ද ඵල චිත්තෝත්පාදයෝ පන්තිස් දෙන ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත වන්තාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්තාහ.

27. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් විතර්කක්‍රිකය, පරමාර්ථ ධර්මයන් පද තුනක් කොට වදාළ බැවින් ක්‍රික නම් වේ. මුල්පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති හෙයින් ආදිලබ්ධ නාම ක්‍රික නම් වේ. සවිතක්ක සවිචාර සිත් පස් පනසෙහි යෙදුනා වූ විචාර පස්පනස ඇතුළත් නොවූ බැවින් සප්‍රදේශ ක්‍රික නම් වේ.

විතර්ක ක්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. විතර්ක ක්‍රික මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝ ය.
2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පිටා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.
3. තම තමන් කැමති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.
4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය පිළන සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.

5. ඒ දැක්වී සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව තෘෂ්ණාව, ආයුහන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව නිස්සරණ විවේක අසසංඛන අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නියායන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය මෙම වතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

1. විතර්කය - ප්‍රතිර්ණක වෛතසිකයකි. ධ්‍යානාංගයකි. ධ්‍යානාංගයක් බැවින් සිත් 121 අනුව ගණන් ගතයුතුය. එනිසා ධ්‍යාන ප්‍රභේදය අනුව විතර්කය සිත් 55ක යෙදේ. එහි ලක්ෂණය නම් විත්ත වෛතසිකයන් අරමුණට නැවත නැවත නැංවීමය.
2. සවිතක්ක - විතර්කය සමග සම්ප්‍රයුක්ත වූ විත්ත වෛතසික සියල්ල, සවිතර්කය "සහ විතක්කෙන යෙවත්තන්ති තේ සවිතක්කා" විතර්කය සමග යමෙක් මිශ්‍ර වෙන් ද, ඔවුහු සවිතර්කයෝ වෙති.
3. විචාරය - ප්‍රතිර්ණක වෛතසිකයකි. ධ්‍යානාංගයකි. විතර්කය මෙන් සිත් 121 අනුව ගණන් ගත යුතුය. සිත් 66ක යෙදේ. එහි ලක්ෂණය නම් විත්ත වෛතසිකයන් අරමුණේ නැවත නැවත නැසීමය. මිඤ්ඤ පිපුණු මලට වේගයෙන් පියාසර කරගෙන එන්නාක් මෙන් විතර්කය ද, මල මත්තෙහි හැසිරෙමින් රොන් උරා ගන්නාක් මෙන් විචාරය ද හේරුම් ගතයුතුය.

අභිධර්ම භාවනා - 7 වැනි පාඨම - විතර්ක ක්‍රීතය

4. සවිචාරය - විචාරය සමඟ සම්ප්‍රයුක්ත වූ විත්තවෛතසිකයෝ සවිචාරයෝය "සභ විචාරෙන යෙ චිත්තන්ති තේ සවිචාරා" විචාරය සමඟ පවතින්නෝ සවිචාරයෝය.
5. අවිතක්ක - විතර්කය සමඟ සම්ප්‍රයෝග නොවන විත්ත වෛතසික රූප නිර්වාණ සියල්ල අවිතක්ක ගණයට වැටේ.
6. විචාරමත්ත - විතර්ක - විචාර දෙක අතුරෙන් විතර්කය නොයෙදී විචාරය පමණක් යෙදෙන සිත් ඇත්තේ 11කි. එම විත්ත වෛතසික සියල්ල විචාර මාත්‍ර නම් වෙති. එසේම විතර්ක සහිත සිත් පස්පනසෙහි යෙදෙන විතර්ක පස්පනස ද විචාරය නිසා විචාරමාත්‍ර ගණයට වැටේ.
7. අවිචාර - විචාර වෛතසිකය නොයෙදෙන විත්ත වෛතසික රූප නිර්වාණ සියල්ල අවිචාර ගණයට වැටේ.
8. සවිතක්ක සවිචාර සිත් 55 - දෙපස්විඤ්ඤාණ සිත් දසය හැර කාමාවචර සිත් 44, ප්‍රථම ධ්‍යාන සිත් 11, සියල්ල 55කි.
9. තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 50 - විතර්ක විචාර දෙක හැර ඉතිරි වෛතසික 50යි.
10. ලෝකික සවිතක්ක සවිචාර සිත් 47 - දෙපස් විඤ්ඤාණ දසය හැර කාමාවචර සිත් 44, රූපාවචර ප්‍රථම ධ්‍යාන කුසල - විපාක - ක්‍රියා සිත් 3, සියල්ල 47යි.
11. ද්විතීයධ්‍යාන සිත් 11 - රූපාවචර ද්විතීයධ්‍යාන කුසල විපාක ක්‍රියා සිත් 3යි, ලෝකෝත්තර ද්විතීයධ්‍යාන කුසල 4යි, විපාක 4යි, සියල්ල 11යි.
12. තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 36 - විතර්ක විචාර දෙක හැර අන්‍ය සමාන 11යි, සෝභන සාධාරණ 19යි, විරහි 3යි, අප්පමඤ්ඤා 2යි, පඤ්ඤිත්විය සමඟ 36කි.
13. පස්පනස් විතර්ක - සවිතක්ක සවිචාර සිත් පනසෙහි ඇත්තා වූ විතර්ක 55කි.
14. අවිතක්ක අවිචාර සිත් 55 - දෙපස්විඤ්ඤාණ සිත් 10යි, භාතීය ධ්‍යාන 11යි, චතුර්ථ ධ්‍යාන 11යි, පඤ්චම ධ්‍යාන 23යි, සියල්ල 55යි.

15. ලෝකීක අවිතක්ක අවිචාර සිත් 31 - දෙපස්විකද්දාණ සිත් 10යි, රූපාවචර කාතිය ධ්‍යාන 3 යි, චතුර්ථ ධ්‍යාන 3 යි, පඤ්චම ධ්‍යාන 3 යි, අරූපාවචර සිත් 12 යි. සියල්ල 31 කි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. උපාදින්න ත්‍රික මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාම රූප - ස්කන්ධ - ආයතන - ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.

2. ඇතිවීම් නැතිවීම් දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.

3. තම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප - ස්කන්ධ - ආයතන - ධාතු නම් වූ පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය, පිළන - සංඛත - සන්තාප - විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වේ.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්ව භව කෂණාව ආයුහන - නිදාන - සංයෝග - පමුබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වේ.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව නිස්සරණ - විවේක - අසංඛත - අමනාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වේ.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධ කරගැනීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ අර්ථ අන්ධාංගික මාර්ගය නියාන - හේතු - දස්සන - ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වේ.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය මෙම චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධ වීම පිණිස ම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

8 වැනි පාඨම

ප්‍රීති ක්‍රියා

නමො තසස හගචනො අරහනො සමමා සමුද්ධස්ස
නමො තසස හගචනො අරහනො සමමා සමුද්ධස්ස
නමො තසස හගචනො අරහනො සමමා සමුද්ධස්ස

1. පීතීසහගතා ධම්මා, සුඛසහගතා ධම්මා, උපෙක්ඛා සහගතා ධම්මා ති.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ විතර්කක්‍රීකය දේශනා කොට වදාරා ඉන් අනතුරුව ප්‍රීති ක්‍රීකය දේශනා කොට වදාළ සේක. එයද පුරම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වගයෙන් තෙවැදූරුම් වන්නේය.

3. මවුනතුරෙන් පුරම පදය පළමුකොට වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, පීතීසහගතා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, සුඛසහගතා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, උපෙක්ඛා සහගතා ධම්මා යනුවෙනි.

4. පීතී සහගතා ධම්මා - ඉෂ්ටාරම්මණයෙහි පිනායාම ලක්ෂණ කොට ඇත්තා වූ, ප්‍රීතිය සමග ඒකෝත්පාදාදී භාවයෙන් මිශ්‍ර වූ, නිස්සත්ව නිජ්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. සුඛ සහගතා ධම්මා - ඉෂ්ටාරම්මණ රසානුභවන ලක්ෂණ වූ කායික මානසික සුඛවේදනාව හා සමග ඒකෝත්පාදාදී භාවයෙන් මිශ්‍ර වූ, නිස්සත්ව නිජ්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

6. උපෙක්ඛා සහගතා ධම්මා - ඉෂ්ට මධ්‍යස්ථාරම්මණ රසානුභවන ලක්ෂණ වූ උපේක්ෂා වේදනාව හා සමග ඒකෝත්පාදාදී භාවයෙන් මිශ්‍ර වූ නිස්සත්ව නිජ්ජීව පරමාර්ථ ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

7. පීති සහගතා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධේයාචාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් ප්‍රීති සහගත එක් පනස් චිත්තයද ප්‍රීති දෝස ඉස්සා මච්ඡරිය කුක්කුච්ච විචිකිච්ඡා වර්ජිත සසාලිස් වෛතසික ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

8. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ප්‍රීති සහගත සසාලිස් වෛතසික අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි පුසාලිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. ප්‍රීතිසහගත එක් පනස් චිත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

9. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ප්‍රීති සහගත එක් පනස් චිත්තය මනායතනය නම් වන්නේය. සසාලිස් වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

10. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ප්‍රීති සහගත එක් පනස් චිත්තය මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේ ය. සසාලිස් වෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

11. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුන්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෞකික ප්‍රීති සහගත සත්විසි චිත්තය ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත පත්සාලිස් වෛතසිකය ද දුක්ඛසත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභ වෛතසිකය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

12. ප්‍රීති සහගත සතර මාර්ග චිත්තයන්හි යෙදුනා වූ සම්මා දිට්ඨි - සම්මා සංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආර්ථ - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි යන සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ අට දෙන එක් වරක් හා සත් දෙන දෙවරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන දෙවරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ

අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන දෙවරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංගයේ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන දෙවරක් ද යන මේ ධර්මයේ මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග වින්තෝත්පාද අටවිසි දෙන ද ප්‍රීති සහගත එළ වින්තෝත්පාද සතිස්දෙන ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුන් වැදෑරුම් වන්නාහ.

13. සුඛ සහගතා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් සුඛ සහගත තෙසැට වින්තය ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත, වේදනා දෝස ඉස්සා මච්ඡරිය කුක්කුච්ච විචිකිච්ඡා වර්ජිත සසාලිස් චෛතසික ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයේ ස්කන්ධ වශයෙන් තුනකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් තුනකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

14. ස්කන්ධ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සසාලිස් චෛතසික අතුරෙන් සංඥා චෛතසිකය, සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි පත්සාලිස් චෛතසික සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. සුඛසහගත තෙසැට වින්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

15. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සුඛසහගත තෙසැට වින්තය මනායතනය නම් වන්නේය. සසාලිස් චෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

16. ධාතු වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සුඛසහගත කායවිඤ්ඤාණ සිත කාය විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි සිත් දෙසැට දෙන මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සසාලිස් චෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

17. ආර්යසත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකික සුඛසහගත සිත් එක්තිය ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත පත්සාලිස් චෛතසිකය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය

සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝකෝත්තර සුඛසහගත සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත වූ සම්මාදිට්ඨි ආදී සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන තුන්වරක් ද, සක්දාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක්වරක් හා සන්දෙන තුන්වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක්වරක් හා සන්දෙන තුන්වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක්වරක් හා සන්දෙන තුන්වරක් ද යන මෙතෙක් ධර්මයෝ මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නාහ. ඉතිරි මාර්ග චින්තෝත්පාද අටවිසි දෙන ද, එලචින්තෝත්පාද සතිස් දෙන ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත වන්නාහ. මෙසේ ආර්යසත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

18. උපෙක්ඛා සහගතා ධම්මා - යන නාමිය පදයානේ අභියෝගාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, උපේක්ෂා සහගත පස්පනස් චිත්තය ද, වේදනා ප්‍රීති දෝස ඉස්සා මච්ඡරිය කුක්කුච්ච වර්ජිත සසාලිස් වෛතසිකය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් තුනකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් සතකි. ආර්ය සත්‍යය වශයෙන් තුනකි.

19. ස්කන්ධ වශයෙන් තුන්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, උපේක්ෂා සහගත සසාලිස් වෛතසික අතුරෙන් සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි පන්සාලිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. උපේක්ෂා සහගත පස්පනස් චිත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් තුන්වැදෑරුම් වන්නාහ.

20. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, උපේක්ෂා සහගත පස්පනස් චිත්තය මනායතනය නම් වන්නේය. සසාලිස් වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

21. ධාතු වශයෙන් සත්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, උපේක්ෂා සහගත පස්පනස් චිත්තය අතුරෙන් වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ යුගලය වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝත විඤ්ඤාණ යුගලය සෝත විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාත විඤ්ඤාණ යුගලය ඝාත

විඤ්ඤාණධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතා විඤ්ඤාණ සුගලය ජීවිතා විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පංචද්වාරාවර්ජන හා සම්පවිච්ජන සුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි සුසාලීස් උපේක්ෂා සහගත චිත්තය මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සසාලීස් වෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් සත්වැදෑරුම් වන්නාහ.

22. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකික උපේක්ෂා සහගත සිත් සත්සාලීස ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත සසාලීස් වෛතසික අතුරෙන් ලෝභ වර්ජිත පත්සාලීස් වෛතසික ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභ වෛතසිකය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

23. ලෝකෝත්තර උපේක්ෂා සහගත සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත සම්මා දිට්ඨි ආදී සෝවාන් මාර්ගාංග සත්දෙන එක්වරක් ද සකදාගාමී මාර්ගාංග සත්දෙන එක්වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංග සත්දෙන එක් වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංග සත්දෙන එක් වරක් ද යන මෙතෙක් මේ ධර්මයෝ මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග චින්තෝත්පාද සවිසි දෙන ද ඵලචින්තෝත්පාද තෙතිස් දෙනද සත්‍ය විනිර්මුක්ත වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

24. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් ප්‍රීතික්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් පද තුනක් කොට වදාළ බැවින් ක්‍රික නම් වන්නේය. මුල්පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති හෙයින් ආදිලබ්ධ නාම ක්‍රික නම් වන්නේය. දෝසමූල දෙසිත ද, දුක්ඛ සහගත කායවිඤ්ඤාණය ද, සම්ප්‍රයුක්ත දෙවිසි වෛතසිකය ද සුඛ සහගත කාවිඤ්ඤාණයෙහි හා චතුර්ථධ්‍යාන සිත් එකොළොසෙහි වූ සුඛ වේදනා දොළොස ද, උපේක්ෂා වේදනා පස්පනස ද, අවච්ඡි රූපය ද, නිර්වාණය ද මේ ක්‍රිකයට ඇතුලත් නොවන බැවින් සප්‍රදේශ ක්‍රික නම් වන්නේය.

ප්‍රීති ක්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. ප්‍රීති ත්‍රික මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.

2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පිඩාවින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.

3. තම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය පිළින - සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛාර්ය සත්‍යය නම් වන්නේය.

5. ඒ දුක්ඛාර්ය සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව කෘෂණාව වනාහි ආයුහන - නිදාන - සංයෝග - පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සමුදයාර්ය සත්‍යය නම් වන්නේය.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව, නිස්සරණ - විවේක - අසංඛත - අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධාර්ය සත්‍යය නම් වන්නේය.

7. ඒ නිරෝධාර්ය සත්‍යය අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නියාන - හේතු - දස්සන - ආධිපයොවාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ගාර්ය සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය මෙම වතුරාර්ය සත්‍යය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

- 1. ප්‍රීතිය - ප්‍රසිද්ධතාවයෙන් වැඩිවීමයි. ප්‍රීතියෙන් ලක්ෂණය අරමුණෙන් පිනායන ස්වභාවයයි. එක්තරා වේදනාවකින් වෙන් වැඩිවීමත් ඔවුන් තෘප්තිමත් කිරීමත් ප්‍රීතියේ පැවැත්මයි. ප්‍රීතිය වැඩිවීමෙන් ඔදවැඩුණු තත්වයකිනි. සාමාන්‍ය ප්‍රීතිය නිරාමාණ ප්‍රීතිය නමින් ප්‍රීතිය දෙකකි. ලෝකමුල සිත් සහරෙහිත් ලෝකමුල ජවත් විවිධක සෝමනස්ස සන්තීරණයෙන් ප්‍රීතිය සාමාන්‍ය ප්‍රීතියයි.

නිරාමාණ ප්‍රීතිය වනාහි සෝමන සිත්හිම යෙදේ. එය ද පස් ආකාරයකින් හටගනියි. බුද්ධිකා ප්‍රීති - බණිකා ප්‍රීති - ඔක්කන්තිකා ප්‍රීති - උඛිඛෙඛා ප්‍රීති - ඵරණා ප්‍රීති නමිනි. ගරීරයෙහි ලොමු වැහැහැන්වෙන ප්‍රීතිය බුද්ධිකා ප්‍රීතියයි. ක්ෂණයෙන් ක්ෂණයට විඳිය කොටන්නා සේ පහළ වනුයේ බණිකා ප්‍රීතියයි. මුහුදේ රැළ වෙරළ හැපෙන්නා සේ නැවත නැවතත් එනුයේ ඔක්කන්තිකා ප්‍රීතියයි.

ගරීරය අතහට නංවන තරමේ බලවත් ප්‍රීතිය උඛිඛෙඛා ප්‍රීතියයි. බැලුමකට සුළඟ පිරුණා සේ සකල ගරීරයෙහි අතරක් නොහැර පැතිරෙනුයේ ඵරණා ප්‍රීතියයි. මේ පස්වරුන් ප්‍රීතිය වැඩෙන විට කාය-චිත්ත පස්සද්ධිය පහළ වේ. පස්සද්ධිය වැඩීමේ දී කායික - වේදනාසීත සුඛය හටගනියි. නිරාමාණ සුඛය වැඩීමේ දී ක්ෂණික සමාධියත් - උපචාර සමාධියත් - අර්පණ සමාධියත් වැඩෙති.

- 2. ප්‍රීති සහගත සිත් 51 - ලෝකමුල සෝමනස්ස සහගත සිත් 4 - සෝමනස්ස සන්තීරණ 1 හසිකෝත්පාද 1 මහාකුසල - මහාවිපාක - මහාක්‍රියා සෝමනස්ස සහගත සිත් 12, මහග්ගත ලෝකෝත්තර පුරුම ධර්ම 11, ද්විතීය ධර්ම 11, තෘතීය ධර්ම 11 යනුවෙන් ප්‍රීතියහගත සිත් සියල්ල 51කි.
- 3. ප්‍රීති සහගත නොවන සිත් 70 - පටිස සිත් 2, කායවිකල්පණ සිත් 2, චතුර්ධානික සිත් 11, උපේක්ෂා සහගත සිත් 55, සියල්ල 70කි.
- 4. ප්‍රීති සහගත වේදනාසීත 46 - ස්වච්ඡිත්ත සාධාරණ 7, ප්‍රසිද්ධතාව අතුරෙන් ප්‍රීතිය හැර 5, දෝස ඉස්සා මච්ඡරිය කුක්කුච්ච විචිකිච්චා හැර අකුසල 9, සෝමන 25, සියල්ල 46කි.

5. ලෞකික ප්‍රීති සහගත සිත් 27 - ලෝහමූල සෝමනස්ස සහගත සිත් 4, සෝමනස්ස සන්තීරණ 1, හසිතෝත්පාද 1, කාමසෝභන සෝමනස්ස සහගත 12, මහග්ගත ප්‍රීති සහගත සිත් 9, සියල්ල 27යි.
6. සුඛ සහගත සිත් 63 - ලෝහමූල සෝමනස්ස සහගත සිත් 4 - සුඛ සහගත කායවිඤ්ඤාණය, සෝමනස්ස සන්තීරණය, හසිතෝත්පාදය කාමසෝභන සෝමනස්ස සහගත සිත් 12, මහග්ගත ලෝකෝත්තර පුරුමධ්‍යාන 11, ද්විතීය ධ්‍යාන 11, තෘතීය ධ්‍යාන 11, චතුර්ථ ධ්‍යාන 11, සියල්ල 63යි.
7. සුඛ සහගත වෛතසික 46 - වේදනා වෛතසිකය හැර සර්වචිත්තසාධාරණ 6, ප්‍රතිරණක 6, දෝසචතුෂ්කය හා විවිකිච්ඡාව හැර අකුසල 9, සෝභන 25, සියල්ල 46යි.
8. උපේක්ෂා සහගත සිත් 55 - උපේක්ෂා සහගත ලෝහමූල 4, මෝහමූල 2, අතේතුක 14, කාමසෝභන 12, මහග්ගත ලෝකෝත්තර 23, සියල්ල 55යි.
9. උපේක්ෂා සහගත වෛතසික 46 - වේදනා වර්ජිත සර්වචිත්ත සාධාරණ 6, ප්‍රීතිවර්ජිත ප්‍රතිරණක 5, දෝසචතුෂ්කය වර්ජිත අකුසල 10, සෝභන 25, සියල්ල 46යි.
10. ලෞකික උපේක්ෂා සහගත සිත් 47 - ඉහත දක්වූ උපේක්ෂා සහගත සිත් පස්පනස අතුරෙන් පඤ්චමධ්‍යානික ලෝකෝත්තර සිත් අටදෙනා හැර ඉතිරි උපේක්ෂා සහගත සිත් 47යි.
11. වේදනා ත්‍රිකයට වඩා ප්‍රීති ත්‍රිකයේ වෙනස කිම - ප්‍රීති ත්‍රිකයේ පුරුම පදය පමණක් වේදනා ත්‍රිකයට අසමානවෙයි. එහි දෙවැනි-තෙවැනි පද දෙක වනාහි වේදනා ත්‍රිකයේ පළමුවැනි කුන්චැනි දෙපදයට සම්පූර්ණයෙන් සමානවෙති.
12. "නිපජිතික සුඛස්ස සපජිතික සුඛතෝ විසේසදස්සන වසෙන අයංගිතෝ වුත්තෝ" - නිෂ්ප්‍රීතික සුඛවේදනා දොළොසෙහිත් සප්‍රීතික සුඛවේදනා එක්පනසෙහිත් වෙනස දක්වීම පිණිස මේ ප්‍රීති ත්‍රිකය වදාරා ඇත. (අත්ථසාලිතී)

අතිරේක භාවනා - 8 වැනි පාඨම - ප්‍රීති ක්‍රියාව

13. නිෂ්ප්‍රීතික සුඛ වේදනා 12 - සුඛ සහගත කායච්ඡේදාණයෙහි හා වතුර්ථධ්‍යාන සිත් එකොළොසෙහි වූ සුඛ වේදනාවෝ වෙති.
14. සප්‍රීතික සුඛවේදනා 51 - ප්‍රීති සහගත සිත් 51 හි වූ සුඛ වේදනා 51 වෙති.
15. "අප්ථා පීති සුඛානංදුඛිච්ඡේදාණයාත්තා නානත්තානානත්ත දස්සනත්තං අයං තිකෙත්ථ චුත්තෝ" (මූලටීකා) ප්‍රීති සුඛ දෙකෙහි සමාන අසමාන බව තේරුම් ගැනීමට අපහසුවන බැවින් ඒ වෙනස දක්වීමට ප්‍රීතික්‍රියාව වදාරා ඇත.
16. "වතුත්ථඵස්ඨාන සුඛං අතිපණිත සුඛන්ති ඕලාරිකං තතෝ නිහරිත්ථා තස්ස පණිතභාවං දස්සේතුං අයං තිකෙත්ථ චුත්තෝති කේච්ච වදන්ති" (මූලටීකා කේච්චාද) වතුර්ථධ්‍යාන එකොළොසෙහි සුඛ වේදනාව අතිශයින් උතුම් බැවින් ප්‍රණීතය, අතිප්‍රණීත බව දක්වීමට, ඕලාරික සුඛය එයින් වෙන්කිරීම පිණිස මේ ප්‍රීති ක්‍රියාව වදාරා ඇත යන් එහි අදහසයි. මූලටීකාවාර්යපාදයේ යම සනාථ කරති.

9 වැනි පාඨම

දස්සන ත්‍රිකය

නමො තසස හගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තසස හගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තසස හගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. දස්සනේන පහාතබ්බා ධම්මා, භාවනාය පහාතබ්බා ධම්මා, නේවදස්සනේන න භාවනාය පහාතබ්බා ධම්මා'ති.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ ප්‍රීති ත්‍රිකය දේශනා කොට වදාරා ඉන් අනතුරුව දස්සන ත්‍රිකය දේශනා කොට වදාළ සේක. එය ද පුරුම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් තෙවැනි දැරුම් වන්නේය.

3. ඔවුනතුරෙන් පුරුම පදය, ළමු කොට වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, දස්සනේන පහාතබ්බා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, භාවනාය පහාතබ්බා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, නේවදස්සනේන න භාවනාය පහාතබ්බා ධම්මා යනුවෙනි.

4. දස්සනේන - සෝවාන් මාර්ගඥානයෙන් පහාතබ්බා ධම්මා - ප්‍රභාණය කටයුතු වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. භාවනාය - සකදාගාමී අනාගාමී අර්හත් නම් වූ මතු මාර්ගත්‍රයෙන් ; පහාතබ්බා ධම්මා - ප්‍රභාණය කටයුතු වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇතිතාහ.

6. දස්සනේන - සෝවාන් මාර්ගඥානයෙන්, නේව පහාතබ්බා - ප්‍රභාණය කටයුතු නොවූ ද, භාවනාය සකදාගාමී අනාගාමී අර්හත් නම් වූ

මතු මාර්ගත්‍රයෙන්, න පහාතඛිබා ධම්මා - ප්‍රහාණය කටයුතු නොවූ ද නිස්සන්ච නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

7. දස්සනේන පහාතඛිබා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් සෝවාන් මාර්ගයෙන් සමුච්චේද වශයෙන් ප්‍රහාණය වන්නා වූ දෘෂ්ටිගත සම්ප්‍රයුක්ත ලෝහමූල අකුසල සිත් සතර ද, විචිකිචිත සහගත මෝහමූල අකුසල චිත්තය ද, මාන දෝස ඉස්සා, මච්ඡරිය කුක්කුච්ච වර්ජිත තත් සම්ප්‍රයුක්ත දෙවිසි වෛතසික ද, සෝවාන් මාර්ගයෙන් තුනී කටයුතු වූ අපායගාමිනී ශක්තියෙන් යුක්ත වන දෘෂ්ටිගත විප්‍රයුක්ත ලෝහමූල අකුසල සිත් සතර ද, දෝස මූල සිත් දෙක ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත වූ දිව්සි විචිකිචිත වර්ජිත පස්විසි වෛතසික ද ලැබෙන්නාහ.

8. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි. ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සත්විසි වෛතසිකය අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනා ස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥා වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි පස්විසි වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. අකුසල් සිත් ඵකොළොස විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහ.

9. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් ඵකොළොස මනායතනය නම් වන්නේය. සත්විසි වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

10. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් ඵකොළොස මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සත්විසි වෛතසිකය ධම්මාධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

11. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් ඵකොළොස ද ලෝභ වර්ජිත සවිසි චෛතසිකය ද, දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

12. භාවනාය පහාතබ්බා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, සකදාගාමී මාර්ගයෙන් කුනී කිරීම් වශයෙන් ප්‍රභාණය කටයුතු වූ ඖදාරික දෘෂ්ටිගත විප්‍රසූක්ත ලෝභමූල අකුසල් සිත් සතර ද, දෝසමූල අකුසල් සිත් දෙක ද, අනාගාමී මාර්ගයෙන් නිරවශේෂ වශයෙන් ප්‍රභාණය කටයුතු වූ කාමරාගයෙන් යුක්ත වූ දෘෂ්ටිගත විප්‍රසූක්ත ලෝභමූල සිත් සතර ද, දෝසමූල සිත් දෙක ද, අර්හත් මාර්ගයෙන් නිරවශේෂ වශයෙන් ප්‍රභාණය කටයුතු වූ රූපරාග අරූපරාග මාන උද්ධව්ච අවිජ්ජාවන් සමඟ යෙදුනා වූ දෘෂ්ටිගත විප්‍රසූක්ත ලෝභමූල සිත් සතර ද, උද්ධව්ච සහගත චිත්තය ද, දිව්ධී විචිකිච්ජා දෙක වර්ජිත පස්විසි චෛතසිකය ද ලැබෙන්නාහ.

13. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, පස්විසි චෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි තෙවිසි චෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. අකුසල් සිත් සහ විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සිවු වැදෑරුම් වන්නාහ.

14. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් සහ මනායතනය නම් වන්නේය. පස්විසි චෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

15. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් සහ මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පස්විසි චෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

16. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් සහ ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත වෛතසික සුවිස්ස ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

17. නේවදස්සනේන න භාවනාය පහාතඛිඛා ධම්මා, යන නාභිය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, කුසල් සිත් එක්විස්ස ද විපාක සිත් සතිස ද ක්‍රියා සිත් විස්ස ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික අටතිස ද අටවිසි රූපය ද නිර්වාණය ද ලැබෙන්නාහ.

18. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි, ආයතන වශයෙන් දොළොසකි, ධාතු වශයෙන් අටළොසකි, ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් කුතකි, ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය. අටතිස් වෛතසික අකුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සතිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. සත්සැත්තෑ විත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. නිර්වාණය ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන් විනිර්මුක්තයි. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහ.

19. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අකුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාදය වක්ඛායතනය නම් වන්නේය. සෝතප්‍රසාදය සෝතායතනය නම් වන්නේය. ඝාතප්‍රසාදය ඝාතායතනය නම් වන්නේය. ජීවිතා ප්‍රසාදය ජීවිතායතනය නම් වන්නේය. කායප්‍රසාදය කායායතනය නම් වන්නේය.

20. වර්ණරූපය රූපායතනය නම් වන්නේය. ශබ්ද රූපය සද්දායතනය නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය. රසරූපය රසායතනය නම් වන්නේය. පඨවි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශරූපය චෝච්ච්ඛිඛායතනය නම් වන්නේය. සත්සැත්තෑ විත්තය මනායතනය නම් වන්නේය.

21. අටතිස් වෛතසිකය ද, ආපෝධාතු ඉත්ථිත්ථිය පුරිසිත්ථිය හදයරූප ජීවිතරූප ආහාරරූප පරිච්ඡේදරූප කායවිඤ්ඤත්තිරූප වච්චිඤ්ඤත්තිරූප ලහුතාරූප මුදුතාරූප කම්මඤ්ඤතාරූප උපවයරූප සත්තතිරූප ජරතාරූප අනිච්චතාරූප යන සොළොස්, සුබ්බමරූප ද නිර්වාණය ද ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

22. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අට්ඨපිඨ රූපය අතුරෙන් වක්ඛුප්‍රසාදය වක්ඛුධාතුව නම් වන්නේය. සෝතප්‍රසාදය සෝතධාතුව නම් වන්නේය. ඝාතප්‍රසාදය ඝාතධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිහා ප්‍රසාදය ජීවිහාධාතුව නම් වන්නේය. කායප්‍රසාදය කායධාතුව නම් වන්නේය.

23. වර්ණරූපය රූපධාතුව නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය ශබ්දධාතුව නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධධාතුව නම් වන්නේය. රසරූපය රසධාතුව නම් වන්නේය. පඨවි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ජොට්ඨඛිඛ ධාතුව නම් වන්නේය.

24. වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සුගලය වක්ඛුච්ඤ්ඤාණධාතුව නම් වන්නේය. සෝතච්ඤ්ඤාණ සුගලය සෝතච්ඤ්ඤාණධාතුව නම් වන්නේය. ඝාතච්ඤ්ඤාණ සුගලය ඝාතච්ඤ්ඤාණධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිහාච්ඤ්ඤාණ සුගලය ජීවිහාච්ඤ්ඤාණධාතුව නම් වන්නේය. කායච්ඤ්ඤාණ සුගලය කායච්ඤ්ඤාණධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්වාරාවර්ජන විත්තය හා සම්පට්ච්ජන සුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි සුසෑට විත්තය මනෝච්ඤ්ඤාණධාතුව නම් වන්නේය.

25. අටතිස් වෛතසිකය ද ආපෝධාතු ඉත්ථිත්ථිය පුරිසිත්ථිය හදයරූප ජීවිතරූප ආහාරරූප පරිච්ඡේදරූප කායවිඤ්ඤත්තිරූප වච්චිඤ්ඤත්තිරූප ලහුතාරූප මුදුතාරූප කම්මඤ්ඤතාරූප උපවයරූප සත්තතිරූප ජරතාරූප අනිච්චතාරූප යන සුබ්බමරූප සොළොස් ද නිර්වාණය ද ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

26. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකික කුසල් සිත් සතලොස ද, ලෝකික විපාක සිත් දෙතිස ද, ක්‍රියාසිත් විස්ස ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත අටතිස් වෛතසික ද අටවිසි රූපය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. නිර්වාණය නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

27. සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත සම්මා දිට්ඨි සම්මා සංකප්ප සම්මා වාචාසම්මා කම්මන්ත සම්මා ආජීව සම්මා වායාම සම්මා සති සම්මා සමාධි යන සෝවාන් මාර්ගාංග අටදෙන එක්වරක් සන්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක්වරක් සන්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් සන්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් සන්දෙන සතර වරක් ද, යන මේ ධර්මයන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. අතිරික්ත මාර්ග වින්තෝත්පාද එකුන්තිස ද එලවින්තෝත්පාද සත්තිස ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

28. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් දස්සනක්‍රීඩය, පරමාර්ථ ධර්මයන් පදකුනක් කොට වදාළ බැවින් ක්‍රීඩ නම් වන්නේය. මුල් පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති හෙයින් ආදිලබ්ධ නාම ක්‍රීඩ නම් වන්නේය. සියලු පරමාර්ථ ධර්මයන් මෙහිලා ඇතුළත් කොට වදාළ බැවින් නිෂ්ප්‍රදේශ ක්‍රීඩ නම් වන්නේය.

දස්සන ක්‍රීඩයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. දස්සන ක්‍රීඩ මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේදී පහළ වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.
2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.
3. තම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය. පිළින සංඛත සන්තාප විපරිණාම අර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පුර්වභව තෘෂ්ණාව ආයුහන නිදාන සංයෝග පළිබෝධ අර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව, නිස්සරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නියාතන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය මෙම වතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

1. දස්සන - සෝතාපත්ති මාර්ග ඥානයය. පළමුවරට ආර්ය සත්‍යය දැකගන්නා ඥානය බැවිනි.
2. භාවනා - සකදාගාමී අනාගාමී අර්හත් මාථිඥාන කුනට නමිනි. සෝතාපත්ති මාර්ග ඥානයෙන් දක්නා ලද ආර්ය සත්‍යය සතර පුන පුනා දක්නා බැවිනි.

3. දස්සනෝනා'ති සෝනාපත්ති මග්ගේන, සෝභි පට්ඨං නිඛිබ්බානං දස්සනනෝ දස්සනන්ති චූත්තෝ (ධම්මසංගඤ්ඤි අට්ඨකථා) දස්සනේන යනු සෝවාන් මාර්ගයෙනි. එය වනාහි පළමුවෙන් නිවන දක්නා බැවින් දස්සන යයි කියන ලදී.
4. භාවනායා'ති සේස මග්ගත්තයේන, සේස මග්ගත්තයං හි පට්ඨ මග්ගේන දිට්ඨස්මිං යේව ධම්මේ භාවනා වසේන උප්පජ්ජති න අදිට්ඨප්පඛිබ්බං කිඤ්චි පස්සති, තස්මා භාවනාති චූච්චති. (එම) භාවනා ය යනු සෙසු මාර්ගත්‍රයෙනි. සෙසු මාර්ගත්‍රය වනාහි පළමුවන මාර්ග ඥානයෙන් දක්නා ලද ධර්මයෙහිම භාවනා වශයෙන් උපදී. නොදුටු කිසිවක් නොදකී. එහෙයින් භාවනා යයි කියනු ලැබේ.
5. මාර්ග චිත්ත විටියෙහි මාර්ග ඥානයට පළමුව ගෝත්‍රතු සිත දස්සන නම් නොවේ ද? මාර්ගයට පළමුව ගෝත්‍රතු සිත නිවන අරමුණු කරන බව සත්‍යයකි. එහෙත් නිවන් දකිමින් කෙලෙස් ප්‍රභාණය නොකරන බැවින් ගෝත්‍රතු සිත දස්සන නම් නොවේ. මාර්ගඥානයම දස්සන නමින් ගැනේ.
6. සෝවාන් මගින් හෙවත් දර්ශනයෙන් ප්‍රභාණය වන ඒකාන්ත ධර්ම කවරේ ද? දෘෂ්ටිගත සම්ප්‍රයුක්ත සිත් සතරත් විචිකිච්ඡා සහගත සිතත් මාන දෝස ඉස්සා මච්ඡරිය කුක්කුච්ච වර්ජිත, තත් සම්ප්‍රයුක්ත වූ අන්‍ය සමාන 13 මෝන වතුෂ්ඨකය ටීනමිද්ධ යුගලය ලෝභ දිට්ඨි විචිකිච්ඡා යන වෛතසික 22 යන ධර්මයෝ ඒකාන්තයෙන් ප්‍රභාණය වෙති.
7. සෝවාන් මගින් ප්‍රභාණය වනු අනේකාන්ත ධර්ම? අපායගාමිනී ශක්තිය ඇත්තා වූ දිට්ඨිගත විප්‍රයුක්ත සිත් සතරත් දෝසමූල සිත් දෙකත් තත් සම්ප්‍රයුක්ත වූ අන්‍යසමාන 13 මෝනවතුෂ්ඨකය දෝස වතුෂ්ඨකය ලෝභය මානස ටීනමය මිද්ධය යන වෛතසික 25 ත් වෙති.
8. සකදාගාමී මාර්ගයෙන් ප්‍රභාණය වන ඒකාන්ත ධර්මයෝ නොමැත. අනේකාන්ත ධර්ම? මාදාර්ථක දිට්ඨිගත විප්‍රයුක්ත සිත් සතරත් මාදාර්ථක දෝසමූල සිත් දෙකත් තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික 25 ත් වෙති.
9. අන්‍යාගාමී මාර්ගයෙන් ප්‍රභාණය වන ඒකාන්ත ධර්ම කවරේ ද? කාමරාගයෙන් යුක්ත වන දිට්ඨිගත විප්‍රයුක්ත සිත් සතරත් දෝසමූල සිත් දෙකත් තත් සම්ප්‍රයුක්ත වූ වෛතසික 25 ත් වෙති.

10. අනාගාමී මාර්ගයෙන් ප්‍රභාණය වන අනේකාන්ත ධර්මයෝ ඇත්ද? අනාගාමී මාර්ගයෙන් ප්‍රභාණය වන අනේකාන්ත ධර්ම වශයෙන් රහත් මගින් ප්‍රභාණය කළයුතු වූ රූපරාග අරූපරාග මාන උද්ධව්ව අවිච්ඡාදන සමඟ යෙදුනා වූ දිව්යිගත විප්‍රසූක්ත සිත් සතරත් උද්ධව්ව සහගත සිතත් තත් සම්ප්‍රසූක්ත වූ අන්‍යසමාන 13 මෝහවතුන්කය ලෝභය, මානස, ඊතය, මිද්ධය යන වෛතසික 21 ත් යන මොවුන් තුනී බවට පැමිණෙති.
11. රහත් මගින් ප්‍රභාණය වන ධර්ම කවරේ ද? ඉහත සඳහන් වූ දිව්යිගත විප්‍රසූක්ත සිත් 4 උද්ධව්ව සහගත සිත හා වෛතසික 21 වෙති.
12. සතර මග නැණින් දස කෙලෙස් ප්‍රභාණය වන පිළිවෙළ කෙසේ ද? සෝවාන් මගින් දිව්යි විච්ඡිච්ඡා දෙක ද, දෝසය අනාගාමී මගින් ද, ලෝභය සතර මාර්ගයෙන් ද, මෝහය මානස රහත් මගින් ද, ඊතය උද්ධව්වය අභිරික්කය අනොත්තථ්‍යය රහත් මගින් ද ප්‍රභාණය වෙති.
13. දස කෙලෙස් යනු කවරේද? ඉහත දක්වූ ලෝභය, දෝසය, මෝහය, මානස, දිව්යි, ඊතය, උද්ධව්වය, අභිරික්කය අනොත්තථ්‍යය හා විච්ඡිච්ඡාව ද යන දසදෙනා වෙති.

10 වැනි පාඨම

දස්සනහේතු ක්‍රියය

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සමමා සමුඛුදධස්ස
නමො තස්ස භගවතො අරහතො සමමා සමුඛුදධස්ස
නමො තස්ස භගවතො අරහතො සමමා සමුඛුදධස්ස

1. දස්සනේන පහාතබ්බ හේතුකා ධම්මා, භාවනාය පහාතබ්බ හේතුකා ධම්මා නේවදස්සනේන න භාවනාය පහාතබ්බ හේතුකා ධම්මාති.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ දස්සනක්‍රියය දේශනා කොට වදාරා ඉන් අනතුරුව දස්සනහේතුක්‍රියය දේශනා කොට වදාළ සේක. එය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නේය.

3. ඔවුනතුරෙන් ප්‍රථම පදය පළමු කොට වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, දස්සනේන පහාතබ්බ හේතුකා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, භාවනාය පහාතබ්බ හේතුකා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, නේවදස්සනේන න භාවනාය පහාතබ්බ හේතුකා ධම්මා යනුවෙනි.

4. දස්සනේන - සෝතාපත්ති මාර්ග ඥාන දර්ශනයෙන්, පහාතබ්බ හේතුකා ධම්මා - ප්‍රභාණය කටයුතු හේතු ඇත්තා වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. භාවනාය - සකදාගාමී අනාගාමී අරහත් නම් වූ මතුමාර්ගත්‍රයෙන්, පහාතබ්බ හේතුකා ධම්මා - ප්‍රභාණය කටයුතු හේතු ඇත්තා වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

6. දස්සනේන - සෝතාපත්ති මාර්ග ඥාන දර්ශනයෙන් ද, නේව පහාතබ්බ හේතුකා - ප්‍රභාණය කටයුතු හේතු නැත්තා වූ ද, භාවනාය - මතුමාර්ගත්‍රයෙන්, - න පහාතබ්බ හේතුකා ධම්මා - ප්‍රභාණය කටයුතු හේතු නැත්තා වූ ද නිස්සත්ව නිර්ථිව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

7. දස්සනේන පහාතබ්බ හේතුකා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, සෝතාපත්ති මාර්ගයෙන් නිරවශේෂ වශයෙන් ප්‍රභාණය කටයුතු වූ දෘෂ්ටිගත සම්ප්‍රයුක්ත ලෝහමූල සිත් සතර ද, විචිකිච්ඡා සහගත චිත්තය ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත වූ මාන දෝස ඉස්සා මච්ඡරිය කුක්කුච්ච හා විචිකිච්ඡා සහගත සිතෙහි මෝහය ද වර්ජිත වූ අවශේෂ චෛතසික දෙවිසි දෙන ද, සෝතාපත්ති මාර්ගයෙන් තුනී කටයුතු වූ අපායගාමිනී ශක්තිය ඇති දෘෂ්ටිගත විප්‍රයුක්ත ලෝහමූල සිත් සතර ද, දෝසමූල සිත් දෙක ද, දිව්ඨි විචිකිච්ඡා වර්ජිත පස්විසි චෛතසික ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

8. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සත්විසි චෛතසික අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි පස්විසි චෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. අකුසල් සිත් ඵකොළොස විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරවැදෑරුම් වන්නාහ.

9. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් ඵකොළොස්දෙන මනායතනය නම් වන්නේය. චෛතසික සත්විසි දෙන ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

10. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් ඵකොළොස්දෙන මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. චෛතසික සත්විසිදෙන ධම්මධාතුව නම් වන්නේය.

11. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් එකොළොස්දෙන ද, ලෝභ වර්ජිත පච්චිසි වෛතසිකය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය, ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය, මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

12. භාවනාය පහතබ්බ හේතුකා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, සකදාගාමී මාර්ගයෙන් තුනීතිරීම් වශයෙන් ප්‍රභාණය කටයුතු වූ මාදාරික දෘෂ්ටිගත විප්‍රයුක්ත සිත් සතර ද දෝසමූල සිත් දෙක ද, අනාගාමී මාර්ගයෙන් නිරවශේෂ වශයෙන් ප්‍රභාණය කටයුතු වූ කාමරාගයෙන් යුක්ත වූ දෘෂ්ටිගත විප්‍රයුක්ත සිත් සතර ද, දෝසමූල සිත් දෙක ද, අර්හත් මාර්ගයෙන් නිරවශේෂ වශයෙන් ප්‍රභාණය කටයුතු වූ රූපරාග අරූපරාග මාන උද්ධච්ච අවිද්‍යාවත් සමඟ යෙදුනා වූ දෘෂ්ටිගත විප්‍රයුක්ත සිත් සතර ද, උද්ධච්ච සහගත සිත් ද, උද්ධච්ච සහගත සිතෙහි මෝහය හා දිට්ඨි විචිකිච්ඡ වර්ජිත පස්විසි වෛතසික ද ලැබෙන්නාහ.

13. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්යසත්‍ය වශයෙන් දෙකකි. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, පස්විසි වෛතසික අකුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි තෙවිසි වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. අකුසල් සිත් සත්දෙන විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

14. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් සත් දෙන මනායතනය නම් වන්නේය. පස්විසි වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

15. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් සත්දෙන මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. වෛතසික

අති ප්‍රජා නාලයෙන් අරියධම්ම ස්වාමීභාද්‍රයාණන් වහන්සේ පස්විසි දෙන ධම්මධාතුච නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

16. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් සන්දෙන ද, ලෝභ වර්ජිත සුවිසි වෛතසිකය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

17. නේවදස්සනේන න භාවනාය පහාතඛඛ හේතුකා ධම්මා යන තෘතීය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, කුසල් සිත් එක්විස්ස ද, විපාක සිත් සතිස ද, ක්‍රියා සිත් විස්සද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික අටතිසද, රූප අටවිස්ස ද, නිර්වාණයද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දොළොසකි. ධාතු වශයෙන් අටළොසකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

18. ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය. අටතිස් වෛතසික අකුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සතිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. එක්විසි කුසල චිත්තය ද, සතිස් විපාක චිත්තය ද, විසි ක්‍රියා චිත්තය ද විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. නිර්වාණය ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන් විනිර්මුක්තය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

19. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අකුරෙන් චක්ෂුප්‍රසාදය චක්ඛායතනය නම් වන්නේය. සෝතප්‍රසාදය සෝතායතනය නම් වන්නේය. සාණ්ප්‍රසාදය ඝානායතනය නම් වන්නේය. ජීවිහාප්‍රසාදය ජීවිහායතනය නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කායායතනය නම් වන්නේය.

20. වර්ණරූපය රූපායතනය නම් වන්නේය. ශබ්ද රූපය සද්දායතනය නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය. රසරූපය රසායතනය නම් වන්නේය. පඨවි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශරූපය ඓධායතනය නම් වන්නේය. එක්විසි

කුසල චිත්තය ද සතිස් විපාක චිත්තය ද, විසි ක්‍රියා චිත්තය ද මනායතනය නම් වන්නේය.

21. අටතිස් වෛතසිකය ද, ආපෝධාතු ඉත්ථිත්තිය පුරිසිත්තිය හදයරූප ජීවිතරූප ආහාරරූප පරිච්ඡේදරූප කායවිඤ්ඤාත්තිරූප වචි විඤ්ඤාත්තිරූප ලහුතාරූප මුදුතාරූප කම්මඤ්ඤාතාරූප උපචයරූප සන්තතිරූප ජරතාරූප අනිච්චතාරූප යන සුඛුමරූප සොළොස ද නිර්වාණය ද ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

22. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාදය වක්ඛුධාතුව නම් වන්නේය. සෝතප්‍රසාදය සෝතධාතුව නම් වන්නේය. ඝාණ ප්‍රසාදය ඝාණධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතප්‍රසාදය ජීවිතධාතුව නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කායධාතුව නම් වන්නේය.

23. වර්ණරූපය රූපධාතුව නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දධාතුව නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධධාතුව නම් වන්නේය. රසරූපය රසධාතුව නම් වන්නේය. පඨවි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශරූපය චෝච්චිඛ්ඛ් ධාතුව නම් වන්නේය.

24. වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සුගලය වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝත ච්ඤ්ඤාණ සුගලය සෝත ච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාණ ච්ඤ්ඤාණ සුගලය ඝාණ ච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිත ච්ඤ්ඤාණ සුගලය ජීවිත ච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කාය ච්ඤ්ඤාණ සුගලය කාය ච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්වාරාවර්ජනය හා සම්පට්චිත්ත සුගලය මනෝ ධාතුව නම් වන්නේය. එක්විසි කුසල් චිත්තය ද ඉතිරි සූචිසි විපාකචිත්තය ද එකුන් විසි ක්‍රියා චිත්තය ද මනෝ ච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය.

25. අටතිස් වෛතසිකය ද, ආපෝධාතු ඉත්ථිත්තිය පුරිසිත්තිය හදයරූප ජීවිතරූප ආහාරරූප පරිච්ඡේදරූප කාය විඤ්ඤාත්තිරූප වචිවිඤ්ඤාත්තිරූප ලහුතාරූප මුදුතාරූප කම්මඤ්ඤාතාරූප උපචයරූප

සන්නිකරුප ජරතාරුප අනිච්චතාරුප යන සුබ්බමරුප සොළොසද, නිර්වාණය ද ධර්මධාතුව නම් වේ. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

26. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් දස්සන හේතු ත්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් පද තුනක් කොට වදාළ බැවින් ත්‍රික නම් වේ. මුල් පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති බැවින් ආදී ලබ්ධි නාමත්‍රික නම් වේ. විචිකිච්ඡා සහගත සිතෙහි මෝහය ද උද්ධච්ච සහගත සිතෙහි මෝහය ද තමන් සමඟ යෙදෙන අන්‍ය හේතුවක් නොමැති බැවින් මේ ත්‍රිකයට ඇතුළත් නොවූ හෙයින් සපුදේශ ත්‍රික නම් වේ.

දස්සනහේතු ත්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. දස්සන හේතු ත්‍රික මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාමරුප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.

2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.

3. තම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරුප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය, පිළින සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව තෘෂ්ණාව ආයුහන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

අභිධර්ම භාවනා - 10 වැනි පාඨම - දස්සනේතු මුක්ත

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව, නිස්සරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධ කරගැනීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නියායන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය මෙම වතුරායඪී සත්‍යය ධර්මය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

1. දස්සනේත පහාතඛිබෝ හේතු ඒතේසන්ති - දස්සනේත පහාතඛිබ හේතුකා - දුතිය පදේපි ඒසේව නයෝ - සෝවාන් මහින් පුභාණය කටයුතු වූ හේතු ඇත්තේ මොවුන්ටනුයි. දස්සනේත පහාතඛිබ හේතුක නම් වෙති. දෙවැනි පදයෙහි ද මෙසේය.
2. තතිය පදේ තේව දස්සනේත න භාවනාය පහාතඛිබෝ හේතු ඒතේසන්ති එවමන්ථං අගහෙත්වා තේව දස්සනේත න භාවනාය පහාතඛිබෝ හේතු ඒතේසං අත්ථිති එවමන්ථො ගහේතඛිබෝ, - තෙවැනි පදයෙහි නොම දඹිතයෙන් නොම භාවනාවෙන් පුභාණය කටයුතු හේතු ඇත්තේ මොවුන්ටනුයි අර්ථය නොගෙන, නොම දර්ශනයෙන් ද නොම භාවනාවෙන් ද පුභාණය කටයුතු හේතු මොවුන්ට ඇත්තේ කුයි තේවදස්සනේත න භාවනාය පහාතඛිබ හේතුකා යයි අර්ථ ගතයුතුයි. යනු ධම්ම සංගණී අට්ඨකථා පාඨයකි.
3. සෝවාන් මාර්ග ඥාන දර්ශනයෙන් පුභාණය කටයුතු හේතු ධර්ම කීය ද, ඒ කවරේ ද - හේතු කුතකි. ඔවුහු නම් ලෝභ දෝස මෝහ යන හේතු කුතය. ඒ කුත අතුරෙන් දිවිධිගත සම්ප්‍රසුක්ත සිත් සතරෙහි භා

විවිකිවිජා සහගත සිතෙහි ලෝභ මෝහ දෙක සෝවාන් මගින් සම්පූර්ණයෙන් ප්‍රභාණය වෙයි. ඉතිරි දිව්යිගත විප්‍රයුක්ත සිත් සතරෙහි ලෝභ මෝහ දෙකත්, දෝස මූල සිත් දෙකෙහි දෝස මෝහ දෙකත් පිළිබඳ අපායගාමී තත්ත්වය සෝවාන් මගින් ප්‍රභාණය වෙයි. එහෙයින් එම ඒකාන්ත අන්තරාන්ත වශයෙන් ප්‍රභාණය වන ලෝභ දෝස මෝහ තුන දර්ශනයෙන් ප්‍රභාණය වන හේතුකු වෙයි.

4. දස්සනේන පහාතබ්බ හේතුකා යනු කවරේ ද? ඉහත සඳහන් සෝවාන් මගින් ප්‍රභාණය වන ලෝභ දෝස මෝහ තුන සමඟ එකට සම්ප්‍රයුක්ත වන සෙසු අකුසල චිත්ත වෛතසිකයෝ වෙයි. එනම් දිව්යිගත සම්ප්‍රයුක්ත සිත් සතරත් එහි ඇති එක්විසි වෛතසිකත් විවිකිවිජා සහගත සිතත් එහි ඇති මෝහය හැර ඉතිරි වෛතසික දාහතරත් දිව්යිගත විප්‍රයුක්ත සිත් සතරෙහි අපායගාමීනී ශක්තිය ඇති විත්ත වෛතසිකත් දෝසමූල සිත් දෙකෙහි අපාය ගාමීනී ශක්තිය ඇති විත්ත වෛතසිකත් ගැනෙයි.

5. විවිකිවිජා සහගත සිතෙහි මෝහය නොගන්නේ මක්නිසා ද. ලෝභ මූල සිත් අටෙහි ලෝභය, මෝහ හේතුව නිසා සහේතුකයි. මෝහය ලෝභ හේතුව නිසා සහේතුකයි. දෝසමූල සිත් දෙකෙහි දෝසය මෝහ හේතුවෙන් සහේතුකයි. දෝස මූල සිතෙහි මෝහය දෝස හේතුවෙන් සහේතුකයි. එහෙත් විවිකිවිජා සහගත සිතෙහි මෝහ හේතුව පමණක්ම බැවින් අන් හේතුවකින් මිශ්‍ර නැති බැවින් මෝහය අහේතුකයි. භාවනාය පහාතබ්බ හේතුකා ධම්මා යන දෙවැනි පදයේ දී උද්ධව්ව සහගත සිතෙහි මෝහය ද, අන් හේතුවකින් මිශ්‍ර නොවන බැවින් භාවනාය පහාතබ්බ හේතුක පදයට නොගැනේ. එහෙත් එම මෝහය ද මාර්ගඥානයෙන් ප්‍රභාණය වන බව දැක්වුණුය. පහාතබ්බා - පහාතබ්බා හේතුකා යන වචනාර්ථය පැහැදිලි කර ගැනීමට මෙසේ කරුණු දක්වා ඇත.

11 වැනි පාඨම

ආවයගාමී ක්‍රියය

නමො තසස භගවතො අරහතො සමමා සමබුද්ධසස
නමො තසස භගවතො අරහතො සමමා සමබුද්ධසස
නමො තසස භගවතො අරහතො සමමා සමබුද්ධසස

1. ආවය ගාමීනෝ ධම්මා, අපවය ගාමීනෝ ධම්මා, නේවාචයගාමීනෝ න අපවය ගාමීනෝ ධම්මාති.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ දස්සන හේතු ක්‍රියය දේශනාකොට වදාරා ඉන් අනතුරුව ආවයගාමී ක්‍රියය දේශනා කොට වදාළ සේක. එය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වගයෙන් කෙටුරුරුමී වන්නේය.

3. ඔවුනතුරෙන් ප්‍රථම පදය පළමුකොට වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක ද යත්, ආවයගාමීනෝ ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක ද යත්, අපවයගාමීනෝ ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක ද යත්, නේවාචයගාමීනෝ න අපවයගාමීනෝ ධම්මා යනුවෙනි.

4. ආවය ගාමීනෝ ධම්මා - කර්ම ක්ලේශ විසින් රැස්කරනු ලැබෙන්නා වූ ද, වූති ප්‍රතිසන්ධි ප්‍රවෘත්ති වගයෙන් විපාක ගෙන දෙන්නා වූ ද, නිස්සන්ධ නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. අපවය ගාමීනෝ ධම්මා - ලෝකෝත්තර නිර්වාණය ගෙන දෙන්නා වූ, නිස්සන්ධ නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

6. නේවා ආවයගාමීනෝ - කර්ම ක්ලේශ විසින් රැස්කරනු නොලබන්නා වූ ද, වූති ප්‍රතිසන්ධි ප්‍රවෘත්ති වගයෙන් විපාක ගෙන නොදෙන්නා වූ ද, න අපවයගාමීනෝ ධම්මා, නිර්වාණය ගෙන

නොදෙන්නා වූ ද, නිස්සත්ව නිරිඪව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

7. ආවයගාමීනෝ ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ තෙවන් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, අකුසල් සිත් දොළොස ද, ලෞකික කුසල් සිත් සතළොස ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසික දෙපනස ද, ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

8. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, චෛතසික දෙපනස අතුරෙන් වේදනා චෛතසිකය වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥා චෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි චෛතසික සමපනස සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. අකුසල් සිත් දොළොස ද, ලෞකික කුසල් සිත් සතළොස ද විශ්වානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

9. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් දොළොස ද, ලෞකික කුසල් සිත් සතළොස ද මනාසතනය නම් වන්නේය. චෛතසික දෙපනස ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

10. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් දොළොස ද, ලෞකික කුසල් සිත් සතළොස ද මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. චෛතසික දෙපනස ධම්ම ධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

11. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් දොළොස ද, ලෞකික කුසල් සිත් සතළොස ද, ලෝභ වර්ජිත චෛතසික ඵස් පනස ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

12. අපවය ගාමිනෝ ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් සතර මාර්ග චිත්තය ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසික සතිස ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එකකි.

13. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතිස් චෛතසික අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සූතිස් චෛතසික සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. සතර මාර්ග චිත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

14. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතර මාර්ග චිත්තය මනායතනය නම් වන්නේය. සතිස් චෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

15. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතර මාර්ග චිත්තය මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව නම් වන්නේය. සතිස් චෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

16. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතර මාර්ග චිත්තයෙහි යෙදුනා වූ සම්මා දිට්ඨි, සම්මා සංකල්ප, සම්මා වාචා, සම්මා කම්මන්ත, සම්මා ආජීව, සම්මා වායාම, සම්මා සති, සම්මා සමාධි යන සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ අට දෙන එක් වරක් හා සත් දෙන සතරවරක් ද සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත් දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතරවරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග චිත්තෝත්පාද එතුන්තිය සත්‍ය විනිවිච්ඡික්ත නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහ.

17. නේව ආවයගාමීනෝ න අපවය ගාමීනෝ ධම්මා - යන කෘතිය පදයාගේ අභියෝගාර්ථ වෙච්ඡන් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, විපාක සිත් සතිස ද, ක්‍රියා සිත් විස්ස ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික අටතිස ද අටවිසිරූපය ද නිර්වාණය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දොළොසකි, ධාතු වශයෙන් අටළොසකි, ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

18. ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසිරූපය රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය, අටතිස් වෛතසික අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය, සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය, ඉතිරි වෛතසික සතිස සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය, සතිස් විපාක චිත්තය ද, විසික්‍රියා චිත්තය ද විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය, නිර්වාණය ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන් විනිර්මුක්තයි, මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහ.

19. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසිරූපය අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාදය වක්ඛායතනය නම් වන්නේය, සෝත ප්‍රසාදය සෝතායතනය නම් වන්නේය, ඝාණ ප්‍රසාදය ඝාතායතනය නම් වන්නේය, ජීවිතා ප්‍රසාදය ජීවිතායතනය නම් වන්නේය, කාය ප්‍රසාදය කායායතනය නම් වන්නේය.

20. වර්ණරූපය රූපායතනය නම් වන්නේය, ශබ්ද රූපය සද්දායතනය නම් වන්නේය, ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය, රසරූපය රසායතනය නම් වන්නේය, පඨවි තෝජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය චෝච්චිඛායතනය නම් වන්නේය, සතිස් විපාක චිත්තයද, විසික්‍රියා චිත්තය ද මනායතනය නම් වන්නේය.

21. වෛතසික අටතිස ද, ආපෝධාතු ඉන්ටීන්ද්‍රිය පූරිසින්ද්‍රිය හදයරූප ජීවිතරූප ආහාරරූප පරිච්ඡේදරූප කාය විඤ්ඤත්තිරූප, වච්චිඤ්ඤත්තාරූප, ලක්‍ෂ්‍යාරූප, මුද්‍රිතාරූප, කම්මඤ්ඤතාරූප, උපවයරූප, සන්තතිරූප, ජරතාරූප, අනිච්චතාරූප, යන සුබ්‍රමරූප සොළොස ද, නිර්වාණය ද, ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

22. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂ්‍ය ප්‍රසාදය වක්ඛුධාතුව නම් වන්නේය. සෝත ප්‍රසාදය සෝතධාතුව නම් වන්නේය. සාණ ප්‍රසාදය සාන ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතා ප්‍රසාදය ජීවිතා ධාතුව නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කාය ධාතුව නම් වන්නේය.

23. වර්ණරූපය රූපධාතුව. නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දධාතුව නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධධාතුව නම් වන්නේය. රසරූපය රසධාතුව නම් වන්නේය. පට්ඨි තේජෝ වායෝ භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ජොට්ඨබ්බධාතුව නම් වන්නේය.

24. වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ යුගලය වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝත ච්ඤ්ඤාණ යුගලය සෝත ච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සාන ච්ඤ්ඤාණ යුගලය සාන ච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතා ච්ඤ්ඤාණ යුගලය ජීවිතා ච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කාය ච්ඤ්ඤාණ යුගලය කායච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්වාරාවර්ජනය හා සම්පට්ඨිජන යුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි සුවිසි විපාක වින්තයද එකුත්චිසි ක්‍රියා වින්තය ද මනෝ ච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය.

25. වෛතසික අටතිස ද, ආපෝධාතු ඉත්ථින්ද්‍රිය පුරිසින්ද්‍රිය හදයරූප ජීවිතරූප ආහාර රූප පරිච්ඡේදරූප, කායච්ඤ්ඤාත්ති රූප වච්ච්ඤ්ඤාත්තිරූප, ලහුතාරූප, මුදුතාරූප, කම්මඤ්ඤාතා රූප, උපවයරූප, සන්තතිරූප, ජරතාරූප, අනිච්චතාරූප යන සුබ්බරූප සොළොස ද, නිර්වාණය ද ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

26. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලොකික විපාක සිත් දෙතිස්දෙනා ද ක්‍රියා සිත් විස්සද, තත් සම්ප්‍රසුක්ත වෛතසික සන්තිසද, අටවිසි රූපය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. නිර්වාණය නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝකෝත්තර ඵල වින්තෝත්පාද සන්තිස්දෙන සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

27. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් ආවයගාමී ක්‍රියා වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් පද තුනක් කොට වදාළ බැවින් ක්‍රියා නම් වන්නේය. මුල් පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති බැවින් ආදි ලබ්ධි නාම ක්‍රියා නම් වන්නේය. සියලු පරමාර්ථ ධර්මයන් මෙහි ඇතුළත් කොට වදාළ බැවින් නිෂ්ප්‍රදේශ ක්‍රියා නම් වන්නේය.

ආවයගාමී ක්‍රියායි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. ආවයගාමී ක්‍රියා මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.

2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පිඩාවින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.

3. තම තමන් කැමති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය, පිළන සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව කාෂණාව ආයුහන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව නිස්සරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධවීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය, නියතාන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය, මෙම චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

1. ආවය - වුචි ප්‍රතිසන්ධි ආදී වශයෙන් පහළවන විපාකස්කන්ධයන්ට නමකි. "කම්ම කිලෙසෙහි ආවියතිති ආවයො පට්ඨන්ධි වුචි ගතිජවත්තානං ඵතං නාමං" කර්මක්ලේශයන් විසින් රැස්කරනු ලබන්නේනුයි ආවය නම් වේ. ප්‍රතිසන්ධි වුචි ගති පවත්වන්නන්ට මෙය නමකි.
2. ආවයගාමීනෝ - ලොකික කුසලාකුසල ධර්මයෝය. "තං ආවයං ගච්ඡන්ති, යස්ස වා පවත්තන්ති තං පුත්තලං යථාචුත්තමෙව ආවයං ගමෙන්නිතිපි ආවය ගාමීනෝ, සාසව කුසලාකුසලානං ඒතං අධිවචනං"

තේරුම - ඒ කියන ලද වුචිප්‍රතිසන්ධි ගතියට යෙත් නුයි ද, යමෙකුගේ සන්තානයෙහි කුසලාකුසල කර්ම ඇතොත් ඒ පුද්ගලයා කියන ලද ඒ වුචි ප්‍රතිසන්ධි ගතියට යවන්නුයි ද ආවයගාමීනෝ නම් වෙති. ලොකික කුසලාකුසලයන්ට නමකි.

3. අපවය - වුචි ප්‍රතිසන්ධි ගතියෙන් තොර වූ නිර්වාණධාතුව අපවය නම් වේ. "තතෝ ඒව ආවයසංඛාතා වයා අපේතන්තා නිබ්බානං අපේතං වයා'ති අපවයෝ" ඒ ආවය නම් වූ වුචි ප්‍රතිසන්ධි ස්කන්ධ ගතියෙන් තොර බැවින් නිර්වාණය අපවය නම් වේ.

4. අපවයගාමීනෝ - සතර ආර්ය මාර්ගයෝය, "තං ආරම්මණං කත්වා පවත්තනතො අපවයං ගච්ඡන්තීති අවයගාමීනෝ, අරියමග්ගානමෙතං අධිවචනං, "ඒ නිර්වාණය අරමුණු කොට පවත්නා බැවින් අපවයට යෙත්තුයි අපවයගාමීනෝ නම් වෙයි. ආර්ය මාර්ගයන්ට නම්කි.

"අපිව පාකාරං ඉවිඨකවට්ඨකී විය පවත්නං ආචිනන්තං ගච්ඡන්තීති ආවයගාමීනෝ" තව ද පවුරක් ගොඩනගන උළු වඩුවකු මෙන් පඤ්චස්කන්ධය රැස්කරමින් යන්නෝ ආවයගාමීනෝ නම් වෙයි.

"තේන චිතං චිතං විද්ධංසයමානෝ පුරිසෝ විය තදේව පවත්නං අපචිනන්තා ගච්ඡන්තීති අපවය ගාමීනෝ"

ඒ උළුවඩුවා විසින් ගොඩ නගන නගන පවුර කඩා දමමින් යන පුරුසෙකු මෙන් ඒ පඤ්චස්කන්ධ පැවැත්ම කඩාදමමින් යෙත් ක්‍රුධි අපවය ගාමීනෝ නම් වෙයි. ඔවුහු නම් ලෝකෝත්තර මාර්ග සිත් සතර සහ එහි යෙදෙන චෛතසික සතිස් දෙනා ද වෙයි.

12 වැනි පාඩම

සෙක්ඩ් ශ්‍රිතය

නමෝ තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
නමෝ තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
නමෝ තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. සෙක්ඛා ධම්මා, අසෙක්ඛා ධම්මා, නේවසෙක්ඛා නා සෙක්ඛා ධම්මා හි.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ ආවයගාමී ත්‍රිකයට අනතුරුව සෙක්ඛත්‍රිකය වදාළ සේක. එය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නේය.

3. ඔවුනතුරෙන් ප්‍රථම පදය පළමුකොට වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, සෙක්ඛා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, අසෙක්ඛා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, නේව සෙක්ඛා නාසෙක්ඛා ධම්මා යනුවෙනි.

4. සෙක්ඛා ධම්මා - ත්‍රිවිධ ශික්ෂාවෙහි හික්මෙන්නා වූ සභ්භ ශෛක්ෂයන්හට අයත් වූ, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. අසෙක්ඛා ධම්මා - අශෛක්ෂ වූ ක්ෂිණාශ්‍රවයන්හට අයත් වූ, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

6. නේවසෙක්ඛා නාසෙක්ඛා ධම්මා - සභ්භ ශෛක්ෂ යන්හට ද අයත් නොවූ, අශෛක්ෂ ක්ෂිණාශ්‍රවයන්හට ද අයත් නොවූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

7. සෙක්ඛා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත්

ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, අර්හත්ඵල සිත වර්ජිත ලෝකෝත්තර සිත් සත ද තත්සම්ප්‍රයුක්ත වූ වෛතසික සතිස ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එකකි.

8. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, වෛතසික සතිස අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි වෛතසික සුතිස සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. සතර මාර්ගය හා යට එල සිත් තුන ද යන ලෝකෝත්තර සිත් සත විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

9. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකෝත්තර සිත් සත මනායතනය නම් වන්නේය. වෛතසික සතිස ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

10. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකෝත්තර සිත් සත මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව නම් වන්නේය. වෛතසික සතිස ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

11. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතර මාර්ග සිත්හි යෙදුනා වූ සම්මා දිට්ඨි - සම්මා සංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආච්ච - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි යන සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක්වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක්වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක්වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක්වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද යන් මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍ය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග විත්තෝත්පාද එකුන්හිස ද එල විත්තෝත්පාද සත්හිස ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහ.

12. අසෙක්ඛා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් අර්හත් ඵල චිත්තය ද තත් සම්ප්‍රසූක්ත වෛතසික සතිස ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් සත්‍ය විනිර්මුක්ත වන්නාහ.

13. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, වෛතසික සතිස අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි වෛතසික සූතිස සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. අර්හත් ඵල චිත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

14. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අර්හත්ඵල චිත්තය මනායතනය නම් වන්නේය. වෛතසික සතිස ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

15. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අර්හත් ඵල චිත්තය මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව නම් වන්නේය. වෛතසික සතිස ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

16. නේවසෙක්ඛා නාසෙක්ඛා ධම්මා - යන තෘතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, ලොකික සිත් එක් අසුව ද, වෛතසික දෙපතස ද, රූප අටවිස්ස ද, නිර්වාණය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දොළොසකි. ධාතු වශයෙන් අටළොසකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

17. ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය. වෛතසික දෙපතස අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සම පනස් වෛතසික සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. ලොකික සිත් එක් අසුව විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය.

නිර්වාණය ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන් විනිර්මුක්තය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

18. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂු ප්‍රසාදය වක්ඛායතනය නම් වන්නේය. සෝත ප්‍රසාදය සෝතායතනය නම් වන්නේය. ඝාන ප්‍රසාදය ඝානායතනය නම් වන්නේය. ජීවිතා ප්‍රසාදය ජීවිතායතනය නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කායායතනය නම් වන්නේය.

19. වර්ණරූපය රූපායතනය නම් වන්නේය. ශබ්ද රූපය සද්දායතනය නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය. රසරූපය රසායතනය නම් වන්නේය. පඨවි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ථොට්ඨබ්බායතනය නම් වන්නේය. ලොකික සිත් එක් අසුව මනායතනය නම් වන්නේය.

20. දෙපනස් වෛතසිකය, ආපෝධාතු ඉත්ථිත්ථිය පුරිසිත්ථිය හදයරූප ජීවිතරූප ආභාරරූප පරිච්ඡේදරූප කාය විඤ්ඤන්තිරූප වචි විඤ්ඤන්තිරූප ලහුකාරූප මුද්දකාරූප කම්මඤ්ඤකාරූප උපවයරූප සත්තතිරූප ජරකාරූප අනිච්චකාරූප යන සුඛුමරූප සොළොසද නිර්වාණය ද ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

21. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂු ප්‍රසාදරූපය වක්ඛු ධාතුව නම් වන්නේය. සෝත ප්‍රසාද රූපය සෝත ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාන ප්‍රසාද රූපය ඝාන ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතා ප්‍රසාද රූපය ජීවිතා ධාතුව නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාද රූපය කාය ධාතුව නම් වන්නේය.

22. වර්ණරූපය රූපධාතුව නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්ද ධාතුව නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධධාතුව නම් වන්නේය. රසරූපය රස ධාතුව නම් වන්නේය. පඨවි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ථොට්ඨබ්බ ධාතුව නම් වන්නේය.

23. වක්ඛු විඤ්ඤාණ යුගලය වක්ඛු විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝභ විඤ්ඤාණ යුගලය සෝභ විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාන විඤ්ඤාණ යුගලය ඝාන විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජිව්හා විඤ්ඤාණ යුගලය ජිව්හා විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කාය විඤ්ඤාණ යුගලය කාය විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්වාරාවර්ජන චිත්තය හා සම්පට්ච්ඡන්ත යුගලය මනෝ ධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි ලෞකික සිත් සැටඅට දෙන මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය.

24. වෛතසික දෙපනස ආපෝධාතු ඉත්ථිත්ථිය පුරිසිත්ථිය හදයරූප ජීවිතරූප ආහාරරූප පරිච්ඡේදරූප කාය විඤ්ඤාණිකරූප වච්චිඤ්ඤාණිකරූප ලහුකා රූප මුදුකාරූප කම්මඤ්ඤාණාරූප උපවයරූප සන්තතිරූප ජරතාරූප අනිච්චතාරූප යන සුඤ්ඤාරූප සොළොස හා නිර්වාණය ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

25. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෞකික සිත් එක් අසූච ද, ලෝභය වර්ජිත වෛතසික එක් පනස ද, අටවිසි රූපය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. නිර්වාණය නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

26. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් සෙත්ඛත්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් පද තුනක් කොට වදාළ බැවින් ත්‍රික නම් වන්නේය. මුල් පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති බැවින් ආදිලබ්ධනාම ත්‍රික නම් වන්නේය. සකල පරමාර්ථ ධර්ම මෙහිලා ඇතුළත් කොට වදාළ බැවින් නිෂ්ප්‍රදේශ ත්‍රික නම් වන්නේය.

සෙත්ඛ ත්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. සෙක්ඛ ත්‍රික මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.

2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.

3. නම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය පිළිගත සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව තෘෂ්ණාව ආයුහන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව නිස්සරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධ කර ගැනීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ, ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නියානන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය මෙම චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධ වීම පිණිසම හේතුවේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

1. සෙක්බා ධම්මා - සේබා ධම්මා යනුවෙන් ද භාවිතා කෙරේ. ඒ දෙකෙහිම අර්ථය සමානය.
2. අසෙක්බා ධම්මා - අසේබා ධම්මා යනුවෙන් ද භාවිතා කෙරෙහි. ඒ දෙකෙහිම අර්ථය සමානය.
3. නේවසෙක්බා නාසෙක්බා ධම්මා - යන්න ද නේවසේබා නාසේබා ධම්මා යනුවෙන් ද භාවිතා කෙරේ. නේරුම සමානය.
4. සෙක්බා ධම්මා යන තැන, සෝවාන් මාර්ගස්ථයාය සෝවාන් ඵලස්ථයාය, සකදාගාමී මාර්ගස්ථයාය, සකදාගාමී ඵලස්ථයාය, අනාගාමී මාර්ගස්ථයාය, අනාගාමී ඵලස්ථයාය, අර්හත් මාර්ගස්ථයාය යන ආර්යයෝ සත් දෙනා ගෞතමයෝ නම් වෙති. ඒ සත් දෙනාට අයත් විඤ්ඤාන වෙතසික ධර්මයෝ ගෞතම ධම් නම් වෙති. එනම් රහත් ඵලසිත හැර ලෝකෝත්තර සිත් සත්දෙනය, එහි වෛතසික තිස්සය දෙනාය යන ධර්ම සමූහයය.
5. අසෙක්බා ධම්මා යන තැන - බුදු පසේ බුදු මහරහත් ආදී ක්ෂිණාශ්‍රවයන් වහන්සේලාට අයත් ධර්මයෝ ගැනෙහි. එනම්, අර්හත් ඵල සිත හා වෛතසික සතිසය.
6. නේවසෙක්බා නාසෙක්බා ධම්මා යන තැන, ලෝකික පාරිභ්‍රමණ පොදු ජනතාවට අයත් ධර්ම හා නිර්වාණය ද ගැනෙහි. එනම් ලෝකික සිත් 81, වෛතසික 52, රූප 28 හා නිර්වාණය ද වෙති.
7. "සෙක්බන්තිකේ තිසු සික්බාසු ජාතාතිපි සෙක්බා; සත්තන්තං සෙක්බානං එතේතිපි සෙක්බා; අපරියෝසිත සික්බන්තා සයමේච සික්බන්තිතිපි සෙක්බා"; සෙක්බච්චිකයෙහි සෙක්බා යනු ත්‍රිසික්භාවන් කෙරෙහි හටගත් බැවින් සෙක්බා නම්වෙති. සථත ගෞතමයන්ට අයත් බැවින් ද සෙක්බා නම් වෙති. අසම්පූර්ණ වූ නිම නොවූ ශික්භා ඇති බැවින් ද තෙමේම හික්මෙන බැවින් ද සෙක්බා නම් වෙති.

8. "උපරි සික්ඛිතබ්බාභාවතෝ න සෙක්ඛාති අසෙක්ඛා; චුද්ධිජ්ජන්තා වා සෙක්ඛා තිපි අසෙක්ඛා; අරහත්ත ඵල ධම්මානං එතං අධිවචනං පදං උභය පටික්ඛෙජේන චුත්තං" (අත්ථසාලිති අට්ඨකතා)

මත්තෙහි සික්ඛිය යුතු බවක් නොමැති බැවින් අසෙක්ඛා නම් වෙති. වෘද්ධියට පත් වූ ශික්ෂා ඇති බැවින් ද අසෙක්ඛා නම් වෙති. අරහත් ඵල ඵීත්ත වෛතසික ධර්මයන්ට අසෙක්ඛා යනු නමකි. තෙවැනි පදය විදාරන ලද්දේ සෙක්ඛා - අසෙක්ඛා දෙපදයම ප්‍රතික්ෂේප වශයෙනි.

13 වැනි පාඨම

පරිත්ත ක්‍රිකය

නමො තසං භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තසං භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තසං භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. පරිත්තා ධම්මා, මහග්ගතා ධම්මා, අප්පමාණා ධම්මානි.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ සෙක්ඛක්‍රීකයට අනතුරුව පරිත්ත ක්‍රිකය වදාළ සේක. එය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නේය.

3. මවුනතුරෙන් ප්‍රථම පදය පළමු කොට වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක ද යත්, පරිත්තා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක ද යත්, මහග්ගතා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක ද යත් අප්පමාණා ධම්මා යනුවෙනි.

4. පරිත්තා ධම්මා - අල්පානුභාව ඇති බැවින් පරිත්ත නම් වූ නිස්සන්ච නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. මහග්ගතා ධම්මා - මහත් බවට පැමිණි බැවින් ධ්‍යාන ලාභිත්භට අයත් වූ නිස්සන්ච නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. අප්පමාණා ධම්මා - රාගාදී කෙලෙසුන්ගෙන් තොර බැවින් ප්‍රමාණ කළ නොහැකි ගුණ ඇත්තා වූ නිස්සන්ච නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. පරිත්තා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් කාමාවචර සිත් සිවු පනස ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසික දෙපනස ද, අට්ඨිසි රූපය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දොළොසකි. ධාතු වශයෙන් අටළොසකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

6. ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය. වෛතසික දෙපනස අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සමපනස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. කාමාවචර සිත් සිවුපනස විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහ.

7. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් චක්ෂුප්‍රසාදය වන්ධායතනය නම් වන්නේය. සෝතප්‍රසාදය සෝතායතනය නම් වන්නේය. ඝාත ප්‍රසාදය ඝාතායතනය නම් වන්නේය. ජීවිතාප්‍රසාදය ජීවිතායතනය නම් වන්නේය. කායප්‍රසාදය කායායතනය නම් වන්නේය.

8. වර්ණ රූපය රූපායතනය නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දායතනය නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය. රසරූපය රසායතනය නම් වන්නේය. පඨවි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛාත ස්පර්ශරූපය ඵොට්ඨබ්බායතනය නම් වන්නේය. කාමාවචර සිත් සිවුපනස මනායතනය නම් වන්නේය.

9. වෛතසික දෙපනස ද ආපෝධාතු ඉන්ටීන්ද්‍රිය පුරිසින්ද්‍රිය හදයරූප, ජීවිතරූප, ආහාරරූප, පරිච්ඡේදරූප, කායවිඤ්ඤාත්ති රූප, චචිච්ඤ්ඤාත්තිරූප, ලහුතාරූප, මුදුතාරූප, කම්මඤ්ඤාතාරූප, උපවයරූප, සන්තතිරූප, ජරතාරූප, අනිච්චතාරූප යන සුඛුම්මරූප සොළොස් ද ධර්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

10. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් චක්ෂුප්‍රසාද රූපය චක්ඛුධාතුව නම් වන්නේය. සෝත ප්‍රසාද රූපය සෝතධාතුව නම් වන්නේය. ඝාත ප්‍රසාද රූපය ඝාතධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතා ප්‍රසාද රූපය ජීවිතා ධාතුව නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාද රූපය කායධාතුව නම් වන්නේය.

11. වර්ණරූපය රූපධාතුව නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සඳ්දධාතුව නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධ ධාතුව නම් වන්නේය. රසරූපය රසධාතුව නම් වන්නේය. පට්ඨි තෝපේඡ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඵොට්ඨබ්බ ධාතුව නම් වන්නේය.

12. වක්ඛුච්ඡද්දාණ සුගලය වක්ඛුච්ඡද්දාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝතච්ඡද්දාණ සුගලය සෝතච්ඡද්දාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාතච්ඡද්දාණ සුගලය ඝාතච්ඡද්දාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිහාච්ඡද්දාණ සුගලය ජීවිහාච්ඡද්දාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කායච්ඡද්දාණ සුගලය කායච්ඡද්දාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්ද්වාරාවර්ජන චිත්තය හා සම්පට්ච්ජන සුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය.

13. ඉතිරි කාමාවචර සිත් එක්සාලිස මනෝච්ඡද්දාණ ධාතුව නම් වන්නේය. චෛතසික දෙපතය ද ආපෝධාතු ඉන්චිත්ඤිය පුට්ඨිත්ඤිය හදයරූප ජීවිතරූප ආහාරරූප පට්ඨිච්ඡේදරූප කායච්ඡද්දාණතිරූප වච්ච්ඡද්දාණතිරූප ලහුතාරූප මුදුතාරූප කම්මඤ්ඤතාරූප උපවයරූප සන්තතිරූප ජරතාරූප අනිච්චතාරූප යන සුබ්බමරූප සොළොස ද ධම්ම ධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදැරූම් වන්නාහ.

14. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදැරූම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, කාමාවචර සිත් සිවුපතස ද, ලෝභ වර්ජිත චෛතසික එක්පතස ද, අට්ඨිසිරූපය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදැරූම් වන්නාහ.

15. මහග්ගතා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් මහද්ගත සිත් සත්ච්ඡස ද, තත් සම්ප්‍රසුක්ත චෛතසික පන්තිය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එකකි.

16. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, පන්තිස් වෛතසික අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි තෙතිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. මහද්ගත සිත් සත්විසිදෙන විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

17. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, මහද්ගත සිත් සත්විසිදෙන මනායතනය නම් වන්නේය. පන්තිස් වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

18. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, මහද්ගත සිත් සත්විසිදෙන මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පන්තිස් වෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

19. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සත්විසි මහද්ගත චිත්තය ද පන්තිස් වෛතසිකය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහ.

20. අප්පමාණා ධම්මා - යන නාතිය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් ලෝකෝත්තර සිත් අටදෙනා ද තත් සම්පුසුක්ත වෛතසික සතිස ද, නිර්වාණය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

21. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, වෛතසික සතිස අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි වෛතසික සූතිස සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. ලෝකෝත්තර සිත් අටදෙන විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. නිර්වාණය ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන් විනිර්මුක්තයි. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

22. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකෝත්තර සිත් අටදෙන මනායතනය නම් වන්නේය. වෛතසික සතිස ද නිර්වාණය ද ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

23. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකෝත්තර සිත් අටදෙන මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. වෛතසික සතිසද නිර්වාණය ද ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

24. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, නිර්වාණය නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය. සතර මාර්ග සිත්ති යෙදුනා වූ සම්මා දිට්ඨි - සම්මා සංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන් පරිත්ත ක්‍රිකයයි - සම්මා ආජීව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි යන සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද යන මේ ධර්මයෝ මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග වින්තෝත්පාද එකුන්තිස හා එල වින්තෝත්පාද සන්තිස්දෙන සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

25. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් පරිත්තක්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් පද තුනක් කොට වදාළ බැවින් ක්‍රික නම් වන්නේය. මුල් පදයෙන් ලබන ලද, නම් ඇති බැවින් ආදිලබ්ධ නාමක්‍රික නම් වන්නේය. සකල පරමාර්ථ ධර්මයන් මෙහිලා ඇතුලත් කොට වදාළ බැවින් නිෂ්ප්‍රදේශ ක්‍රික නම් වන්නේය.

පරිත්ත ක්‍රිකයයි

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. පරිත්ත ක්‍රික මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝ ය.

2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.

3. නම නමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය, පිළන සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව තෘෂ්ණාව ආයුහන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව නිස්සරන විවේක අසංඛත අමනාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධවීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නියයාන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය මෙම වතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

1. පරිත්තා ධම්මා - භාත්පසින් කුඩා වූ බැවින් ස්වල්ප වූ දෙයට පරිත්ත යයි කියනු ලැබේ. කුඩා ගොමපිඬක් යනාදී කරාවෙහි මෙකී. "සමන්තතො ඛණ්ඩිතත්තා අප්පමන්තකං පරිත්තන්ති වුච්චති, පරිත්තං ගොමය පිණ්ඩන්ති ආදිසු විය" (අන්ථාලිති). මේ පරිත්ත ධර්මයෝ හෙවත් කාමාවචර විත්ත වෛතසික රූප ධර්මයෝ ද අල්පානුභාව ඇති බැවින් 'පරිත්තා' යයි කියනු ලැබෙයි. "ඉමේපි අප්පානුභාවතාය පරිත්තා වියාති පරිත්තා" යනු එම අටුවාවයි. කාමාවචර ධර්ම සියල්ල පරිත්ත ධර්මයෝය.
2. මහග්ගතා ධම්මා - රූපාවචර අරූපාවචර විත්ත වෛතසික ධර්මයෝය. කෙලෙසුන් යටපත් කිරීමට සමත් බැවින්, උදාර ඵල විපාක හා දීර්ඝ කාලීන අනුසස් ඇති බැවින් මහත් බවට ගිය නිසා ද, මහත් වූ ඡන්ද විත්ත වීරිය වීමංසාවෙන් යුත් ධර්ම නිසා ද මහග්ගතා නම් වෙයි. "කිලේස වික්ඛම්භත සමත්ථතාය විපුලඵලතාය දීඝසන්තානතාය ච මහන්තභාවං ගතා, මහත්තෙහි වා උළාරච්ඡන්ද වීරිය විත්ත පඤ්ඤෙහි ගතා පටිපත්තාතිපි මහග්ගතා යනු අවිඨකථාවය.
3. අප්පමාණා ධම්මා - ලෝකෝත්තර ධර්මයෝ. රාගාදී ධර්ම සීමිත ඵල විපාක දෙන්නාහ. අරමුණු වශයෙන් හෝ සම්ප්‍රයුක්ත වශයෙන් හෝ ප්‍රමාණකරන සුළු රාගාදීන් නොමැති ලෝකෝත්තර මාර්ග ඵල නිර්වාණ ධර්ම අප්පමාණ ධර්ම නම් වෙයි. "පමාණකරා ධම්මා රාගාදයො; පමාණං නාම ආරම්මණතො වා සම්පයෝගතෝ වා, නත්ථි ඒතේසං පමාණං පමාණස්ස වා පටිපත්ඛා'ති අප්පමාණා" යනු අන්ථසාලිති අටුවා පාඨයයි. ලෝකෝත්තර සිත් අටදෙන ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික සතිස ද නිර්වාණය ද අප්‍රමාණ ධර්මයෝ වෙයි.

14 වැනි පාඨම

පරිත්තාරම්මණ ක්‍රිකය

නමො තස්ස හගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තස්ස හගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තස්ස හගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. පරිත්තාරම්මණා ධම්මා, මහග්ගතාරම්මණා ධම්මා, අප්පමාණාරම්මණා ධම්මා හි.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ පරිත්තක්‍රිකය දේශනා කොට වදාරා ඉන් අනතුරුව පරිත්තාරම්මණ ක්‍රිකය දේශනා කොට වදාළ සේක. එය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නේය.

3. ඔවුනතුරෙන් ප්‍රථම පදය පළමු කොට වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, පරිත්තාරම්මණා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, මහග්ගතාරම්මණා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත් අප්පමාණාරම්මණා ධම්මා යනුවෙනි.

4. පරිත්තාරම්මණා ධම්මා - කාමාවචර චිත්ත චෛතසික රූප ධර්මයන් අරමුණු කොට ඇත්තා වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. මහග්ගතාරම්මණා ධම්මා - මහද්ගත චිත්ත චෛතසික ධර්මයන් අරමුණු කොට ඇත්තා වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. අප්පමාණාරම්මණා ධම්මා - නිර්වාණය ප්‍රධාන ලෝකෝත්තර ධර්ම අරමුණු කොට ඇත්තා වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. පරිත්තාරම්මණා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් කාමා ධර්මයන් ඒකාන්ත වශයෙන් අරමුණු

කරන්නා වූ කාම විපාක සිත් තෙවිසි දෙන ද, පඤ්චද්වාරාවර්ජනය ද, හසිතෝත්පාදය ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසික තෙතිස ද, කාම ධර්මයන් අනේකාන්ත වශයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ හසිතෝත්පාද වර්ජිත කාමච්චත් සිත් අටවිසි දෙන ද, මනෝද්වාරාවර්ජනය ද, අභිඥා කෘත්‍යවත් පඤ්චමධ්‍යාන සිත් දෙක ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත අප්‍රමාණ්‍ය වර්ජිත චෛතසික සමපනස ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් අටකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

6. ස්කන්ධ වශයෙන් සතරවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සමපනස් චෛතසික අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි අටසාලිස් චෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. පරිත්තාරමිමණික සමපනස් චිත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරවැදෑරුම් වන්නාහ.

7. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, පරිත්තාරමිමණික සිත් සමපනස මනායතනය නම් වන්නේය. චෛතසික සමපනස ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

8. ධාතු වශයෙන් අටවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, පරිත්තාරමිමණික සමපනස් චිත්තය අතුරෙන් වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සුගලය වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝභච්ඤ්ඤාණ සුගලය සෝභච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාතච්ඤ්ඤාණ සුගලය ඝාතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිහාච්ඤ්ඤාණ සුගලය ජීවිහාච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කායච්ඤ්ඤාණ සුගලය වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්වාරා වර්ජන හා සම්පට්ච්චන සුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි තෙසාලිස් චිත්තය මනෝ ච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සමපනස් චෛතසිකය ධම්ම ධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටවැදෑරුම් වන්නාහ.

9. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, පරිත්තාරම්මණික සමපනස් චිත්තය ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත ඵකුන්පනස් වෛතසිකය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය, ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය, මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

10. මහග්ගතාරම්මණා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් මහද්ගත ධර්මයන් ඒකාන්තයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ විඤ්ඤාණඤ්චායනන නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායනන සිත් සය දෙන ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත සමතිස් වෛතසික ද, මහද්ගත ධර්මයන් අනේකාන්ත වශයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ හසිතෝත්පාද වර්ජිත කාමච්චන් අධිවිසි දෙන ද, මනෝද්වාරාවර්ජන ද අභිඥා දෙසිත ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත වූ විරති අප්‍රමාණ්‍ය වර්ජිත සත්සාලිස් වෛතසික ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

11. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සත් සාලිස් වෛතසික අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය, සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය, ඉතිරි පන්සාලිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. මහද්ගතාරම්මණික සිත් සත්තිස්දෙන විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

12. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, මහද්ගතාරම්මණික සිත් සත්තිස් දෙන මනායතනය නම් වන්නේය. සත්සාලිස් වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

13. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, මහද්ගතාරම්මණික සිත් සත්තිස් දෙන මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සත් සාලිස් වෛතසිකය ධම්ම ධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

14. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, මහද්ගතාරම්මණික සිත් සත්තිස් දෙන ද ලෝභය වර්ජිත වෛතසික සසාලිස ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

15. අප්පමාණාරම්මණා ධම්මා - යන තෘතීය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, අප්‍රමාණ ධර්මයන් ඒකාන්ත වශයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ ලෝකෝත්තර සිත් අවදෙනා ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත වූ වෛතසික සතිස ද, ලෝකෝත්තර ධර්මයන් අනේකාන්ත වශයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ මහා කුසල මහාක්‍රියා ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත සිත් අව දෙනා ද මනෝද්වාරාවර්ජනයද අභිඥා සිත් දෙකද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත වීරති අප්‍රමාණය වර්ජිත තෙතිස් වෛතසිකයෝද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

16. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතිස් වෛතසික අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සූතිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. අප්පමාණාරම්මණික සිත් එකුත් විසි දෙන විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

17. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අප්පමාණාරම්මණික සිත් එකුත් විසි දෙන මනායතනය නම් වන්නේය. සතිස් වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

18. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අප්පමාණාරම්මණික සිත් එකුත් විසි දෙන මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සතිස් වෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

19. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අප්පමාණාරම්මණික ලෝකික සිත් එකොළොස් දෙන ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික තෙතිස ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත සම්මා දිව්වි, සම්මා සංකප්ප, සම්මා වාචා, සම්මා කම්මන්ත, සම්මා ආජීව, සම්මා වායාම, සම්මා සති, සම්මා සමාධි යන සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ අට දෙන එක් වරක් හා සත් දෙන සතරවරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත් දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතරවරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. අවශේෂ මාර්ග වින්නෝත්පාද එකුන්තිස හා එලවින්තෝත්පාද සන්තිස ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

20. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් පරිත්තාරම්මණ ක්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් තුනක් කොට වදාළ බැවින් ක්‍රික නම් වේ. මුල් පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති බැවින් ආදි ලබ්ධි නාම ක්‍රික නම් වේ. ප්‍රඥප්ති ධර්මයන් ඒකාන්ත වශයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ රූපාවචර අරූපාවචර සිත් එක්වීසි දෙන ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික පන්තිස ද අටවීසි රූපය ද නිර්වාණය ද මේ ක්‍රිකයට ඇතුළත් නොවන බැවින් සප්‍රදේශ ක්‍රිකය නම් වන්නේය.

පරිත්තාරම්මණ ක්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ වීදර්ශනාව

1. පරිත්තාරම්මණ ක්‍රික වීදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාම රූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ ඤාණයක් ඤාණයක් පාසා ඇති ව නැති ව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.
2. ඇතිවීම් නැතිවීම් දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝ ය.

3. තම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය, පිළුන සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව තෘෂ්ණාව ආයුහන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව නිස්සරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධවීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය, නියතාන හේතු දස්සන ආධිපතෙය්‍යාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය, මෙම වතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

1. කාම විපාක සිත් 23 - දෙපස්විසුද්දාණ සිත් 10, සම්පට්ච්ඡන සිත් 2, සන්තිරණ සිත් 3 හා මහාවිපාක සිත් 8, සියල්ල 23 කි.
2. කාම ධර්ම - කාමාවචර සිත් 54, ආවේකසික 52, රූප 28, මේ සියල්ල කාමාවචර අරමුණු නාම ධර්ම වෙති.

3. අප්‍රමාණය - කරුණ මුදිතා දෙක අප්‍රමාණය නම් වෙති.
4. මහදගත ධර්ම - රූපාවචර අරූපාවචර සිත් 27, වෛතසික 35.
5. විඤ්ඤාණඤ්ඤාචායනනය අරමුණු කරන මහදගත ධර්ම - ආකාසානඤ්ඤාචායන ධ්‍යාන චිත්ත වෛතසිකයන්ය.
6. නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායනනය අරමුණු කරන මහදගත ධර්ම - ආකිඤ්චඤ්ඤායනන ධ්‍යාන චිත්ත වෛතසිකයන්ය.
7. කාමච්චන් අටවිසිදෙන - අකුසල් සිත් 12, මහා කුසල් සිත් 8, මහා ක්‍රියා සිත් 8, සියල්ල 28 කි. භසිතෝත්පාදය සමඟ සියල්ල 29 කි. කාමච්චන් සියල්ල 29 කි.
8. අභිඥා දෙසිත - ඉද්ධිවිධ, දිඛිබසෝත, වේතෝපරිස, පුඛිබේනිවාස, දිඛිබ චක්ඛු නම් වූ අභිඥා කෘත්‍ය සිදු කෙරෙන පඤ්චමධ්‍යාන කුසල - ක්‍රියා සිත් දෙකය.
9. වීරති කුන - සම්මා වාචා සම්මා කම්මන්ත සම්මා ආජීව කුන මීර්‍යාවාවාදියෙන් වැළැකීම වශයෙන් පහළ වන බැවින් වීරති නම් වෙති.
10. වීරති කුන යෙදෙන සිත් 16 - කාමාවචර මහාකුසල් සිත් 8, සහ ලෝකෝත්තර සිත් 8, යන 16 කි.
11. අප්පමාණාරම්මිණිය අරමුණු කොට පහළවන මහා කුසල ඥාන සම්ප්‍රපුක්ත සිත් සතරෙහි වීරති අප්‍රමාණය නොමයෙදෙති. වීරති අප්‍රමාණය දෙක ලෝකෝත්තර ධර්ම අරමුණු කරන කාමාවචර සිත්හි නොයෙදෙන බැවිනි.
12. අප්‍රමාණය යෙදෙන සිත් 28 - කාමාවචර මහාකුසල් 8, මහාක්‍රියා 8, රූපාවචර පඤ්චමධ්‍යාන සිත් කුන හැර ඉතිරි රූපාවචර සිත් 12. සියල්ල 28 කි. සන්වපුඤ්ජනියම් අරමුණු කරන බැවින් පරිත්ත, මහදගත අප්පමාණ අරමුණු කිසිවක්ම අප්‍රමාණයන්ට අරමුණු නොවෙති.

13. එකම ගවයා කිරී බොන ළපටි කාලයේ වස්සා යයි ද, කිරීවැරූ කාලයේ නාමිබා යයි ද, බිර වැඩ කරන කාලයේ ගොනා යයි ද (වච්චෝ - දම්මො - බලිවද්දො) කියන්නාක් මෙන්, හසිනෝත්පාද වර්ජිත කාම ජවන් 28 ද මනෝද්වාරාවර්ජනය ද අභිඥා සිත් දෙක ද කාමාවචර ධර්ම අරමුණු කරන වීථ පරිත්තාරමිමණා ධම්මා කියා ද රූපාවචර අරූපාවචර ධර්මයන් අරමුණු කරනවිට මහග්ගතාරමිමණා ධම්මා කියා ද ව්‍යවහාරයට ගැනෙති. එසේම මහාකුසල මහාක්‍රියා ඥාන සම්ප්‍රසක්ත සිත් 8 ද මනෝද්වාරාවර්ජනය ද අභිඥා දෙක ද යන සිත් එකොළොස ලෝකෝත්තර ධර්ම අරමුණු කරන කල්හි අප්පමාණාරමිමණා ධම්මා යනුවෙන් ද නම් ලබති. එසේ හෙයින් ඒ සිත් අනේකාත්තික අරමුණු ඇති සිත් නම් වන්නාහ.

14. ප්‍රඥප්ති ධර්ම - වින්ත වෛතසික රූප නිර්වාණ නම් වූ සතර පරමාර්ථයට ඇතුළත් නොවූ ලෝක ව්‍යවහාරයට ඇතුළත් වූ නම් ගම් ආදී සම්මුතිය ප්‍රඥප්තිය නම් වන්නේය.

15 වැනි පාඨම

හිත ත්‍රිකය

නමෝ තසා භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමෝ තසා භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමෝ තසා භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. හිතා ධම්මා, මජ්ඣිමා ධම්මා, පණීතා ධම්මා හි.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ පරිත්තාරම්මණ ත්‍රිකය දේශනා කොට වදාරා, ඉන් අනතුරුව හිතත්‍රිකය දේශනා කොට වදාළ සේක. එය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් කෙවැදැරුම් වන්නේය.

3. මවුනතුරුවේන් ප්‍රථම පදය පළමු කොට වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක ද යත්, හිතා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක ද යත්, මජ්ඣිමා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක ද යත් පණීතා ධම්මා යනුවෙනි.

4. හිතා ධම්මා - ලාමක වූ නින්දිත අකුසල නම් වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. මජ්ඣිමා ධම්මා - හිත ද නො වූ ප්‍රණීත ද නොවූ මධ්‍යම නම් වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. පණීතා ධම්මා - උත්තමාර්ථයෙන් ප්‍රණීත නම් වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. හිතා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් අකුසල් සිත් දොළොස ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික සත්විස්ස ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

6. ස්කන්ධ වශයෙන් සතරවැදෑරුම් වත්නාහු කෙසේ ද යත්, වෛතසික සත්විස්ස අතුරෙන් වේදනා වෛතසිකය වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව වෛතසිකය සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි වෛතසික පස් විසිදෙන සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. අකුසල් සිත් දොළොස විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

7. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වත්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් දොළොස මනායතනය නම් වන්නේය. වෛතසික සත්විසිදෙන ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

8. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වත්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් දොළොස මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව නම් වන්නේය. වෛතසික සත්විසිදෙන ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

9. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වත්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් දොළොස ද ලෝභය වර්ජිත වෛතසික සත්විසිදෙන ද, දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

10. මජ්ඣිමා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධේයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් ලෝකික කුසල් සිත් සතළොස ද ලෝකික විපාක සිත් දෙතිස ද, ක්‍රියා සිත් විස්ස ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික අටතිස ද අටවිසි රූපය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දොළොසකි. ධාතු වශයෙන් අටළොසකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එකකි.

11. ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වත්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය. වෛතසික අටතිස අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි වෛතසික සතිස්දෙනා සංස්කාරස්කන්ධය නම්

වන්නේය. ලෞකික කුසල් සිත් සතලොස ද, ලෞකික විපාක සිත් දෙකිස ද ක්‍රියා සිත් විස්ස ද විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහ.

12. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂු ප්‍රසාදය වත්බායතනය නම් වන්නේය. සෝත ප්‍රසාදය සෝතායතනය නම් වන්නේය. ඝාණ ප්‍රසාදය ඝාතායතනය නම් වන්නේය. ජිව්හා ප්‍රසාදය ජිව්හායතනය නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කායායතනය නම් වන්නේය.

13. වර්ණරූපය රූපායතනය නම් වන්නේය. ශබ්ද රූපය සද්දායතනය නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය. රසරූපය රසායතනය නම් වන්නේය. පඨවි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඓද්ධිබ්බායතනය නම් වන්නේය. ලෞකික විපාක සිත් දෙකිස ද ක්‍රියා සිත් විස්ස ද මනායතනය නම් වන්නේය.

14. වෛතසික අටකිස ද, ආපෝධාතු ඉත්ථිත්ථිය පූරිසිත්ථිය හදයරූප ජිව්හරූප ආහාරරූප පරිච්ඡේදරූප කායවිඤ්ඤත්තිරූප, වච්චිඤ්ඤත්තිරූප, ලහුතාරූප, මුදුතාරූප, කම්මඤ්ඤතාරූප, උපවයරූප, සන්තතිරූප, ජරතාරූප, අනිච්චතාරූප, යන සුඛුමරූප සොළොස ද, ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

15. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂු ප්‍රසාදය වත්බුධාතුව නම් වන්නේය. සෝත ප්‍රසාදය සෝතධාතුව නම් වන්නේය. ඝාණ ප්‍රසාදය ඝාත ධාතුව නම් වන්නේය. ජිව්හා ප්‍රසාදය ජිව්හා ධාතුව නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කාය ධාතුව නම් වන්නේය.

16. වර්ණරූපය රූපධාතුව නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දධාතුව නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධධාතුව නම් වන්නේය. රසරූපය රසධාතුව නම් වන්නේය. පඨවි තේජෝ වායෝ භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඓද්ධිබ්බධාතුව නම් වන්නේය.

17. වත්බුච්ඡාදන යුගලය වත්බුච්ඡාදන ධාතුව නම් වන්නේය. සෝත ච්ඡාදන යුගලය සෝත ච්ඡාදන ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාත ච්ඡාදන යුගලය ඝාත ච්ඡාදන ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතා ච්ඡාදන යුගලය ජීවිතා ච්ඡාදන ධාතුව නම් වන්නේය. කාය ච්ඡාදන යුගලය කායච්ඡාදන ධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්වාරාවර්ජන සිත හා සම්පට්ච්ජන යුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ලෞකික කුසල් සිත් සතළොස ද ඉතිරි ලෞකික විපාක සිත් විසිදෙන ද ක්‍රියා සිත් එකත්විසි දෙන ද මනෝච්ඡාදන ධාතුව නම් වන්නේය.

18. වෛතසික අටහිස ද, ආපෝධාතූ ඉත්ථිත්ථිය පුට්ඨිත්ථිය හදයරූප ජීවිතරූප ආහාර රූප පට්ච්ඡේදරූප, කායච්ඡාදනරූප වච්ච්ඡාදනරූප, ලහුතාරූප, මුදුතාරූප, කම්මඤ්ඤතා රූප, උපවයරූප, සන්තතිරූප, ජරතාරූප, අනිච්චතාරූප යන සුබ්බමරූප සොළොස ද, ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතූ වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

19. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෞකික කුසල් සිත් සතළොස ද ලෞකික විපාක සිත් දෙහිස ද, ක්‍රියා සිත් විස්ස ද අටවිසි රූපය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක්වැදෑරුම් වන්නාහ.

20. පණිතා ධම්මා - යන තාතීය පදයාගේ අභිධේයාර්ථ භවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, ලෝකෝත්තර සිත් අට දෙන ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික සතිස ද, නිර්වාණය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතූ වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

21. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, වෛතසික සතිස අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සූතිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. ලෝකෝත්තර සිත් අටදෙන විඤානස්කන්ධය නම් වන්නේය. නිර්වාණය ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන්

විනිර්මුක්ත නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

22. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකෝත්තර සිත් අටදෙන මනායතනය නම් වන්නේය. සතිස් වෛතසිකය ද නිර්වාණය ද ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

23. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකෝත්තර සිත් අටදෙන මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සතිස් වෛතසිකය ද නිර්වාණය ද ධම්ම ධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

24. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, නිර්වාණය නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය. සතර මාර්ග සිත් සමග යෙදුනා වූ සම්මා දිට්ඨි, සම්මා සංකප්ප, සම්මා වාචා, සම්මා කම්මන්ත, සම්මා ආර්ථි, සම්මා වායාම, සම්මා සති, සම්මා සමාධි නම් වූ සෝවාන් මාර්ගාංග අටදෙන එක්වරක් ද සත්දෙන සතරවරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක්වරක් ද සත් දෙන සතරවරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක්වරක් ද සත්දෙන සතරවරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංග අටදෙන එක්වරක් හා සත්දෙන සතරවරක් ද යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග වික්කෝත්පාද එකුන්තිස ද එලවිත්තෝත්පාද සන්තිස ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

25. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් ගීතත්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් තුනක් කොට වදාළ හෙයින් ත්‍රික නම් වන්නේය. මුල් පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති හෙයින් ආදිලබ්ධ නාම ත්‍රික නම් වන්නේය. පරමාර්ථ ධර්ම සියල්ල මෙහිලා ඇතුලත් කොට වදාළ නිෂ්ප්‍රදේශත්‍රික නම් වන්නේය.

ගීත ත්‍රිකයයි.

ක්‍රියාකාරී විදර්ශනාව

1. හිත ක්‍රියා මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.

2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.

3. තම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය, පිළන සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව තෘෂ්ණාව ආයුභත නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ ශාන්ත නිර්වාණ ධාතුව නිස්පරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධවීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය, නියාන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය, මෙම වතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

16 වැනි පාඩම

මිච්ඡන්ත ත්‍රිකය

නමො තසං භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
නමො තසං භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
නමො තසං භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. මිච්ඡන්ත නියතා ධම්මා, සම්මන්ත නියතා ධම්මා, අනියතා ධම්මානි.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ හීනත්‍රියයට අනතුරුව මිච්ඡන්ත ත්‍රිකය දේශනා කොට වදාළ සේක. එය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නේය.

3. ඔවුනතුරෙන් ප්‍රථම පදය පළමු කොට වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක ද යත්, මිච්ඡන්ත නියතා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක ද යත්, සම්මන්ත නියතා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක ද යත් අනියතා ධම්මා යනුවෙනි.

4. මිච්ඡන්ත නියතා ධම්මා - විපරීත ස්වභාව ඇති බැවින් වූතියට අනතුරුවම විපාකදීම නියත කොට ඇත්තා වූ, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. සම්මන්ත නියතා ධම්මා - අවිපරීත ස්වභාව ඇති බැවින් තමාගේ පැවැත්මට අනතුරුවම විපාකදීම ඒකාන්ත තීරණය කොට ඇත්තා වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. අනියතා ධම්මා - විපරීත ස්වභාවයෙන් හෝ අවිපරීත ස්වභාවයෙන් අනේකාන්ත වූ, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. මිච්ඡන්ත නියතා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ භවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් නියත මිට්ඨාදෘෂ්ටි කර්ම වශයෙන් භටගන්නා වූ දිව්ධීගත සම්ප්‍රසුක්ත චිත්තචීචී සතරෙහි සත්වන ජවනයෝ

ද, මාන දෝස ඉස්සා මච්ඡරිය කුක්කුච්ච විචිකිච්ඡා වර්ජිත තත් සම්ප්‍රයුක්ත එක්විසි වෛතසිකයෝ ද, මාතුසාතනාදී පඤ්චානන්තර්ය කර්ම වශයෙන් පවත්නා වූ දෝස මූලික විත්තවීථි දෙකෙහි සත්වැනි ජවනයෝ ද, ප්‍රීති ලෝභ මාන දිට්ඨි විචිකිච්ඡා වර්ජිත තත් සම්ප්‍රයුක්ත දෙවිසි වෛතසිකයෝ ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

6. ස්කන්ධ වශයෙන් සතරවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, මාන විචිකිච්ඡා වර්ජිත පස්විසි වෛතසික අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි තෙවිසි වෛතසික සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. අකුසල් සිත් සය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහ.

7. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් සය දෙන මනායතනය නම් වන්නේය. පස්විසි වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

8. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් සයදෙන මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පස්විසි වෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

9. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අකුසල් සිත් සය දෙන ද, ලෝභ වර්ජිත තත් සම්ප්‍රයුක්ත සුවිසි වෛතසික ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

10. සම්මන්ත නියතා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් සතර මාර්ග විත්තය ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත සතිස් වෛතසික ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි.

ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එකකි.

11. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතිස් චෛතසික අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සූතිස් චෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. මාර්ග සිත් සතර දෙන විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සිව් වැදෑරුම් වන්නාහ.

12. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, මාර්ග සිත් සතර දෙන මනායතනය නම් වන්නේය. සතිස් චෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

13. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, මාර්ග සිත් සතර දෙන මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සතිස් චෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

14. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතර මාර්ග සම්මා දිට්ඨි - සම්මා සංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආජීව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි යන සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග වින්තෝත්පාද එකුන්තිස් දෙන සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක්වැදෑරුම් වන්නාහ.

15. අනියතා ධම්මා - යන තෘතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් මිථ්‍යාදෘෂ්ටි වශයෙන් පැවැති දිට්ඨිගත සම්ප්‍රයුක්ත වින්තවිටී සතරෙහි වූ සත්වැනි ජවනය ද, පඤ්චානන්තර්ය කර්ම

වශයෙන් පැවැති දෝසමූල විත්තවීරී දෙකෙහි සත් වැනි ජවනය ද සතර මාර්ග විත්තය ද වර්ජිත කොට ඇත්තා වූ පස් අසූ විත්තය ද, තත් සම්පුජ්‍යත්ව දෙපනස් වෛතසික ද, අටවිසි රූපය ද, නිර්වාණය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පහකි. ආයතන වශයෙන් දොළොසකි. ධාතු වශයෙන් අටළොසකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

16. ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වින්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වින්නේය. වෛතසික දෙපනය අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වින්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වින්නේය. ඉතිරි සම පනස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වින්නේය. පස් අසූ විත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වින්නේය. නිර්වාණය ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන් විනිර්මුක්ත නම් වින්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වින්නාහ.

17. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වින්නාහු කෙසේ ද යත්, රටවිසි රූපය අතුරෙන් චක්ෂුප්‍රසාදය චක්ඛායතනය නම් වින්නේය. සෝතප්‍රසාදය සෝතායතනය නම් වින්නේය. ඝානප්‍රසාදය ඝානායතනය නම් වින්නේය. ජීවිතාප්‍රසාදය ජීවිතායතනය නම් වින්නේය. කායප්‍රසාදය කායායතනය නම් වින්නේය.

18. වර්ණරූපය රූපායතනය නම් වින්නේය. ශබ්දරූපය සද්දායතනය නම් වින්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වින්නේය. රසරූපය රසායතනය නම් වින්නේය. පට්ඨ හේපෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඵොට්ඨබ්බායතනය නම් වින්නේය.

19. දෙපනස් වෛතසික ද ආපෝධාතු ඉත්ථිත්ථිය, පුරිසිත්ථිය, හදයරූප, ජීවිතරූප, ආහාරරූප, පරිච්ඡේදරූප, විඤ්ඤත්තිරූප 02, ලහුතාරූප, මුද්‍රතාරූප, කම්මඤ්ඤතා රූප, උපවයරූප, සන්තතිරූප, ජරතාරූප, අනිච්චතාරූප යන සුමුම්මරූප සොළොස ද නිර්වාණය ද ධම්මායතනය නම් වින්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වින්නේය.

20. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාවූ කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාදය වක්ඛුධාතුව නම් වන්නේය. සෝත ප්‍රසාදය සෝතධාතුව නම් වන්නේය. ඝාන ප්‍රසාදය ඝානධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිහාප්‍රසාදය ජීවිහා ධාතුව නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කායධාතුව නම් වන්නේය.

21. වර්ණරූපය රූපධාතුව නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දධාතුව නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධධාතුව නම් වන්නේය. රසරූපය රසධාතුව නම් වන්නේය. පඨවි තේජෝ වායෝ යන භූතත්‍වය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය චොට්ඨබ්බධාතුව නම් වන්නේය.

22. වක්ඛුච්ඡේදනාණ යුගලය වක්ඛුච්ඡේදනාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝතච්ඡේදනාණ යුගලය සෝතච්ඡේදනාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝානච්ඡේදනාණ යුගලය ඝානච්ඡේදනාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිහාච්ඡේදනාණ යුගලය ජීවිහාච්ඡේදනාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කායච්ඡේදනාණ යුගලය කායච්ඡේදනාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්වාරාවර්ජන විත්තය හා සම්පට්ච්ඡන යුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි දෙසැත්තෑ (72) විත්තය මනෝ ච්ඡේදනාණ ධාතුව නම් වන්නේය.

23. දෙපනස් චෛතසිකය ද, ආපෝධාතූ, ඉන්ටීන්ද්‍රිය පූරිසින්ද්‍රිය, හදයරූප, ජීවිතරූප, ආභාරරූප, පරිච්ඡේදරූප කායච්ඡේදනාණිකරූප, ච්චිච්ඡේදනාණිකරූප, ලභුකාරූප, මුදුකාරූප, කම්මච්ඡේදනාණිකරූප, උපවයරූප, සන්තකරූප, ජරතාරූප, අනිච්චතාරූප යන සුමුමරූප සොළොස ද නිර්වාණය ද ධම්ම ධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

24. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුන් වැදෑරුම් වන්නාවූ කෙසේ ද යත්, ලොකික සිත් එක් අසුච ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත එක් පනස් චෛතසික ද, අටවිසි රූපය ද, දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. නිර්වාණය නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝකෝත්තර ඵලවිත්තෝත් පාද සත්තිස සත්‍ය විනිච්ඡුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුන්වැදෑරුම් වන්නාහ.

25. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් මිච්ඡන්ත ක්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් පද තුනක් කොට වදාළ බැවින් ක්‍රික නම් වන්නේය. මුල් පදයෙන් ලබන ලද, නම් ඇති බැවින් ආදිලබ්ධ නාමක්‍රික නම් වන්නේය. පරමාර්ථ ධර්ම සියල්ල මෙහි ඇතුළත් කොට වදාළ බැවින් නිෂ්ප්‍රදේශ ක්‍රික නම් වන්නේය.

මිච්ඡන්ත ක්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. මිච්ඡන්ත ක්‍රික මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇතිව නැතිව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝ ය.

2. ඇතිවීම් නැතිවීම් දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.

3. තම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය, පිළන සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව තෘෂ්ණාව ආයුහන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව නිස්සරන විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධවීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය නියයාන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය මෙම වතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

1. මිච්ඡන්තා ධම්මා - "හිතසුඛාවහා මෙ හවිස්සන්තිති ඒවා ආසිංසිතාපි තථා අභාවතෝ, අසුභාදීසු යේව සුභන්ති ආදී විපරිතඵලවත්තිතෝ ච මිච්ඡා සභාවාති මිච්ඡන්තා"

මා හට හිත සුව පිණිස පවතින්නාවු යයි විශ්වාසයෙන් අපේක්ෂා කළ නමුත්, එසේ නොවන්නා වූ අසුභාදියෙහිම සුභ යයි ආදී විපරිතභවණයෙන් පැවති බැවින් ද මිථ්‍යා ස්වභාව ඇත්තා වූ ධර්මයේ මිච්ඡන්ත නම් වෙති.

2. නියතා - "විපාකදානේ සති ඛන්ධභේදානන්තරමේව විපාකදානතෝ නියතා" විපාක දීමේදී ස්කන්ධ හේදය නම් වූ චූතියට අනතුරුවම විපාක ගෙන දීම ඒකාන්ත බැවින් මිච්ඡන්ත නියත නම් වෙයි.

3. සම්මන්තා - "චූත්ත විපරිකේන අන්තේන සම්මා සභාවා සම්මන්තා" - "කියත ලද අර්ථයට ප්‍රතිවිරුද්ධාර්ථයෙන් යුක්ත වන බැවින් අවිපරිකාර්ථයෙන් සමාන් ස්වභාව ඇති බැවින් සම්මන්ත නම්.

4. සම්මන්ත නියතා - "සම්මන්තා ච තේ නියතා ච අනන්තර මේව ඵලදානේනාති සම්මන්ත නියතා" තමන්ගේ පැවැත්මට අනතුරුවම පලගෙන දෙන බැවින් සම්මන්ත වූවෝත් නියත වූවෝත් ඔවුහුමයයි සම්මන්ත නියතයේ නම් වෙති. එනම් සතර මාර්ගයේය.

5. අනියතා - "උභයතාපි න නියතාති අනියතා" මිථ්‍යා ස්වභාවයෙන් චූතියට අනතුරුව විපාක දීමේ නියමයක් නැත්තා වූ ද, ඒ ධර්මයේ අනියත ධර්ම නම් වෙති.

6. මිව්ඡන්ත නියත ධර්ම නම් - නියත මිත්‍යාදාෂ්ටී ගැනීම වශයෙන් හට ගන්නා වූ දිව්‍යිගත සම්ප්‍රයුක්ත චිත්තවිථි සතරෙහි අන්තිම ජවන් සිත් ද මාතු ඝාතනා දී පඤ්චානන්තර්‍ය ක්‍රම වශයෙන් පවත්නා වූ දෝස මූලික චිත්ත විථි දෙකෙහි සත්වැනි ජවනයේ ද, ඒ සිත් සයෙහි යෙදෙන මාන - විචිකිච්ඡා දෙක හැර ජෛතසික 25 දෙනා ද වෙති.

17 වැනි පාඨම

මග්ගාරම්මණා ක්‍රියා

නමො තසස හගවතො අරහතො සමමා සමබුද්ධස්ස
නමො තසස හගවතො අරහතො සමමා සමබුද්ධස්ස
නමො තසස හගවතො අරහතො සමමා සමබුද්ධස්ස

1. මග්ගාරම්මණා ධම්මා, මග්ගනේතුකා ධම්මා, මග්ගාධිපතීනෝ ධම්මා හි.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ, මිච්ඡන්තක්‍රියා දේශනා කොට වදාරා ඉන් අනතුරුව මග්ගාරම්මණා ක්‍රියා දේශනා කොට වදාළ සේක. එය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නේය.

3. ඔවුනතුරෙන් ප්‍රථම පදය පළමු කොට වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, මග්ගාරම්මණා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, මග්ගනේතුකා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත් මග්ගාධිපතීනෝ ධම්මා යනුවෙනි.

4. මග්ගාරම්මණා ධම්මා - මාර්ගයම අරමුණු කොට ඇත්තා වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. මග්ගනේතුකා ධම්මා - මාර්ගයම හේතු කොට ඇත්තා වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. මග්ගාධිපතීනෝ ධම්මා - මාර්ගයම ආරම්මණාධිපති ප්‍රත්‍ය කොට ඇත්තා වූ ද, මාර්ගයෙහි පිහිටි සහජාතාධිපති ප්‍රත්‍ය ඇත්තා වූ ද, මාර්ගයම සහජාතාධිපති ප්‍රත්‍ය කොට ඇත්තා වූ ද, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. මග්ගාරම්මණා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධේයාර්ථ තෙවන් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් සෝවාන් මාර්ග සීත අරමුණු කොට ඇත්තා

වූ, සෝවාන් ආර්ය පුද්ගලයාගේ මනෝද්වාරාවර්ජනය ද, ඥානසම්ප්‍රයුක්ත මහාකුසල් සිත් සතර ද කුසලාභිඥා සිත ද, සෝවාන් - සකදාගාමී මාර්ගද්වය අරමුණු කොට ඇත්තා වූ සකදාගාමී ආර්ය පුද්ගලයාගේ මනෝද්වාරාවර්ජනය ද, ඥානසම්ප්‍රයුක්ත මහාකුසල් සිත් සතර ද කුසලාභිඥා සිත ද, සෝවාන් - සකදාගාමී - අනාගාමී මාර්ගයම අරමුණු කොට ඇත්තා වූ අනාගාමී ආර්ය පුද්ගලයාගේ මනෝද්වාරාවර්ජනය ද, ඥානසම්ප්‍රයුක්ත මහාකුසල් සිත් සතර ද කුසලාභිඥා සිත ද, සෝවාන් - සකදාගාමී - අනාගාමී - අර්හත් යන සතර මාර්ගයම අරමුණු කොට ඇත්තා වූ ක්ෂිණාශ්‍රවයන් වහන්සේගේ මනෝද්වාරාවර්ජනය ද, ඥානසම්ප්‍රයුක්ත මහා ක්‍රියා සිත් සතර ද, ක්‍රියාභිඥා සිත ද, විරහි අප්‍රමාණය වර්ජන වූ තත් සම්ප්‍රයුක්ත තෙතිස් චෛතසිකයෝ ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එකකි.

6. ස්කන්ධ වශයෙන් සතරවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, තෙතිස් චෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි එක්තිස් චෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. මග්ගාරම්මණික සිත් එකොළොස් දෙන විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරවැදෑරුම් වන්නාහ.

7. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, මග්ගාරම්මණික සිත් එකොළොස් දෙන මනායතනය නම් වන්නේය. තෙතිස් චෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

8. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, මග්ගාරම්මණික සිත් එකොළොස් දෙන මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව නම් වන්නේය. තෙතිස් චෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

9. සත්‍ය වශයෙන් එක්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, මහගරම්මේ ඡත්‍රිය සිත් එකොළොස ද තෙතිස් වෛතසික ද, දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක්වැදෑරුම් වන්නාහ.

10. මහගරම්මේ ඡත්‍රිය - යන ද්විතීය පදයාගේ 'මාර්ගයම හේතුකොට ඇත්තා වූ' යන ප්‍රථම අර්ථ විකල්පයෙන් ලැබිය යුතු අභිධේයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් මාර්ග සිත් සතර ද මාර්ගාංග අට වර්ජිත අටවිසි වෛතසික ද ලැබෙන්නාහ.

11. 'මාර්ග නම් ලත් හේතු ඇත්තා වූ' යන ද්විතීය අර්ථ විකල්පයෙන් ලැබිය යුතු අභිධේයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, මාර්ග සිත් සතර ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත අමෝහ වර්ජිත පන්තිස් වෛතසිකයෝ ද ලැබෙන්නාහ.

12. 'මාර්ගයෙහි පිහිටි හේතු ඇත්තා වූ' යන තෘතීය අර්ථ විකල්පයෙන් ලැබිය යුතු අභිධේයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, මාර්ග සිත් සතර ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත අලෝභ අදෝස අමෝහ වර්ජිත තෙතිස් වෛතසිකයෝ ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එකකි.

13. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, පන්තිස් වෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනාව වේදනා ස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධ නම් වන්නේය. ඉතිරි තෙතිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. සතර මාර්ග චිත්තය විඤානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

14. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතර මාර්ග චිත්තය මනායතනය නම් වන්නේය. පන්තිස් වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

15. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතර මාර්ග චිත්තය මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පන්තිස් වෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

16. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතර මාර්ග චිත්තයන්හි යෙදුනා වූ සම්මා සංකප්ප, සම්මා වාචා, සම්මා කම්මන්ත, සම්මා ආජීව, සම්මා වායාම, සම්මා සති, සම්මා සමාධි යන සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ සත්දෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතරවරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ සත්දෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ සත්දෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතරවරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංගයෝ සත්දෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද යන මේ ධර්ම සමූහය, මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග චිත්තෝත්පාද එකුන්තිස සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක්වැදෑරුම් වන්නාහ.

17. මග්ගධිපතිනෝ ධම්මා - යන තෘතීය පදයාගේ 'මාර්ගයම ආරම්භණාධිපති ප්‍රත්‍ය කොට ඇත්තා වූ' යන ප්‍රථම අර්ථ විකල්පයෙන් ලැබිය යුතු අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් සෝවාන් මාර්ගය අධිපති කොට අරමුණු කරන්නා වූ, සෝවාන් ආර්ය පුද්ගලයාගේ ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත මහා කුසල් සිත් සතර ද, සෝවාන් සකදාගාමී මාර්ගද්වය අධිපති කොට අරමුණු කරන්නාවූ, සකදාගාමී ආර්ය පුද්ගලයාගේ ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත මහා කුසල් සිත් සතර ද, සෝවාන් සකදාගාමී අනාගාමී මාර්ගත්‍රය අධිපති කොට අරමුණු කරන්නාවූ, අනාගාමී ආර්ය පුද්ගලයාගේ ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත මහා කුසල් සිත් සතර ද, සතර මාර්ගයම අධිපති කොට අරමුණු කරන්නා වූ, ක්ෂිණාශ්‍රවයන් වහන්සේගේ ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත මහාක්‍රියා සිත් සතර ද, වීරති අප්‍රමාණ්‍ය වර්ජිත තත් සම්ප්‍රයුක්ත තෙතිස් වෛතසිකයෝ ද ලැබෙන්නාහ.

18. 'මාර්ගයෙහි පිහිටි සහජාතාධිපති ප්‍රත්‍ය ඇත්තා වූ' යන ද්විතීය අර්ථ විකල්පයෙන් ලැබිය යුතු අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, සතර මාර්ග චිත්තයෝ ද, වීර්යාධිපති ප්‍රත්‍ය ලැබෙන කල්හි

විරිය වර්ජිත පන්තියේ වෛතසිකයෝ ද විමංසාධිපති ප්‍රත්‍යය ලැබෙන කල්හි විමංසා වර්ජිත පන්තියේ වෛතසිකයෝ ද ලැබෙන්නාහ.

17. 'මාර්ගයම සහජාතාධිපති ප්‍රත්‍ය කොට ඇත්තා වූ' යන තෘතිය අර්ථවිකල්පයෙන් ලැබිය යුතු අභිධේයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, සම්මා දිට්ඨි සම්මා වායාම නම් වූ විරිය විමංසාවෝ ලැබෙන්නාහ. ත්‍රිවිධ අර්ථ විකල්පයට අයත් වූ ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත මහා කුසල මහා ක්‍රියා සිත් අටදෙන, සතර මාර්ග චිත්තය හා අප්‍රමාණවර්ජිත තත් සම්ප්‍රයුක්ත සතියේ වෛතසිකය යන ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

20. ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතියේ වෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනාව වේදනා ස්කන්ධය නම් වන්නේය, සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සූතියේ වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත මහාකුසල මහා ක්‍රියා සිත් අටදෙන හා සතර මාර්ග චිත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

21. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත මහා කුසල මහා ක්‍රියා සිත් අටදෙන හා සතර මාර්ග චිත්තය ද, මනාසතනය නම් වන්නේය. සතියේ වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

22. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත මහා කුසල මහා ක්‍රියා සිත් අටදෙන හා සතර මාර්ග චිත්තය ද, මනෝවිඤ්ඤාණධාතුව නම් වන්නේය. සතියේ වෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

23. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ඥාන සම්ප්‍රසුක්ත මහා කුසල මහා ක්‍රියා සිත් අවදෙන ද විරති අප්‍රමාණ්‍ය වර්ජිත තත් සම්ප්‍රසුක්ත වූ තෙතිස් වෛතසිකය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.

24. සතර මාර්ග චිත්තයෙහි යෙදුනා වූ සම්මා දිව්ධි - සම්මා සංකල්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආර්ථ - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි යන සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ අවදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ අවදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ අවදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංගයෝ අවදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග චිත්තෝත්පාද එකුන්තිස සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

25. මෙම ශබ්දාවලිය හෙවත් මග්ගාරම්මණක්‍රිකය වනාහි, පරමාර්ථ ධර්මයන් පද තුනක් කොට වදාළ හෙයින් ක්‍රික නම් වන්නේය. මුල් පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති හෙයින් ආදිලබ්ධ නාම ක්‍රික නම් වන්නේය. දොළොස් අකුසල චිත්තය ද, සතර මාර්ග අරමුණු නොකරන කල්හි ලැබෙන්නා වූ මනෝද්වාරාවර්ජනය සහිත වූ අහේතුක සිත් අවලෝච්ඡ දෙන ද, එසේම මාර්ගය අරමුණු නොකරන කල්හි ලැබෙන්නා වූ ඥාන සම්ප්‍රසුක්ත මහා කුසල මහා ක්‍රියා සිත් අවදෙන සහිත කාමසෝභන සිත් සුවිස්ස ද එසේම මාර්ගය අරමුණු නොකරන කල්හි ලැබෙන්නා වූ කුසලාහිඤා ක්‍රියාහිඤා දෙක සහිත වූ මහද්ගත සිත් සත්විස්ස ද, එලසිත් සතර ද, වෛතසික දෙපනස ද, අවච්ඡි රූපය ද, නිර්වාණය ද මේ ක්‍රිකයට ඇතුළත් නොවන බැවින් සප්‍රදේශ ක්‍රිකය නම් වන්නේය.

මග්ගාරම්මණ ක්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. මග්ගාරම්මණ ක්‍රික මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාම රූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇති වී නැති වී ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.

2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.

3. තම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමුහය, පිළන සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව තෘෂ්ණාව ආයුතන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව, නිස්සරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධවීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය, නියාන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය, මෙම වතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

අති පුරා නාලයෙන් අරියධම්ම ස්වාමීන්වරුන්ගේ වහන්සේ
පද විවරණය

1. මග්ගාරම්මණා ධම්මා - ලෝකෝත්තර මාර්ගය අරමුණු කරන චිත්ත වෛතසික ධර්මයෝය. ආර්යයෝ තමන් ලත් මාර්ගය ද අරමුණු කරති. අභිඥා සිතින් අනුන් ලත් මාර්ගය ද අරමුණු කරති. තමන්ගේ මාර්ග සිත ආරම්මණාධිපති වශයෙන් ද, අනුන්ගේ මාර්ගය ආරම්මණ වශයෙන් ද අරමුණු කරති. සෝවාන් සකදාගාමී අනාගාමී තිදෙනාට දාන සම්ප්‍රයුක්ත මහා කුසල් සිත් සතරද අභිඥා කුසලය ද, රහතන් වහන්සේට දාන සම්ප්‍රයුක්ත මහා ක්‍රියා සිත් සතර ද ක්‍රියාභිඥා සිත ද, ඒ සෑමට මනෝද්වාරාවර්ජන සිත ද මාර්ගාරම්මණික වෙති. වීරති අප්‍රමාණා හැර වෛතසික 33ක් ද මාර්ගාරම්මණික වෙයි.
2. මග්ගෝ - නිබ්බාණං මග්ගති ගවේසති, කිලේසේ වා මාරොත්තෝ ගච්ඡති මග්ගෝ නිවන සොයන්නේ ගවේෂනය කරන්නේ මාර්ගයයි. තව ද, කෙලෙසුන් මරමින් යන්නේ ද මාර්ගයයි. මග්ගෝ ආරම්මණා ඵනේසන්ති මග්ගාරම්මණා - මාර්ගය අරමුණ දූයේ මොවුන්ටය යනු හෙයින් මග්ගාරම්මණා නම් වෙති.
3. මග්ගභේතුකා - අට්ඨංගිකෝ පි මග්ගෝ පච්චයච්චේන ඒතේසං භේතුති මග්ගභේතුකා උපකාරකාර්ථයෙන් අප්ඨංගික මාර්ගය භේතු දූයේ මොවුන්ට නුධි මග්ගභේතුකා නම් වෙයි. එනම් මාර්ග සිතෙහි වූ මාර්ගාංග හැර ඉතිරි චිත්ත වෛතසිකයෝය.
4. මාර්ගය නම් ලත් භේතු ඇත්තා වූ - සම්මා දිට්ඨිය නම් වූ අමෝහය, තෙමේ මාර්ගාංග ද වෙයි. අමෝහ කුසල භේතුව ද වෙයි. එතෙයින් සම්මා දිට්ඨිය සමග යෙදුනු ඉතිරි මාර්ග චිත්ත වෛතසික සියල්ල මාර්ගය නම් ලත් භේතු ඇති බැවින් මග්ගභේතුක නම් වෙති.
5. මාර්ගයෙහි පිහිටි භේතු ඇත්තා වූ - මාර්ග සිතෙහි යෙදුන අලෝභ-අදෝස අමෝහ භේතු ධර්මයෝ ය. ඒ අමෝහ තුන සමග යෙදුනා වූ මාර්ග චිත්ත වෛතසික සියල්ල මාර්ගයෙහි පිහිටි භේතු ඇති බැවින් මග්ගභේතුක නම් වෙති.
6. මග්ගාධිපති - මාර්ගය ආරම්මණාධිපති ප්‍රත්‍යය කොට ඇති ධර්මයෝය. 'අරිය සාවකානං හි අත්තනෝ මග්ගං ගරු කන්වා පච්චවෙක්ඛණ කාලෙ ආරම්මණාධිපති ලබ්භති.' ආර්ය පුද්ගලයන්ට වනාහි ස්වකීය

මාර්ගය ප්‍රත්‍යාවේක්‍ෂා කිරීමේ දී ආරම්භකාධිපති වශයෙන් මාර්ගය ප්‍රත්‍යාවේ. ඒ සඳහා සෝවාන් සකදාගාමී අනාගාමී ආර්යයන් තිදෙනාට ඥානසම්ප්‍රයුක්ත මහා කුසල් සිත් 4 ද රහතන් වහන්සේට ඥානසම්ප්‍රයුක්ත මහා ස්‍රියා සිත් 4 ද, ප්‍රාඥෙහි. එහෙත් අනුන්ගේ මාර්ග සිතක් අරමුණු කරන කල්හි ආරම්භකාධිපති නොමැත.

- 7. මාර්ගයෙහි පිහිටි සහජානාධිපති ඇත්තා වූ යන නැත මාර්ගයෙහි මාර්ගාංග වශයෙන් අධිපතිධර්ම දෙකක් ඇත. එනම් විරිය-විමංසා දෙකය. ඉන් එකක් එකක් අධිපති කල්හි ඒ හා සමග යෙදුනා වූ ඉතිරි ධර්ම මග්ගාධිපති නම් වේ.
- 8. මාර්ගයම සහජානාධිපති ප්‍රත්‍යා කොට ඇත්තනාවූ යන නැත මාර්ගයෙහි පිහිටි විරිය අධිපති ධර්මය විමංසාවට ද විමංසා අධිපති ධර්මය විරියට ද සහජානාධිපති වන බැවින් ඒ දෙක මග්ගාධිපති නම් වෙති.

18 වැනි පාඨම

උප්පත්ත ක්‍රියා

නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. උප්පත්තා ධම්මා, අනුප්පත්තා ධම්මා, උප්පාදිනෝ ධම්මා හි.
2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ, මග්ගාරම්මණක්‍රියා දේශනා කොට වදාරා ඉන් අනතුරුව උප්පත්ත ක්‍රියා දේශනා කොට වදාළ සේක. එය ද පුරුම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් කෙටුණු වන්නේය.
3. ඔවුනතුරෙන් පුරුම පදය පළමු කොට වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක ද යත්, උප්පත්තා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක ද යත්, අනුප්පත්තා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක ද යත් උප්පාදිනෝ ධම්මා යනුවෙනි.
4. උප්පත්තා ධම්මා - උත්පාද - ධීති - භංග නම් වූ ක්ෂණක්‍රයට පැමිණෙමින් පවත්නා වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. අනුප්පත්තා ධම්මා - උත්පාද - ධීති - භංග නම් වූ ක්ෂණක්‍රයට නොපැමිණියා වූ ද, ඒ ක්ෂණක්‍රයට පැමිණෙමින් නොපවත්නා වූ ද, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. උප්පාදිනෝ ධම්මා - නිමාවට ගිය කාරණේක දේශයක් ඇති බැවින් අවශ්‍යයෙන් මතු ඉපදීම ස්වභාව කොට ඇත්තා වූ ද, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.
5. උප්පත්තා ධම්මා - යන පුරුම පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් උත්පාද - ධීති - භංග නම් වූ ක්ෂණක්‍රයට පැමිණෙමින් පවත්නා වූ වර්තමාණ කාලීන වූ එකුන්අනු චිත්තය ද

වෛවනසික දෙපනස ද, අටවිසි රූපය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දොළොසකි. ධාතු වශයෙන් අටළොසකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

6. ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය. දෙපනස් වෛවනසිකය අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සම්පනස් වෛවනසික සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. එකුන්අතු වින්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහ.

7. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරින් වක්ෂු ප්‍රසාදය වක්ඛායතනය නම් වන්නේය. සෝත ප්‍රසාදය සෝතායතනය නම් වන්නේය. ඝාත ප්‍රසාදය ඝාතායතනය නම් වන්නේය. ජීවිතා ප්‍රසාදය ජීවිතායතනය නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කායායතනය නම් වන්නේය.

8. වර්ණරූපය රූපායතනය නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දායතනය නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය. රසරූපය රසායතනය නම් වන්නේය. පට්ඨි තෝපෝ වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඓධිධිඛායතනය නම් වන්නේය. එකුන්අතු වින්තය මනායතනය නම් වන්නේය.

9. දෙපනස් වෛවනසික ද ආපෝධාතු - ඉත්ථිත්ථිය - පුරිසිත්ථිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආභාරරූප - පරිච්ඡේදරූප - කායවිඤ්ඤාත්තිරූප - වච්චිඤ්ඤාත්තිරූප - ලහුතාරූප - මුදුතාරූප - කම්මඤ්ඤාතා රූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප - ජරතාරූප - අභිච්චතාරූප යන සුබ්බරූප සොළොස ද ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නේය.

10. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාදය වක්ඛුධාතුව නම් වන්නේය. සෝත

ප්‍රසාදය සෝනමාකුච නම් වන්නේය, ඝාන ප්‍රසාදය ඝානමාකුච නම් වන්නේය, ජීවිතප්‍රසාදය ජීවිතා මාකුච නම් වන්නේය.

11. වර්ණරූපය රූපමාකුච නම් වන්නේය, ශබ්දරූපය සද්දමාකුච නම් වන්නේය, ගන්ධරූපය ගන්ධමාකුච නම් වන්නේය, රසරූපය රසමාකුච නම් වන්නේය, පඨවි - තෝජෝ - වායෝ යන භූතත්‍වය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය රොච්ඨබ්බ මාකුච නම් වන්නේය.

12. වක්ඛුච්ඡාදකයන් යුගලය වක්ඛුච්ඡාදකයන් මාකුච නම් වන්නේය, සෝතච්ඡාදකයන් යුගලය සෝතච්ඡාදකයන් මාකුච නම් වන්නේය, ඝාතච්ඡාදකයන් යුගලය ඝාතච්ඡාදකයන් මාකුච නම් වන්නේය, ජීවිතච්ඡාදකයන් යුගලය ජීවිතච්ඡාදකයන් මාකුච නම් වන්නේය, කායච්ඡාදකයන් යුගලය කායච්ඡාදකයන් මාකුච නම් වන්නේය, පඤ්චද්වාරාවර්ජන විත්තය හා සම්පට්ඨිජන යුගලය මනෝමාකුච නම් වන්නේය, ඉතිරි සසෑත්තෑ විත්තය මනෝච්ඡාදකයන් මාකුච නම් වන්නේය.

13. දෙපනස් වෛතසික ද ආපෝධාකු - ඉන්ටින්ද්‍රිය - පුරිසින්ද්‍රිය - භද්‍යරූප - ජීවිතරූප - ආහාරරූප - පරිච්ඡේදරූප - කායච්ඡාදකයන්තිරූප - වච්චිච්ඡාදකයන්තිරූප - ලහුකාරූප - මුදුකාරූප - කම්මච්ඡාදකයන් රූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප - ජරතාරූප - අනිච්චතාරූප යන සුබ්බරූප සොළොස් ද මම්මමාකුච නම් වන්නේය, මෙසේ මාකු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නේය.

14. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකික සිත් එක් අසුච ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත එක් පනස් වෛතසික ද, අටවිසි රූපය ද, දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය, ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

15. සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත වූ සම්මා දිට්ඨි - සම්මා සංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආර්ථ - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි නම් වූ සෝවාන් මාර්ගාංගයේ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයේ අටදෙන එක් වරක් හා

සත්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග වින්තෝත්පාද එකුන්තිස් ද, එලවින්තෝත්පාද සත් නිස ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

16. අනුප්පන්නා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් කුසල් සිත් එක්විස්ස ද, අකුසල් සිත් දොළොස ද, ක්‍රියා සිත් විස්ස ද වෛතසික දෙපනස ද, චිත්තජ රූප සතළොස ද, සාකුජ රූප පසළොස ද, ආහාරජ රූ කුසුස ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහ. ආයතන වශයෙන් සත්වැදෑරුම් වන්නාහ. ධාතු වශයෙන් අටවැදෑරුම් වන්නාහ. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

17. ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සතිස් චිත්තජ රූප සතළොස ද, සාකුජ රූප පසළොස ද ආහාරජ රූප කුසුස ද රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය. දෙපනස් වෛතසිකය අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සමපනස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. කුසල් සිත් එක්විස්ස ද, අකුසල් සිත් දොළොස ද ක්‍රියා සිත් විස්ස ද විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

18. ආයතන වශයෙන් සත්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, තීජ රූපයන් අතුරෙන් වීරණරූපය රූපායතනය නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දායතනය නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය. රසරූපය රසායතනය නම් වන්නේය. පට්ඨි - තේජෝ - වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශරූපය ඵොට්ඨබ්බායතනය නම් වන්නේය. කුසලා කුසල ක්‍රියා සිත් තෙපණස්දෙන මනායතනය නම් වන්නේය.

19. වෛතසික දෙපනස ද ආපෝධාතු - ආහාරරූප - පට්ඨිජේදරූප - කායවිඤ්ඤන්තිරූප - චරිච්ඤ්ඤන්තිරූප - ලහුකාරූප - මුහුකාරූප -

කම්මඤ්ඤතා රූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප යන සුබ්බරූප දසය ද ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් සත් වැදෑරුම් වන්නාහ.

20. ධාතු වශයෙන් අටවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, තීරූපයන් අතුරෙන් වර්ණරූපය රූපධාතුව නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දධාතුව නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධ ධාතුව නම් වන්නේය. රස රූපය රස ධාතුව නම් වන්නේය පඨවි-තේජෝ-වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශරූපය ඵොට්ඨබ්බධාතුව නම් වන්නේය.

21. පඤ්චද්වාරාවර්ජන විතතය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි කුසලාකුසල ක්‍රියාසිත් දෙපනස් දෙන මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. චෛතසික දෙපනස ද, ආපෝධාතූ - ආහාරරූප - පරිච්ඡේදරූප - කායවිඤ්ඤන්තිරූප - වච්චිඤ්ඤන්ති රූප - ලහුතාරූප - මුදුතාරූප - කම්මඤ්ඤතාරූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප - යන සුබ්බරූප දසයද ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අට වැදෑරුම් වන්නාහ.

22. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලොකික කුසල් සිත් සතළොස ද, අකුසල් සිත් දොළොස ද, ක්‍රියා සිත් විසි දෙන ද, ලෝභය වර්ජිත චෛතසික එක්පනස ද, තීරූප සතළොස ද, දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

23. සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත වූ සම්මාදිට්ඨි - සම්මා සංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආජීව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි නම් වූ සෝවාත් මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක්ද, සකදාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක්වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංග අටදෙන එක්වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංග අටදෙන එක්වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග වින්තෝත්පාද එකුන්තිස සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

24. උප්පාදිතෝ ධම්මා - යන නාභිය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් වනාහි, විපාක සිත් සතිස ද, තත් සම්ප්‍රසූක්ත වෛතසික අවතිස ද, කර්මජ රූප විස්ස ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසති. ආයතන වශයෙන් ඵකොළොසකි. ධාතු වශයෙන් සතළොසකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එකකි.

25. ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, විසිකර්මජ රූපය රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය. අවතිස් වෛතසික අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සතිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. සතිස් විපාක චිත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහ.

26. ආයතන වශයෙන් එකොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, විසි කර්මජ රූපය අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාදය වක්ඛායතනය නම් වන්නේය. සෝතප්‍රසාදය සෝතායතනය නම් වන්නේය. ඝාත ප්‍රසාදය ඝාතායතනය නම් වන්නේය. ජීවිතාප්‍රසාදය ජීවිතායතනය නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කායායතනය නම් වන්නේය. වර්ණරූපය රූපායතනය නම් වන්නේය. ගන්ධ රූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය. රස රූපය රසායතනය නම් වන්නේය. පඨවි-තේජෝ-වායෝ යන තුනුය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශරූපය ථොට්ඨිඛ්‍යායතනය නම් වන්නේය.

27. සතිස් විපාක චිත්තය මනායතනය නම් වන්නේය. අවතිස් වෛතසිකය ද ආපෝධාතු - ඉත්ථිත්ථිය - පුරිසිත්ථිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආහාරරූප - පරිච්ඡේදරූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප යන සුබ්බරූප නවය ද ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ අයතන වශයෙන් එකොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

28. ධාතු වශයෙන් සතළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, විසිකර්මජ රූපය අතුරෙන් වක්ෂු ප්‍රසාදය වක්ඛුධාතුච නම් වන්නේය. සෝත ප්‍රසාදය සෝතධාතුච නම් වන්නේය. ඝාත ප්‍රසාදය ඝාතධාතුච

නම් වන්නේය. ජීවිතා ප්‍රසාදය ජීවිතාධාතුව නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කාය ධාතුව නම් වන්නේය.

29. වර්ණරූපය රූප ධාතුව නම් වන්නේය. ගන්ධ රූපය ගන්ධ ධාතුව නම් වන්නේය. රස රූපය රස ධාතුව නම් වන්නේය. පටච්චි-තේජෝ-වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය චෝටියබ්බ ධාතුව නම් වන්නේය.

30. වක්ඛු විඤ්ඤාණ සුගලය වක්ඛුවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝත විඤ්ඤාණ සුගලය සෝතවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාත විඤ්ඤාණ සුගලය ඝාතවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතා විඤ්ඤාණ සුගලය ජීවිතා විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කාය විඤ්ඤාණ සුගලය කාය විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සම්පට්ච්ඡත සුගලය මනෝ ධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි සුච්චි විපාක චිත්තය මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය.

31. අටතිස් වෛතසිකය ද ආපෝධාතූ - ඉත්ථිත්ථිය - පුරිසිත්ථිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආහාරරූප - පරිච්චේදරූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප යන සුඛුමරූප නවය ද ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතූ වශයෙන් සතළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

32. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලොකික විපාක සිත් දෙකිස් දෙනා ද, තත් සම්ප්‍රසුක්ත පන්තිස් වෛතසික ද වීසි කර්මප රූපය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එක් වැදෑරුම් වන්නාහ. ලෝකෝත්තර එල වින්තෝත්පාද සන්තිස සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ.

33. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් උප්පත්තත්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් පද තුනක් කොට වදාළ බැවින් ත්‍රික නම් වන්නේය. මුල් පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති බැවින් ආදී ලබ්ධනාමත්‍රික නම් වන්නේය. නිර්වාණ පරමාර්ථය ඇතුළත් නොවන බැවින් සප්‍රදේශත්‍රික නම් වන්නේය.

උප්පත්ත ත්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. උප්පන්නත්‍රික මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාම රූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ, ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇති ව නැති ව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.

2. ඇතිවීම් නැතිවීම් දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.

3. තම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය, පිළන සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව තෘෂ්ණාව ආයුහන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව, නිස්සරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධවීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය, නියාන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය, මෙම චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

අති පූජ්‍ය නාලයන් අරියධම්ම ස්වාමීන්වරුන් විසින්
පද විවරණය

1. උප්පන්නා - පව්වුප්පන්නයට හෙවත් වර්තමානයට කියනු ලැබේ. පව්වුප්පන්නය වනාහි අද්ධාපව්වුප්පන්න - සන්තතිපව්වුප්පන්න - බණපව්වුප්පන්න යයි තුනකට බෙදේ. එයින් දීර්ඝකාලීන වර්තමානය අද්ධාපව්වුප්පන්නයයි. එක ඉරියාපටයකට අයිති කාලය සන්තතිපව්වුප්පන්නයයි. වින්තක්ෂණයක් තරම් කෙටි වර්තමානය ක්ෂණපව්වුප්පන්න නම් වෙයි. මේ ත්‍රිකයෙහි උප්පන්නා යනුවෙන් ගැනෙන්නේ ක්ෂණපව්වුප්පන්නයයි. එයින් එක් වින්තයක ද උත්පාදක්ෂණය - ධීතික්ෂණය හා භංගක්ෂණය යන අවස්ථා තුන මෙහිලා වර්තමානය නමින් ගැනේ. උප්පන්නා යනු එම කුඩා වින්තක්ෂණයට අයත් වර්තමාන ධර්මයෝය.
2. අනුප්පන්නා - අතීතයට අයත් උත්පාදාදී ක්ෂණත්‍රයට නොපැමිණියා වූ ද, වර්තමානයෙහි එම ක්ෂණත්‍රයට නොපැමිණෙමින් ඇත්තා වූ ද ධර්ම ගැනෙති. එනම් කුසලාකුසල ක්‍රියා සිත් 53 ක්, එහි යෙදෙන වෛතසික 52 ක් නිර්වූප්පන්නය.
3. නිර්වූප්පන්නා - වින්තජ - සාකුජ - ආහාරජ - රූපයෝය. මවුන් සම්පිණ්ඩනය කළ කල්හි 17 කි. එනම්, පඨවි - ආපෝ - තේජෝ - වායෝ - වර්ණ - ශබ්ද - ගන්ධ - රස - ආහාර - පරිච්ඡේද - කායවිඤ්ඤාත්ති - වචිවිඤ්ඤාත්ති - ලක්ෂණා - මුද්‍රණා - කම්මඤ්ඤාණා - උපවය - සන්තති යන 17 වෙති.
4. නිමාවට ගිය කාරණේක දේශය - මතුභවයන්හි ප්‍රතිසන්ධි ප්‍රචාන්ති විපාක ඉපදවීමට සම්බන්ධ පරිදි රැස්කරන ලද කුසල වූ ද අකුසල වූ ද කර්ම - කර්මට ඇති බවය.
5. උප්පාදිනෝ - අතීත භවයන්හි රැස්කළ කුසලාකුසල කර්ම - කර්මපට ඇති බැවින් මතු අවශ්‍යයෙන් ම උපදිනු ලබන විපාක සිත් 36 ක් වෛතසික 38 ක් කර්මජරූප 20 ක් ගැනෙති.

19 වැනි පාඨම

අතීත ත්‍රිකය

නමෝ තසං භගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධස්ස
 නමෝ තසං භගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධස්ස
 නමෝ තසං භගවතො අරහතො සමමා සම්බුද්ධස්ස

1. අතීතා ධම්මා, අනාගතා ධම්මා, පච්චුල්පන්නා ධම්මා හි.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ, උල්පන්න ත්‍රිකය දේශනා කොට වදාරා ඉන් අනතුරුව අතීත ත්‍රිකය දේශනා කොට වදාළ සේක. එය ද පුරුම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නේය.

3. ඔවුනතුරෙන් පුරුම පදය පළමු කොට වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක ද යත්, අතීතා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක ද යත්, අනාගතා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක ද යත් පච්චුල්පන්නා ධම්මා යනුවෙනි.

4. අතීතා ධම්මා - උත්පාදාදී ක්ෂණත්‍රයට පැමිණ ඉක්මගියා වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. අනාගතා ධම්මා - උත්පාදාදී ක්ෂණත්‍රයට නොපැමිණියා වූ මත්තෙහි පැමිණෙනු ලබන්නා වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. පච්චුල්පන්නා ධම්මා - උත්පාදාදී ක්ෂණයට පැමිණෙමින් පවත්නා වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. අතීතා ධම්මා - යන පුරුම පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, ඉපිද නිරුද්ධ වූ එකුත් අනු චිත්තය ද දෙපනස් වෛතසිකය ද අටවිසි රූපය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දොළොසකි. ධාතු වශයෙන් අටදොළොසකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

6. ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහු, කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය, චෛතසික දෙපනස අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය, සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය, ඉතිරි සම්පනස් චෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය, එකුත් අනු චිත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහ.

7. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරින් වක්ෂු ප්‍රසාදය වක්ඛායතනය නම් වන්නේය, සෝභ ප්‍රසාදය සෝභායතනය නම් වන්නේය, ඝාන ප්‍රසාදය ඝානායතනය නම් වන්නේය, ජිව්හා ප්‍රසාදය ජිව්හායතනය නම් වන්නේය, කාය ප්‍රසාදය කායායතනය නම් වන්නේය.

8. වර්ණරූපය රූපායතනය නම් වන්නේය, ගඛිරූපය සද්දායතනය නම් වන්නේය, ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය, රසරූපය රසායතනය නම් වන්නේය, පට්ඨි - තේජෝ - වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඓදාංචිඛ්‍යායතනය නම් වන්නේය, එකුත් අනු චිත්තය මනායතනය නම් වන්නේය.

9. දෙපනස් චෛතසික ද, ආපෝධාතු - ඉන්ටින්ද්‍රිය - පුරිසින්ද්‍රිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආහාරරූප - පරිච්ඡේදරූප - කායවිඤ්ඤාත්තිරූප - වච්චිඤ්ඤාත්තිරූප - ලහුතාරූප - මුදුතාරූප - කම්මඤ්ඤාතා රූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප - ජරතාරූප - අනිච්චතාරූප යන සුබ්බිමරූප සොළොස ද ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නේය.

10. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාදය වක්ඛුධාතුව නම් වන්නේය, සෝභ ප්‍රසාදය සෝභධාතුව නම් වන්නේය, ඝාන ප්‍රසාදය ඝානධාතුව නම් වන්නේය, ජිව්හාප්‍රසාදය ජිව්හා ධාතුව නම් වන්නේය, කාය ප්‍රසාදය කායධාතුව නම් වන්නේය.

11. වර්ණරූපය රූපධාතුව නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දධාතුව නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධධාතුව නම් වන්නේය. රසරූපය රසධාතුව නම් වන්නේය. පඨවි - තෝජෝ - වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඵොට්ඨබ්බ ධාතුව නම් වන්නේය.

12. වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ යුගලය වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝතච්ඤ්ඤාණ යුගලය සෝතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාතච්ඤ්ඤාණ යුගලය ඝාතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිහාච්ඤ්ඤාණ යුගලය ජීවිහාච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කායච්ඤ්ඤාණ යුගලය කායච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්වාරාවර්ජන හා සම්පට්ච්ඡන යුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි සසැත්තෑ චිත්තය මනෝච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය.

13. දෙපතස් වෛතසික ද ආපෝධාතූ - ඉන්ටීන්ද්‍රිය - පුරිසින්ද්‍රිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආභාරරූප - පටිච්ඡේදරූප - කායච්ඤ්ඤාත්තිරූප - වච්ච්ඤ්ඤාත්තිරූප - ලභුකාරූප - මුදුකාරූප - කම්මඤ්ඤාතා රූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප - ජරතාරූප - අනිච්චතාරූප යන සුමුමරූප සොළොස ද ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතූ වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නේය.

14. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලොකික සිත් එක් අසුව ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත එක් පනස් වෛතසික ද, අට්ඨිසි රූපය ද, දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභ වෛතසිකය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

15. සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත වූ සම්මා දිට්ඨි - සම්මා සංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආජීව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි නම් වූ සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද, යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග වින්තෝත්පාද එකුන්තිස් ද, එලච්ඡතෝත්පාද

සන්තිස ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් කෙවැදැරුම් වන්නාහ.

16. අනාගතා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් උත්පාදාදී ක්ෂණත්‍රයට මතු පැමිණෙන්නා වූ, එකුත් අනු චිත්තය ද, දෙපනස් වෛතසිකය ද, අටවිසි රූපය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දොළොසකි, ධාතු වශයෙන් අටළොසකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

17. ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදැරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය. දෙපනස් වෛතසිකය අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සම්පනස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. එකුත් අනු චිත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදැරුම් වන්නාහ.

18. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදැරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් චක්‍රසාදය චක්ඛායතනය නම් වන්නේය. සෝකප්‍රසාදය සෝතායතනය නම් වන්නේය. ඝාතප්‍රසාදය ඝාතායතනය නම් වන්නේය. ජීවිතා ප්‍රසාදය ජීවිතායතනය නම් වන්නේය. කායප්‍රසාදය කායායතනය නම් වන්නේය.

19. වර්ණරූපය රූපායතනය නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දායතනය නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය. රසරූපය රසායතනය නම් වන්නේය. පඨවි - තේජෝ - වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඓධංඛිඛායතනය නම් වන්නේය. එකුත් අනු චිත්තය මනායතනය නම් වන්නේය.

20. දෙපනස් වෛතසිකය ද, ආලෝධාතු - ඉන්ටීන්ද්‍රිය - පුරිසින්ද්‍රිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආහාරරූප - පරිච්ඡේදරූප - කායවිඤ්ඤාත්තිරූප - වච්චිඤ්ඤාත්තිරූප - ලහුතාරූප - මුදුතාරූප - කම්මඤ්ඤාතා රූප - උපවයරූප - සත්තතිරූප - ජරතාරූප - අනිච්චතාරූප යන සොළොස්

සුබ්‍රිමරූපය ද ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

21. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාදය වක්ඛුධාතුව නම් වන්නේය. සෝතප්‍රසාදය සෝතධාතුව නම් වන්නේය. ඝාත ප්‍රසාදය ඝාතධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතාප්‍රසාදය ජීවිතාධාතුව නම් වන්නේය. කායප්‍රසාදය කායධාතුව නම් වන්නේය.

22. වරණරූපය රූපධාතුව නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දධාතුව නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධධාතුව නම් වන්නේය. රසරූපය රසධාතුව නම් වන්නේය. පඨවි - තේජෝ - වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ජොට්ඨබ්බ ධාතුව නම් වන්නේය.

23. වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ යුගලය වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝතච්ඤ්ඤාණ යුගලය සෝතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාතච්ඤ්ඤාණ යුගලය ඝාතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතච්ඤ්ඤාණ යුගලය ජීවිතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කායච්ඤ්ඤාණ යුගලය කායච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්වාරාවර්ජන හා සම්පට්ච්ඡන යුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි ස සැත්තෑ විත්තය මනෝච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය.

24. දෙපනස් වෛතසික ද ආපෝධාතු - ඉත්ථිත්ථිය - පුට්ඨිත්ථිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආභාරරූප - පටිච්චේදරූප - කායච්ඤ්ඤාත්තිරූප - වච්ච්ඤ්ඤාත්තිරූප - ලහුකාරූප - මුදුකාරූප - කම්මඤ්ඤාතා රූප - උපවයරූප - සත්තතිරූප - ජරතාරූප - අනිච්චතාරූප යන සුබ්‍රිමරූප සොළොස ද ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නේය.

25. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලොකික සිත් එක් අසුව ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත වෛතසික එක්පතස ද, අටවිසි රූපය ද, දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

26. සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත වූ සම්මා දිට්ඨි - සම්මා සංකල්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආජීව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි නම් වූ සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග චිත්තෝත්පාද එකුන්තිස් ද, එලචිත්තෝත්පාද සත්තිස ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් කෙවැදැරුම් වන්නාහ.

27. පවිටුල්පන්නා ධම්මා - යන නෘතීය පදයාණේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, උත්පාදාදී ක්ෂේත්‍රයට පැමිණෙමින් පවන්නා වූ එකුන් අනූ චිත්තය ද දෙපනස් වෛතසිකය ද අටවිසි රූපය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දොළොසකි, ධාතු වශයෙන් අටළොසකි, ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

28. ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදැරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසිරූපය රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය. දෙපනස් වෛතසිකය අකුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සම්පතස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. එකුන් අනූ චිත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදැරුම් වන්නාහ.

29. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදැරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසිරූපය අකුරෙන් චක්ෂුප්‍රසාදය චක්ඛායතනය නම් වන්නේය. සෝතප්‍රසාදය සෝතායතනය නම් වන්නේය. ඝාත ප්‍රසාදය ඝාතායතනය නම් වන්නේය. ජීවිහාප්‍රසාදය ජීවිහායතනය නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කායායතනය නම් වන්නේය.

30. වර්ණරූපය රූපායතනය නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දායතනය නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය. රසරූපය රසායතනය නම් වන්නේය. පඨවි - තේජෝ - වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්වර්ණ රූපය ථොට්ඨිඛිඛායතනය නම් වන්නේය. එතුන් අනු වින්තය මනායතනය නම් වන්නේය.

31. දෙපතස් වෛතසික ද, ආපෝධාතු - ඉන්චින්ද්‍රිය - පුරිසින්ද්‍රිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආහාරරූප - පරිච්ඡේදරූප - කායවිඤ්ඤාත්තිරූප - වච්චිඤ්ඤාත්තිරූප - උත්තාරරූප - මුද්‍රතාරූප - කම්මඤ්ඤාතාරූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප - ජරතාරූප - අතිච්චිතාරූප යන සුබ්බරූප සොළොස ද ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නේය.

32. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වින්තානු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාදය වක්ඛුධාතුව නම් වන්නේය. සෝත ප්‍රසාදය සෝතධාතුව නම් වන්නේය. ඝාත ප්‍රසාදය ඝාතධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතප්‍රසාදය ජීවිත ධාතුව නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කායධාතුව නම් වන්නේය.

33. වර්ණරූපය රූපධාතුව නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දධාතුව නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධධාතුව නම් වන්නේය. රසරූපය රසධාතුව නම් වන්නේය. පඨවි - තේජෝ - වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්වර්ණ රූපය ථොට්ඨිඛි ධාතුව නම් වන්නේය.

34. වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සුගලය වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝතච්ඤ්ඤාණ සුගලය සෝතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාතච්ඤ්ඤාණ සුගලය ඝාතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතච්ඤ්ඤාණ සුගලය ජීවිතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කායච්ඤ්ඤාණ සුගලය කායච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්වාරාවර්ජන හා සම්පච්චිජන සුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි ස සැත්තෑ වින්තය මනෝච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය.

35. දෙපනක් වෛතසික ද, ආපෝධාතු - ඉන්ද්‍රිය - පුරිසිතිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආහාරරූප - පරිච්ඡේදරූප - කායවිඤ්ඤාත්තිරූප - වච්චිඤ්ඤාත්තිරූප - ලහුකාරූප - මුදුකාරූප - කම්මඤ්ඤාතා රූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප - ජරතාරූප - අනිච්චතාරූප යන සුඤ්ඤාතා සොළොස ද ධම්මධාතු වනම් වන්නේය, මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නේය.

36. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලොකික සිත් එක් අසුව ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත එක්පනයේ වෛතසික ද අටවිසි රූපය ද දුක්ඛ සත්‍ය නම් වන්නේය, ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

37. සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත වන සම්මා දිව්ඨි - සම්මා සංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආජීව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි යන සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය, ඉතිරි මාර්ගවිත්තෝත්පාද එකුත්තිස හා එලවිත්තෝත්පාද සන්තිස ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ, මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

38. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් අතීත ත්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්ම පද කුතකට බෙදා වදාළ බැවින් ත්‍රික නම් වන්නේය, මුල් පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති බැවින් ආදිලබ්ධ නාමත්‍රික නම් වන්නේය, නිර්වාණ පරමාර්ථය මේ ත්‍රිකයට ඇතුළත් නොවන බැවින් සප්‍රදේශත්‍රික නම් වන්නේය.

අතීත ත්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. අතීත ක්‍රියා මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාම රූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ, ඤාණයක් ඤාණයක් පාසා ඇති ව නැති ව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.
2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.
3. තම නමත් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.
4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය, පිළින සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.
5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව තෘෂ්ණාව ආයුහන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.
6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව, නිස්සරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.
7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධවීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය, නියාන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.
8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය, මෙම වතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

අති පුරා නාලයෙන් අරියධම්ම ස්වාමීන්වරුන්ගේ වහන්සේ
පද විවරණය

1. අතීතා - උත්පාද ධීවි භංග නම් වූ අවස්ථා තුනට පත්වී ඉක්මගිය අර්ථයෙන් අතීත නම් වේ. චිත්ත වෛතසිකයන්ගේ උත්පාදක්ෂණය - ධීවික්ෂණය හා භංගක්ෂණය ක්ෂණ වශයෙන් එක හා සමානය. ඉන් එක් එක් ක්ෂණයක් ඉක්ම ගියේ නම් එයට අතීතයයි කියනු ලැබේ. රූපයන්ගේ උත්පාද ක්ෂණයන් - භංගක්ෂණයන් එක හා සමානය. එක් කුඩා චිත්තක්ෂණ 49 ක් පමණ වන්නේය. ස්වකීය ක්ෂණය ඉක්මගිය නාමරූප සියල්ල අතීත ධර්ම නම් වෙති.
2. අනාගතා - උත්පාදාදී ක්ෂණත්‍රයට නොපැමිණියා වූ ද, මතු පැමිණිය හැකි වූ ද සියල්ල අනාගතයයි කියනු ලැබේ. අනාගතයේ උපදින සියල්ල අනාගත ධර්මයෝය. එනම් සිත් 89, වෛතසික 52 හා රූප 28 ද වෙති.
3. පච්චුල්පන්නා - උත්පාද ධීවි භංග යන අවස්ථා තුනට පත්වෙමින් පවත්නා වූ සිත් 89 වෛතසික 52 හා රූප 28 ද වෙති.
4. අතීතත්තිකෙ අත්තනො සභාවං උත්පාදාදී ලක්ඛණොවා පත්වා අතීත්තත්තාති - අතීතා, හදුහයම්පි න ආගතාති - අනාගතා, භං නං කාරණං පච්චිව උත්පන්නාති - පච්චුල්පන්නා (අන්ටසාලිති)

අතීත ත්‍රිකයෙහි, තමාගේ ස්වභාවයට පැමිණ ඉක්ම ගියාහුනුයි ද, උත්පාදාදී ලක්ෂණයට හෝ පැමිණ ඉක්ම ගියාහුනුයි ද, අතීත නම් වෙති. ඒ දෙකටම නොපැමිණියාහුනුයි අනාගත නම් වෙති. ඒ ඒ කාරණය හේතුකොට ගෙන උපන්නාහුනුයි පච්චුල්පන්න නම් වෙති.

මෙම අවුච්චා පාඨයෙන් තුන් කාලයට යෙදෙන අර්ථය දක්වේ. නිර්වාණයට කාල නියමක් නැති බැවින් මේ ත්‍රිකයට ඇතුළත් නොවේ. තුන්කාලයට අයත් සියල්ල ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් එක හා සමාන වේ.

20 වැනි පාඨම

අතීතාරම්මණ ක්‍රියා

නමො තසස හගවතො අරහතො සමමා සමබුද්ධස්ස
 නමො තසස හගවතො අරහතො සමමා සමබුද්ධස්ස
 නමො තසස හගවතො අරහතො සමමා සමබුද්ධස්ස

1. අතීතාරම්මණා ධම්මා, අනාගතාරම්මණා ධම්මා, පච්චුල්පන්තාරම්මණා ධම්මා හි.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ, උප්පන්න ක්‍රියා දේශනා කොට වදාරා ඉන් අනතුරුව අතීතාරම්මණ ක්‍රියා දේශනා කොට වදාළ සේක. එය ද පුරුම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නේය.

3. ඔවුනතුරෙන් පුරුම පදය පළමු කොට වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, අතීතාරම්මණා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, අනාගතාරම්මණා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත් පච්චුල්පන්තාරම්මණා ධම්මා යනුවෙනි.

4. අතීතාරම්මණා ධම්මා - ඉපිද නිරුද්ධ වූ අතීත ධර්මයන් අරමුණු කොට පවත්නා වූ, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. අනාගතාරම්මණා ධම්මා - උත්පාදාදී ක්ෂණත්‍රයට නොපැමිණි අනාගත කාලීන ධර්මයන් අරමුණු කොට පවත්නා වූ, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. පච්චුල්පන්තාරම්මණා ධම්මා - උත්පාදාදී ක්ෂණත්‍රයට පැමිණි චරිතමාන කාලීන ධර්මයන් අරමුණු කොට පවත්නා වූ, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. අතීතාරම්මණා ධම්මා - යන පුරුම පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, අතීත ධර්මයන් ඒකාන්ත වශයෙන් අරමුණු

කරන්නා වූ, විඤ්ඤාණඤ්ඤාවායනන - නේවසඤ්ඤා නාසඤ්ඤායනන සිත් සයදෙන ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසික සමතිස් දෙන ද, අභිත ධර්මයන් අනේකාන්ත වශයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ කාමජවන ඵකුන්තිස් දෙන ද මනෝද්වාරාවර්ජන සිත ද තදාරම්මණ ඵකොළොසද අභිඤා දෙසිත ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත වීරති අප්‍රමාණ්‍ය වර්ජිත චෛතසික සත්සාලිස් දෙන ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් දෙකකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

6. ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහු, කෙසේ ද යත්, සත්සාලිස් චෛතසික අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි පන්සාලිස් චෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. අභිතාරම්මණික සිත් ඵකුන් පනස් දෙන විඤානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහ.

7. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අභිතාරම්මණික සිත් ඵකුන්පනස මනායතනය නම් වන්නේය. චෛතසික සත් සාලිස ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

8. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අභිතාරම්මණික සිත් ඵකුන්පනස මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. චෛතසික සත් සාලිස ධම්ම ධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

9. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අභිතාරම්මණික සිත් ඵකුන්පනස ද, ලෝභ වර්ජිත, චෛතසික සසාලිස ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

10. අනාගතාරමිමණා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් අනාගත ධර්මයන් අනේකාන්ත වශයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ මනෝද්වාරාවර්ජන සිත ද, කාමජවත් ඵකුන්තිස ද, කදාරමිමණ ඵකොළොස ද, අභිඥා දෙසිත ද, අප්‍රමාණ්‍ය වර්ජිත තත් සම්ප්‍රයුක්ත චෛතසික සම්පනස ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි, ආයතන වශයෙන් දෙකකි, ධාතු වශයෙන් දෙකකි, ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

11. ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සම්පනස් චෛතසිකය අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි අවසාලිස් චෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. අනාගතාරමිමණික සිත් තෙසාලිස් දෙන විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහ.

12. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අනාගතාරමිමණික සිත් තෙසාලිස් දෙන මනායතනය නම් වන්නේය. චෛතසික සම්පනස ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

13. ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අනාගතාරමිමණික සිත් තෙසාලිස්දෙන මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. චෛතසික සම්පනස ධම්ම ධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

14. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අනාගතාරමිමණික සිත් තෙසාලිස් දෙන ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත, චෛතසික ඵකුන්පනස ද, දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

15. පච්චුප්පන්නාරමිමණා ධම්මා - යන තෘතීය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් වර්තමාන ධර්මයන්

ඒකාන්තයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ දෙපස් විඤ්ඤාණය ද, මනෝධාතු ක්‍රියය ද, ඡන්ද - පිති - විරිය වර්ජිත තත් සම්ප්‍රසුක්ත වෛතසික දසය ද, වර්තමාන ධර්මයන් අනේකාන්තයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ මනෝද්වාරාවර්ජනය ද, කාමස්වත් එකුත්තිස ද, තදාරම්මණ එකොළොස ද, අභිඥා සිත් දෙක ද, අප්‍රමාණ්‍ය වර්ජිත වෛතසික සම්පතස ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් අටකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

16. ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, වෛතසික සම්පතස අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි අටසාලිස් වෛතසිකස සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. වර්තමානාරම්මණික සිත් සපතස් දෙන විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහ.

17. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, වර්තමාන ධර්මයන් අරමුණු කරන සිත් සපතස් දෙන මනායතනය නම් වන්නේය. වෛතසික සම්පතස ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

18. ධාතු වශයෙන් අටවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, වර්තමාන ධර්මයන් අරමුණු කරන සිත් සපතස අතුරෙන්, වස්තුවිඤ්ඤාණ යුගලය වස්තුවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝතවිඤ්ඤාණ යුගලය සෝතවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාතවිඤ්ඤාණ යුගලය ඝාතවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජ්විහාවිඤ්ඤාණ යුගලය ජ්විහාවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කායවිඤ්ඤාණ යුගලය කායවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්වාරාවර්ජන හා සම්පට්ච්ජන යුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි තෙසාලිස් විත්තය මනෝ විඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සම්පතස් වෛතසිකස ධම්ම ධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් නවවැදෑරුම් වන්නාහ.

19. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, වර්තමාන ධර්මයන් අරමුණු කරන සිත් සපතස ද, ලෝභ වර්ජිත තත් සම්ප්‍රයුක්ත ඵකුන් පනස් වෛතසිකය ද, දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය, ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

20. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් අභිනාරම්මණක්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් පද තුනක් කොට වදාළ බැවින් ත්‍රික නම් වන්නේය. මූල පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති බැවින් ආදිලබ්ධනාමත්‍රික නම්වන්නේය. ප්‍රඥප්ති ධර්මයන් ඒකාන්තයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ අභිඥාද්වය වර්ජිත රූපාවචර සිත් පසළොස් ද, ආකාසානඤ්චායතන - ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සිත් සයදෙන ද මහද්ගත චිත්තයන් හා සම්ප්‍රයුක්ත වන විරහි වර්ජිත පන්තිස් වෛතසිකය ද.

21. ප්‍රඥප්ති ධර්මයන් අනේකාන්ත වශයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ හසිතෝත්පාද වර්ජිත කාමජවන් අටවිස්ස ද, මනෝද්වාරාවර්ජනය ද, අභිඥා දෙසිත ද, විරහි වර්ජිත වෛතසික ඵකුන්පනස ද, අප්‍රමාණ ධර්මයන් ඒකාන්තයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ ලෝකෝත්තර සිත් අට දෙන ද, සතිස් වෛතසිකය ද.

22. අප්‍රමාණ ධර්මයන් අනේකාන්ත වශයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ ඥාන සම්ප්‍රයුක්ත මහා කුසල මහා ක්‍රියා සිත් අට දෙන ද, මනෝද්වාරාවර්ජන සිත ද, අභිඥාදෙසිත ද, විරහි අප්‍රමාණය වර්ජිත තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික තෙතිසද, අටවිසි රූපය ද නිර්වාණය ද මේ ත්‍රිකයට ඇතුළත් නොවන බැවින් සප්‍රදේශ ත්‍රික නම් වන්නේය.

අභිනාරම්මණ ක්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. අනිකාරම්මණ ක්‍රික මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාම රූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ, ඤාණයක් ඤාණයක් පාසා ඇති ව නැති ව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.

2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.

3. තම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය, පිළින සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව තෘෂ්ණාව ආයුහන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව, නිස්සරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධවීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය, නියතාන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය, මෙම චතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

1. අභිඥා දෙසිත - පාරිභවන අභිඥාලාභිත්ගේ පසුද්වමධාන කුසලාභිඥා සිත හා බුදු පසේබුදු මහරහත් ක්‍රියානුචයන් වහන්සේලාගේ ක්‍රියාභිඥා සිත ද යන දෙක අභිඥා දෙසිතය.
2. කාමජවත් ඵකුන්තිස - අකුසල් සිත් 12, මහාකුසල් සිත් 8, මහා ක්‍රියා සිත් 8 සහ හසිතෝත්පාද ක්‍රියා සිතත් යන සිත් 29ය කාමජවත් ඵකුන්තිස නම් වෙයි.
3. තදාරම්මණ ඵකොළොස - සන්තීරණ සිත් 3 සහ මහාවිපාක සිත් 8 යන මේ සිත් 11 දෙන තදාරම්මණ ඵකොළොසය.
4. වීරති කුත - සම්මාවාවා සම්මා කම්මන්ත සම්මා ආජීව යන කුත වීරති කුත නම් වෙයි.
5. අප්‍රමාණය දෙක - කරුණා මුදිතා දෙකය.
6. ප්‍රඥප්ති අරමුණ - සතර පරමාර්ථයට අයත් නොවන සම්මුති ව්‍යවහාරය ප්‍රඥප්ති නම් වේ. එම සම්මුති ව්‍යවහාරයට අයත් දෙයක් අරමුණු කිරීම ප්‍රඥප්ති අරමුණ ගැනීම නම් වේ.
7. අප්‍රමාණ අරමුණ - ලෝකෝත්තර සතර මග පල හා නිවන් අරමුණ වනාහි අප්‍රමාණ ධර්ම අරමුණ නම් වෙයි. රාගාදී කෙලෙසුන්ගෙන් හෝ අභිතාදී කාලයකින් ප්‍රමාණය කළ නොහෙන බැවිනි.
8. ඒකාන්ත, අනේකාන්ත ආරම්මණ - යම් සිතකින් යම් අරමුණක් නියත වශයෙන් ගනු ලැබේ ද, ඒ අරමුණ ඒකාන්ත අරමුණ නම් වේ. නා නා සිත්වලින් ගනු ලබන අරමුණ අනේකාන්ත අරමුණු ගණයට අයත් වේ.

21 වැනි පාඨම

අජ්ඣන්ත ක්‍රියා

නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තස්ස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. අජ්ඣන්තා ධම්මා, බහිද්ධා ධම්මා, අජ්ඣන්ත බහිද්ධා ධම්මා හි.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ, අනිතාරම්මණ ක්‍රියා දේශනා කොට වදාරා ඉන් අනතුරුව අජ්ඣන්ත ක්‍රියා දේශනා කොට වදාළ සේක. එය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් තෙවැදූරුම් වන්නේය.

3. ඔවුනතුරෙන් ප්‍රථම පදය පළමු කොට වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, අජ්ඣන්තා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, බහිද්ධා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක් ද යත් අජ්ඣන්ත බහිද්ධා ධම්මා යනුවෙනි.

4. අජ්ඣන්තා ධම්මා - අධ්‍යාත්ම සන්තානයෙහි පවත්නා වූ හෙවත් තම තමාගේ සන්තානයෙහි පවත්නා වූ, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. බහිද්ධා ධම්මා - ඉන්ද්‍රියබද්ධ වූ ද නො වූ ද බාහ්‍ය සන්තානයෙහි පවත්නා වූ නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. අජ්ඣන්ත බහිද්ධා ධම්මා - අධ්‍යාත්මික වූ ද බාහිර වූ ද සන්තානයෙහි පවත්නා වූ, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. අජ්ඣන්තා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, අධ්‍යාත්මික සන්තානයෙහි භට්ඨන්තා වූ, එකුත් අනු චිත්තය ද, දෙපනස් වෛතසිකය ද, අට්ඨිසි රූපය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ

ධර්මයේ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දොළොසකි. ධාතු වශයෙන් අටළොසකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

6. ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහු, කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය. දෙපනස් වෛතසික අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සම්පනස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. එතුන් අනු චිත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහ.

7. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් චක්ෂුප්‍රසාදය චක්ඛායතනය නම් වන්නේය. සෝතප්‍රසාදය සෝතායතනය නම් වන්නේය. ඝාතප්‍රසාදය ඝාතායතනය නම් වන්නේය. ජීවිතප්‍රසාදය ජීවිතායතනය නම් වන්නේය. කායප්‍රසාදය කායායතනය නම් වන්නේය.

8. වර්ණරූපය රූපායතනය නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දායතනය නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය. රසරූපය රසායතනය නම් වන්නේය. පට්ඨි - තේජෝ - වායෝ යන තුනකුය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය චෝට්ඨිඛායතනය නම් වන්නේය. එතුන් අනුචිත්තය මනායතනය නම් වන්නේය.

9. දෙපනස් වෛතසික ද, ආපෝධාතු - ඉත්ථිත්ථිය - පුරිසිත්ථිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආහාරරූප - පරිච්ඡේදරූප - කායවිඤ්ඤාත්තිරූප - ච්චිච්ඤ්ඤාත්තිරූප - ලහුතාරූප - මුදුතාරූප - කම්මඤ්ඤාතා රූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප - ජරතාරූප - අනිච්චතාරූප යන සුබ්බරූප සොළොස ද ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නේය.

10. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූප අතුරෙන් චක්ෂුප්‍රසාදය චක්ඛුධාතුව නම් වන්නේය. සෝත ප්‍රසාදය සෝතධාතුව නම් වන්නේය. ඝාත ප්‍රසාදය ඝාතධාතුව නම්

වන්තේය. ජීවිතාප්‍රසාදය ජීවිතා ධාතුව නම් වන්තේය. කාය ප්‍රසාදය කායධාතුව නම් වන්තේය.

11. වර්ණරූපය රූපධාතුව නම් වන්තේය. ශබ්දරූපය සද්දධාතුව නම් වන්තේය. ගන්ධරූපය ගන්ධධාතුව නම් වන්තේය. රසරූපය රසධාතුව නම් වන්තේය. පඨවි - තේජෝ - වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඵොට්ඨබ්බ ධාතුව නම් වන්තේය.

12. වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ සුගලය වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්තේය. සෝතච්ඤ්ඤාණ සුගලය සෝතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්තේය. ඝාතච්ඤ්ඤාණ සුගලය ඝාතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්තේය. ජීවිතාච්ඤ්ඤාණ සුගලය ජීවිතාච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්තේය. කායච්ඤ්ඤාණ සුගලය කායච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්තේය. පඤ්චද්වාරාවර්ජන චිත්තය හා සම්පට්චිත්ත සුගලය මනෝධාතුව නම් වන්තේය. ඉතිරි සසෑත්තෑ චිත්තය මනෝච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්තේය.

13. දෙපනස් වෛතසික ද, ආපෝධාතූ - ඉන්ටීන්ද්‍රිය - පුරිසින්ද්‍රිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආහාරරූප - පරිච්චේදරූප - කායච්ඤ්ඤාත්තිරූප - වච්ච්ඤ්ඤාත්තිරූප - ලහුතාරූප - මුදුතාරූප - කම්මඤ්ඤාතූ රූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප - ජරතාරූප - අනිච්චතාරූප යන සුබ්බමරූප සොළොස ද ධම්මධාතුව නම් වන්තේය. මෙසේ ධාතූ වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්තේය.

14. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්තාහු කෙසේ ද යත්, ලොකික සිත් එක් අසුව ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත එක්පනස් වෛතසිකය ද, අට්ඨිච්චි රූපය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්තේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්තේය.

15. සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත වූ සම්මා දිට්ඨි - සම්මා සංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආර්ථ - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි නම් වූ සෝවාන් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා

සත්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංගයෝ අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග වින්තෝත්පාද එකුන්තිස් හා එල වින්තෝත්පාද සත්තිස ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

16. බහිද්ධා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් බාහ්‍ය සන්තානයන්ට අයත් වූ එකුන් අනූ වින්තය ද දෙපතස් වෛතසිකය ද, අටවිසි රූපය ද, නිර්වාණය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දොළොසකි. ධාතු වශයෙන් අටදොළොසකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් සතරකි.

17. ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය. දෙපතස් වෛතසිකය අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සමපතස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. එකුන් අනූ වින්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. නිර්වාණය ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන් විනිර්මුක්තයි. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස් වැදෑරුම් වන්නාහ.

18. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් චක්ෂුප්‍රසාදය චක්ඛායතනය නම් වන්නේය. සෝතප්‍රසාදය සෝතායතනය නම් වන්නේය. ඝාතප්‍රසාදය ඝාතායතනය නම් වන්නේය. ජීවිහාප්‍රසාදය ජීවිහායතනය නම් වන්නේය. කායප්‍රසාදය කායායතනය නම් වන්නේය.

19. වර්ණරූපය රූපායතනය නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දායතනය නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය. රසරූපය රසායතනය නම් වන්නේය. පඨවි - තේජෝ - වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ජොට්ඨබ්බායතනය නම් වන්නේය. එකුන් අනූ වින්තය මනායතනය නම් වන්නේය.

20. දෙපනස් වෛතසික ද, ආපෝධාකු - ඉත්ථිත්ථිය - පුරිසිත්ථිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආහාරරූප - පරිච්ඡේදරූප - කායවිඤ්ඤත්තිරූප - වච්චිඤ්ඤත්තිරූප - ලහුකාරූප - මුදුකාරූප - කම්මඤ්ඤතා රූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප - ජරතාරූප - අනිච්චතාරූප යන සුබ්බරූප සොළොස ද නිර්වාණය ද, ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නේය.

21. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාවූ කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූප අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාදය වක්ඛුධාතුව නම් වන්නේය. සෝත ප්‍රසාදය සෝතධාතුව නම් වන්නේය. ඝාත ප්‍රසාදය ඝාතධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතාප්‍රසාදය ජීවිතා ධාතුව නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කායධාතුව නම් වන්නේය.

22. වර්ණරූපය රූපධාතුව නම් වන්නේය. ගඛිරූපය සද්දධාතුව නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධධාතුව නම් වන්නේය. රසරූපය රසධාතුව නම් වන්නේය. පඨවි - තේජෝ - වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛාත ස්පර්ශ රූපය ජොට්ඨබ්බ ධාතුව නම් වන්නේය.

23. වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ යුගලය වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝතච්ඤ්ඤාණ යුගලය සෝතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාතච්ඤ්ඤාණ යුගලය ඝාතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතාච්ඤ්ඤාණ යුගලය ජීවිතාච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කායච්ඤ්ඤාණ යුගලය කායච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්වාරාවර්ජන විත්තය හා සම්පට්ච්ජන යුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි සසෑත්තෑ විත්තය මනෝච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය.

24. දෙපනස් වෛතසික ද, ආපෝධාකු - ඉත්ථිත්ථිය - පුරිසිත්ථිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආහාරරූප - පරිච්ඡේදරූප - කායවිඤ්ඤත්තිරූප - වච්චිඤ්ඤත්තිරූප - ලහුකාරූප - මුදුකාරූප - කම්මඤ්ඤතා රූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප - ජරතාරූප - අනිච්චතාරූප යන සුබ්බරූප සොළොස ද නිර්වාණය ද ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නේය.

25. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලොකික සිත් එක් අසුව ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත එක්පනය චෛතසිකය ද, අටවිසි රූපය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. නිර්වාණය නිරෝධ සත්‍ය නම් වන්නේය.

26. සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත වූ සම්මා දිවිධී - සම්මා සංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආජීව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි නම් වූ සෝවාන් මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අරහත් මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහ.

27. අපේක්ෂිත බහිද්ධා ධම්මා - යන තෘතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, අධ්‍යාත්මික වූ ද බාහිර වූ ද සන්තානයන්හි භටගන්නා වූ එකුන්අනු චිත්තය ද දෙපනස් චෛතසිකය ද අටවිසි රූපය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දොළොසකි. ධාතු වශයෙන් අටළොසකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

28. ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය. දෙපනස් චෛතසිකය අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සමපනස් චෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. එකුන්අනු චිත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහ.

29. ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාදය වක්ඛායතනය නම් වන්නේය. සෝතප්‍රසාදය සෝභායතනය නම් වන්නේය. ඝානප්‍රසාදය ඝානායතනය නම් වන්නේය. ජීවිහාප්‍රසාදය ජීවිහායතනය නම් වන්නේය. කායප්‍රසාදය කායායතනය නම් වන්නේය.

30. වර්ණරූපය රූපායතනය නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දායතනය නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය. රසරූපය රසායතනය නම් වන්නේය. පඨවි - තේජෝ - වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඵොට්ඨබ්බායතනය නම් වන්නේය. එතුන් අනුවිත්තය මනායතනය නම් වන්නේය.

31. දෙපනස් වෛතසික ද, ආපෝධාතු - ඉත්ථිත්ථිය - පුරිසිත්ථිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආහාරරූප - පරිච්ඡේදරූප - කායවිඤ්ඤාත්තිරූප - වචිච්ඤ්ඤාත්තිරූප - ලභුකාරූප - මුද්දකාරූප - කම්මඤ්ඤාතා රූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප - ජරතාරූප - අනිච්චතාරූප යන සුබ්බිමරූප සොළොස ද ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දොළොස් වැදෑරුම් වන්නේය.

32. ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නාවූ කෙසේ ද යත්, අටවිසි රූපය අතුරෙන් වක්ෂුප්‍රසාදය වක්ඛුධාතුව නම් වන්නේය. සෝත ප්‍රසාදය සෝතධාතුව නම් වන්නේය. ඝාත ප්‍රසාදය ඝාතධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතාප්‍රසාදය ජීවිතා ධාතුව නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කායධාතුව නම් වන්නේය.

33. වර්ණරූපය රූපධාතුව නම් වන්නේය. ශබ්දරූපය සද්දධාතුව නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධධාතුව නම් වන්නේය. රසරූපය රසධාතුව නම් වන්නේය. පඨවි - තේජෝ - වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඵොට්ඨබ්බ ධාතුව නම් වන්නේය.

34. වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ යුගලය වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝතච්ඤ්ඤාණ යුගලය සෝතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාතච්ඤ්ඤාණ යුගලය ඝාතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතාච්ඤ්ඤාණ යුගලය ජීවිතාච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කායච්ඤ්ඤාණ යුගලය කායච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්වාරාවර්ජන විත්තය හා සම්පට්ච්ඡන යුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි සසැත්තෑ විත්තය මනෝච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය.

35. දෙපනස් වෛතසික ද, ආපෝධාතු - ඉත්ථිත්ථිය - පුරිසිත්ථිය - හදයරූප - ජීවිතරූප - ආභාරරූප - පරිච්ඡේදරූප - කායවිඤ්ඤන්තිරූප - වච්චිඤ්ඤන්තිරූප - ලභ්‍යතාරූප - මුද්‍රතාරූප - කම්මඤ්ඤනා රූප - උපවයරූප - සන්තතිරූප - ජරතාරූප - අනිච්චතාරූප යන සුඛ්‍රමරූප සොළොස ද ධර්මධාතුච නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටළොස් වැදෑරුම් වන්නේය.

36. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් සතර වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකික සිත් එක් අසුව ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත වෛතසික එක්පනස ද, අටවිසි රූපය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

37. සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත වූ සම්මා දිට්ඨි - සම්මා සංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආජීව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි නම් වූ සෝවාන් මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග චිත්තෝත්පාද එකුත්තිස හා එලචිත්තෝත්පාද සත්තිස සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුන්වැදෑරුම් වන්නාහ.

38. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් අජ්ඣන්ත ක්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් පද තුනක් කොට වදාළ බැවින් ක්‍රික නම් වන්නේය. මූල පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති බැවින් ආදිලබ්ධ නාමක්‍රික නම්වන්නේය. සියලු පරමාර්ථ ධර්මයන් ඇතුලත් කොට වදාළ බැවින් නිෂ්ප්‍රදේශ ක්‍රික නම් වන්නේය.

අජ්ඣන්ත ක්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. අජීඤ්ඤා ත්‍රික මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාම රූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ, සෂණයක් සෂණයක් පාසා ඇති ව නැති ව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.
2. ඇතිවීම් නැතිවීම් දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.
3. තම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.
4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය, පිළන සංඛත සන්තාප විපටිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.
5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව කෘෂ්ණාව ආයුභත නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.
6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව, නිස්සරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.
7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධවීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැටිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය, නියතාන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.
8. මාතේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය, මෙම වතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

අම්බරම භාවනා - 21 වැනි පාඨම - අජ්ඣන්ත ක්‍රිකය

පද විවරණය

1. අජ්ඣන්තා - ස්වකීය සන්තානයෙහි වූ ධර්මයෝග.
2. බ්හිද්ධා - ස්ව සන්තානයෙන් පිටත වූ සියලු ධර්මයෝ බ්හිද්ධා ධර්ම නම් වෙති. නිර්වාණය ද සමගය.
3. අජ්ඣන්ත පදයාගේ ප්‍රභේද - ගෝචරජ්ඣන්ත - නියකජ්ඣන්ත - අජ්ඣන්තජ්ඣන්ත - විසයජ්ඣන්ත නමින් අජ්ඣන්ත සතරක් ඇත.
4. ගෝචරජ්ඣන්ත - භාවනා වශයෙන් වඩන ලද පුරුදු කරන ලද්දාවූ සමාධිමය භාවනා අරමුණු ගෝචරජ්ඣන්ත නම් වේ.
5. නියකජ්ඣන්ත - ස්වකීය සන්තානයට අයත් ධර්ම සියල්ල නියකජ්ඣන්ත නම් වේ.
6. අජ්ඣන්තජ්ඣන්ත - යනු වක්ඛු සෝභ ඝාන ජීවිතා කාය මන නම් වූ සලායතනයට නමකි.
7. විසයජ්ඣන්ත - යනු අර්හත් ඵල චිත්තයටම නමකි.
8. මේ ක්‍රිකයෙහි අජ්ඣන්ත යනු ස්වකීය සන්තානයටම අයිති පෞද්ගලික චිත්ත වෛතසික රූප ධර්ම සමූහයට නමකි.
9. බ්හිද්ධා යනු - ස්වසන්තානයෙන් පිටත වූ ඉන්ද්‍රිය බද්ධ වූ හෝ අනින්ද්‍රිය බද්ධ වූ හෝ චිත්ත වෛතසික රූප නිර්වාණ ධර්ම සියල්ලට නමකි.
10. අජ්ඣන්ත බ්හිද්ධා - යනු නිර්වාණය හැර සෙසු ඉන්ද්‍රිය බද්ධ වූ ද අනින්ද්‍රිය බද්ධ වූ ද චිත්ත වෛතසික රූප ධර්ම සියල්ලට නමකි.

22 වැනි පාඨම

අජ්ඣන්තාරම්මණ උපදෙස

නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස
 නමො තසස භගවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධස්ස

1. අජ්ඣන්තාරම්මණා ධම්මා, ඛනිද්ධාරම්මණා ධම්මා, අජ්ඣන්ත ඛනිද්ධාරම්මණා ධම්මා හි.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ, අජ්ඣන්ත ක්‍රියා දේශනා කොට වදාරා ඉන් අනතුරුව අජ්ඣන්තාරම්මණ ක්‍රියා දේශනා කොට වදාළ සේක. එය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නේය. ඔටුනතුරෙන් ප්‍රථම පදය පළමු කොට වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, අජ්ඣන්තාරම්මණා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, ඛනිද්ධාරම්මණා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත් අජ්ඣන්ත ඛනිද්ධාරම්මණා ධම්මා යනුවෙනි.

4. අජ්ඣන්තාරම්මණා ධම්මා - අධ්‍යාත්මික ධර්මයන් අරමුණු කොට පවත්නා වූ නිස්සන්ධ නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. ඛනිද්ධාරම්මණා ධම්මා - බාහිර ධර්මයන් අරමුණු කොට ඇත්තා වූ නිස්සන්ධ නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ. අජ්ඣන්ත ඛනිද්ධාරම්මණා ධම්මා - අධ්‍යාත්මික වූ ද බාහිර වූ ද ධර්මයන් අරමුණු කොට පවත්නා වූ, නිස්සන්ධ නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. අජ්ඣන්තාරම්මණා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, අධ්‍යාත්මික ධර්මයන් ඒකාන්ත වශයෙන් අරමුණු කොට ඇත්තා වූ විඤ්ඤාණඤ්ඤායනන -

නේවසඤ්ඤානාසඤ්ඤායතන සිත් සයදෙන ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත ඊර්ණ්‍යා අප්‍රමාණ්‍ය වර්ජිත ඵකුන්පනස් චෛතසිකය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් අටකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

5. ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහු, කෙසේ ද යත්, ඵකුන්පනස් චෛතසිකය අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සත් සාලීස් චෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. අර්ඪකර්මමංගල සිත් දෙසැටදෙන විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහ.

6. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අර්ඪකර්මමංගල සිත් දෙසැටදෙන මනායතනය නම් වන්නේය. තත් සම්ප්‍රයුක්ත ඵකුන් පනස් චෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

7. ධාතු වශයෙන් අට වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අර්ඪකර්මමංගල සිත් දෙසැටදෙන අතුරෙන් වක්ඛුවිඤ්ඤාණ යුගලය වක්ඛුවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝතවිඤ්ඤාණ යුගලය සෝතවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සානවිඤ්ඤාණ යුගලය සානවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිභාවිඤ්ඤාණ යුගලය ජීවිභාවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කායවිඤ්ඤාණ යුගලය කායවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය.

8. පඤ්චද්වාරාවර්ජන විත්තය හා සම්පට්ච්ඡන යුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි ඵකුන්පනස් සිත මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඵකුන්පනස් චෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වන්නේය මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටවැදෑරුම් වන්නාහ.

9. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අර්ඪකර්මමංගල සිත් දෙසැට දෙන ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත අටසාලීස් චෛතසිකය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය

සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

10. බහිද්ධාරම්මණා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් බාහිර ධර්මයන් ඒකාන්ත වශයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ ආකාසානක්ඛායනන සිත් තුන ද, අභිඥාවර්ජිත රූපාවචර සිත් පසළොස් ද, ලෝකෝත්තර සිත් අට ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික අටකිස ද, බාහිර ධර්මයන් අනේකාන්ත වශයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ කාම සිත් සිවුපනස ද අභිඥා දෙසිත ද, මාත්සර්ය වර්ජිත තත් සම්ප්‍රයුක්ත එක් පනස් වෛතසිකය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් අටකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තුනකි.

11. ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, එක් පනස් වෛතසිකය අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි එකුත්පනස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. බාහිර ධර්මයන් අරමුණු කරන්නා වූ සිත් සමඅසුච විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහ.

12. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, බහිද්ධාරම්මණික සිත් සම අසුච අතුරෙන් මනායතනය නම් වන්නේය. එක්පනස් වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

13. ධාතු වශයෙන් අටවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, බහිද්ධාරම්මණික සිත් සම අසුච අතුරෙන් වක්ඛුච්ඤාණ සුගලය වක්ඛුච්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝතච්ඤාණ සුගලය සෝතච්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාතච්ඤාණ සුගලය ඝාතච්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජීව්හච්ඤාණ සුගලය ජීව්හච්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කායච්ඤාණ සුගලය කායච්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්වාරාවර්ජන චිත්තය හා සම්පට්ච්ඡන සුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි සිත්

සත්සැටදෙන මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතු ව නම් වන්නේය. වෛතසික එක් පනස ධම්මධාතු ව නම් වන්නේය මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටවැදෑරුම් වන්නාහ.

14. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, බහිද්ධාරම්මණික ලෝකික සිත් දෙසැත්තැව ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත සම්පතස් වෛතසිකය ද, දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

15. සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත වූ සම්මා දිව්ඨි - සම්මා සංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආජිව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි නම් වූ සෝවාත් මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සත්දෙන සතර වරක් ද, යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග වින්තෝත්පාද එකුත්තිස් හා එළු වින්තෝත්පාද සත්තිස ද සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

16. අජ්ඣත්ත බහිද්ධාරම්මණා ධම්මා - යන තෘතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන් අධ්‍යාත්මික වූ බාහ්‍ය වූ ද ධර්මයන් අනේකාන්ත වශයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ ද සිවු පනස් කාමාවචර වින්තය ද අභිඤා දෙසිත ද ඉස්සා - මච්ඡරිය - අප්පමඤ්ඤා වර්ජිත අටසාලිස් වෛතසිකය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් සතරකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් අටකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙකකි.

17. ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අටසාලිස් වෛතසිකයන් අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සසාලිස් වෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. අජ්ඣත්ත බහිද්ධාරම්මණ සිත් සපතස් දෙන විඤානස්කන්ධය නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහ.

18. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අජ්ඣන්ත බහිද්ධාරම්මණික සපතස් චිත්තය මනායතනය නම් වන්නේය. අටසාලිස් වෛතසිකය ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

ධාතු වශයෙන් අටවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අජ්ඣන්ත බහිද්ධාරම්මණික සපතස් චිත්තය අතුරෙන් වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ යුගලය වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝතච්ඤ්ඤාණ යුගලය සෝතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාතච්ඤ්ඤාණ යුගලය ඝාතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිහාව්ඤ්ඤාණ යුගලය ජීවිහාව්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. කායච්ඤ්ඤාණ යුගලය කායච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. පඤ්චද්වාරාවර්ජන චිත්තය හා සම්පට්ච්ජන යුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි තෙසාලිස් චිත්තය මනෝච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. අටසාලිස් වෛතසිකය ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටවැදෑරුම් වන්නාහ.

19. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, අජ්ඣන්ත බහිද්ධාරම්මණික සිත් සපතස් දෙන ද තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත සත්සාලිස් වෛතසිකය ද, දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

20. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් අජ්ඣන්තාරම්මණික ත්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් පද තුනක් කොට වදාළ බැවින් ත්‍රික නම් වන්නේය. මුල් පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති බැවින් ආදිලබ්ධ නාමත්‍රික නම් වන්නේය.

21. ආකිඤ්ච්ඤ්ඤායතනය සිත් තුන ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික සම්භිස ද, ඔවුන්ගේ අරමුණු නාස්තිහාවප්‍රඥප්තිය අනේකාන්ත වශයෙන් අරමුණු කරන්නා වූ අකුසල සිත් දොළොස ද මහාකුසල මහා ක්‍රියා සිත් සොළොස ද, මනෝද්වාරාවර්ජනය ද අභිඥා දෙසිත ද, විරති අප්පමඤ්ඤා - ඉස්සා - මච්ඡරිය වර්ජිත තත් සම්ප්‍රයුක්ත වෛතසික

පන්සාලිස ද අටවිසි රූපය ද නිර්වාණය ද මේ ක්‍රියාවට ඇතුළත් නොවන බැවින් සප්‍රදේශක්‍රීක නම් වන්නේය.

අජ්ඣන්තාරම්මණ ක්‍රියාවයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. අජ්ඣන්තාරම්මණ ක්‍රියා මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාම රූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ, ඤාණයක් ඤාණයක් පාසා ඇති ව නැති ව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.

2. ඇතිවීම නැතිවීම දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.

3. තම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය, පිළින සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව තෘෂ්ණාව ආයුතන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව, නිස්සරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධවීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය, නියාන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය, මෙම වතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

1. ඉස්සා - අන්‍යයන්ගේ ලාභ - සත්කාර - කීර්ති - ප්‍රශංසා - යස - ඉසුරු - සැප - සම්පත් - වැදුම් - පිදුම් - ගරු - සම්මාන දැකීමෙන් සිතේ ඇතිවන නොඉවසීම - නොරුස්සනබව - අසතුට - අප්‍රසාදය - රවා - ගොරවා බලන ස්වභාවය ඉස්සාවයි. එසේ හෙයින් අධ්‍යාත්මික අරමුණෙහි ඉස්සාව පහළ නොවෙයි.
2. අප්පමඤ්ඤා - අප්‍රමාණ සත්වයන් වෙත පැවැත්විය යුතු වූ කරුණාව හා මුදිතාව යන දෙක අප්පමඤ්ඤා නම් වෙති. ඒ දෙක ද බාහිර සත්ව ප්‍රඥප්තියම අරමුණු කරන බැවින් අධ්‍යාත්මික අරමුණෙහි නොවැටෙති.
3. මච්ඡරිය - ස්වකීය සම්පත් අනුන්ට සාධාරණවීමට අකැමැත්ත මච්ඡරියයි. එය තමාගේ සම්පත්ම අරමුණු කරන බැවින් බහිද්ධාරම්මණ පදයට ඇතුළත් නොවේ.
4. ඉස්සාව - අනුන්ගේ සම්පත්ම නොරුස්සන ගතියෙන් අරමුණු කරන බැවින් බහිද්ධාරම්මණික වූම ධර්මයකි.
5. අප්පමඤ්ඤා - කරුණා මුදිතා දෙක ද දුක්ඛිත සත්ත්වයන් හා සුඛිත සත්ත්වයන්ම අරමුණු කරන බැවින් බහිද්ධාරම්මණික වූම ධර්ම දෙකකි.
6. මච්ඡරිය - මසුරුකම වනාහි තමාගේ සම්පතක්ම අරමුණු කරන බැවින් අප්පමඤ්ඤාමණිකවූම ධර්මයකි. කරුණු මෙසේ හෙයින් දෙපනස් වෛතසික අතුරෙන් ඉස්සා - මච්ඡරිය - අප්පමඤ්ඤා යන සතර දෙනා හැර ඉතිරි වෛතසික අටසාලිස් දෙනා අප්පමඤ්ඤා බහිද්ධාරම්මණා ධම්මා යන තෘතීය පදයට ඇතුළත් වෙති.

7. නාස්තිභාව ප්‍රඥප්තිය - ආකිඤ්චඤ්ඤායතන සිත් තුනට අරමුණු වන්නේ එයට පුරම සන්තානයෙහි පහළ වූ පළමු වැනි ආකාසානඤ්චායතන චිත්තයාගේ උත්පාද - ධීති - භංග යන අවස්ථා තුනෙන් එකකුත් දැනට නොමැති බවය. එය ප්‍රඥප්තියක් බැවින් අජ්ඣත්තාරම්මණයට හෝ බහිද්ධාරම්මණ බවට හෝ අජ්ඣත්ත බහිද්ධාරම්මණ බවට හෝ නොවැටේ.

23 වැනි පාඨම

සතිදස්සන ක්‍රියා

නමෝ තසස හඟවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධසස
නමෝ තසස හඟවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධසස
නමෝ තසස හඟවතො අරහතො සම්මා සම්බුද්ධසස

1. සතිදස්සන සප්පට්ඨා ධම්මා, අතිදස්සන සප්පට්ඨා ධම්මා, අතිදස්සන අප්පට්ඨා ධම්මා නි.

2. මාගේ ස්වාමී වූ බුදුරජාණන් වහන්සේ, අජ්ඣන්තාරම්මණ ක්‍රියා දේශනා කොට වදාරා ඉන් අනතුරුව සතිදස්සන ක්‍රියා දේශනා කොට වදාළ සේක. එය ද ප්‍රථම පදය ද්විතීය පදය තෘතීය පදයාගේ වශයෙන් තෙවැදෑරුම් වන්නේය.

3. ඔවුනතුරෙන් ප්‍රථම පදය පළමු කොට වදාළ සේක, කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, සතිදස්සන සප්පට්ඨා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව ද්විතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත්, අතිදස්සන සප්පට්ඨා ධම්මා යනුවෙනි. ඉන් අනතුරුව තෘතීය පදය වදාළ සේක. කෙසේ වදාළ සේක් ද යත් අතිදස්සන අප්පට්ඨා ධම්මා යනුවෙනි.

4. සතිදස්සන සප්පට්ඨා ධම්මා - වක්ඛු විඤ්ඤාණයෙන් දැකිය යුතු බව නම් වූ නිර්ගත සහිත වූ හෙවත් දැකීම් සහිත වූ ද, වක්ඛුද්වාරයෙහි ආපාතගත විය යුතු බව නම් වූ පටිස සහිත වූ හෙවත් හැපීම් සහිත වූ ද, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

5. අතිදස්සන සප්පට්ඨා ධම්මා - වක්ඛු විඤ්ඤාණයෙන් දැකිය නොහැකි බැවින් අතිදර්ශන නම් වූ ද, එහෙත් ද්වාරාරම්මණ වශයෙන් ගැටීම් සහිත වූ ද, නිස්සත්ව නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයෝ ඇත්තාහ.

6. අතිදස්සන අප්පටිසා ධම්මා - වක්ඛු විඤ්ඤාණයෙන් දැකිය නොහැකි බැවින් අතිදර්ශන නම් වූ ද, ද්වාරාරම්මණ වශයෙන් ගැටීමක් නැති බැවින් අප්පටිස නම් වූ ද, නිස්සන්ච නිර්ජීව පරමාර්ථ ස්වභාව ධර්මයේ ඇත්තාහ.

7. සතිදස්සන සප්පටිසා ධම්මා - යන ප්‍රථම පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ නෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, අවච්ඡි රූපය අතුරෙන් එකම වර්ණ රූපය ලැබෙන්නේය. වර්ණ රූපය වනාහි ස්කන්ධ වශයෙන් එකම රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය, ආයතන වශයෙන් එකම රූපායතනය නම් වන්නේය. ධාතු වශයෙන් එකම රූප ධාතුව නම් වන්නේය. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එකම දුක්ඛාර්ය සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. අතිදස්සන සප්පටිසා ධම්මා - යන ද්විතීය පදයාගේ අභිධෙයාර්ථ නෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, වර්ණරූපය වර්ජිත ඵකොළොස් ඖදාරික රූපයේ ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයේ ස්කන්ධ වශයෙන් එකකි. ආයතන වශයෙන් නවයකි. ධාතු වශයෙන් නවයකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එකකි.

9. ස්කන්ධ වශයෙන් ඖදාරික රූප ඵකොළොස් රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය. ආයතන වශයෙන් නවවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේද යත්, ඖදාරික රූප ඵකොළොස් අතුරෙන් වක්ඛු ප්‍රසාදය චක්ඛායතනය නම් වන්නේය. සෝභ ප්‍රසාදය සෝභායතනය නම් වන්නේය. ඝාත ප්‍රසාදය ඝාතායතනය නම් වන්නේය. ජීවිතාප්‍රසාදය ජීවිතායතනය නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කායායතනය නම් වන්නේය.

10. ගබ්ඳරූපය සද්දායතනය නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධායතනය නම් වන්නේය. රසරූපය රසායතනය නම් වන්නේය. පඨවි - නේජෝ - වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඵොට්ඨඛිඛායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් නව වැදෑරුම් වන්නාහ.

11. ධාතු වශයෙන් නවවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, වක්ඛු ප්‍රසාදය චක්ඛුධාතුව නම් වන්නේය. සෝභ ප්‍රසාදය සෝභ ධාතුව නම්

වන්නේය. ඝාත ප්‍රසාදය ඝාතධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතා ප්‍රසාදය ජීවිතාධාතුව නම් වන්නේය. කාය ප්‍රසාදය කායධාතුව නම් වන්නේය.

12. ශබ්දරූපය සද්දධාතුව නම් වන්නේය. ගන්ධරූපය ගන්ධධාතුව නම් වන්නේය. රසරූපය රසධාතුව නම් වන්නේය. පඨවි - තේජෝ - වායෝ යන භූතත්‍රය සංඛ්‍යාත ස්පර්ශ රූපය ඵොට්ඨබ්බ ධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් නව වැදෑරුම් වන්නාහ. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් එකම දුක්ඛාර්ය සත්‍යය නම් වන්නේය.

13. අනිදස්සන අස්පට්ඨා ධම්මා - යන තෘතීය පදයාගේ අභිධෙය්‍යාර්ථ හෙවත් ස්වරූපාර්ථ වශයෙන්, එකුත් අනු චිත්තය ද දෙපනස් චෛතසිකය ද සුඛුම්මරූප සොළොස ද නිර්වාණය ද ලැබෙන්නාහ. ඒ ධර්මයෝ ස්කන්ධ වශයෙන් පසකි. ආයතන වශයෙන් දෙකකි. ධාතු වශයෙන් අටකි. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් සතරකි.

14. ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, සුඛුම්මරූප සොළොස රූපස්කන්ධය නම් වන්නේය. දෙපනස් චෛතසිකය අතුරෙන් වේදනාව වේදනාස්කන්ධය නම් වන්නේය. සංඥාව සංඥාස්කන්ධය නම් වන්නේය. ඉතිරි සමපනස් චෛතසිකය සංස්කාරස්කන්ධය නම් වන්නේය. එකුත් අනු චිත්තය විඥානස්කන්ධය නම් වන්නේය. නිර්වාණය ස්කන්ධ සංග්‍රහයෙන් විනිර්මුක්ත නම් වන්නේය. මෙසේ ස්කන්ධ වශයෙන් පස්වැදෑරුම් වන්නාහ.

15. ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, එකුත් අනු චිත්තය මනායතනය නම් වන්නේය. දෙපනස් චෛතසිකය ද සුඛුම්මරූප සොළොස ද නිර්වාණය ද ධම්මායතනය නම් වන්නේය. මෙසේ ආයතන වශයෙන් දෙවැදෑරුම් වන්නාහ.

16. ධාතු වශයෙන් අට වැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, එකුත් අනු චිත්තය අතුරෙන් වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ යුගලය වක්ඛුච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. සෝතච්ඤ්ඤාණ යුගලය සෝතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ඝාතච්ඤ්ඤාණ යුගලය ඝාතච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. ජීවිතාච්ඤ්ඤාණ යුගලය ජීවිතාච්ඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය.

වන්නේය. කායවිඤ්ඤාණ යුගලය කායවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය.

17. පඤ්චද්වාරාවර්ජන චිත්තය හා සම්පට්ච්ඡන යුගලය මනෝධාතුව නම් වන්නේය. ඉතිරි සසැත්තෑ චිත්තය මනෝවිඤ්ඤාණ ධාතුව නම් වන්නේය. වෛතසික දෙපනස ද, සුඛුමරූප සොළොස ද නිර්වාණය ද ධම්මධාතුව නම් වන්නේය. මෙසේ ධාතු වශයෙන් අටවැදෑරුම් වන්නාහ.

18. ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහු කෙසේ ද යත්, ලෝකීක සිත් එක් අසුව ද, තත් සම්ප්‍රයුක්ත ලෝභ වර්ජිත වෛතසික එක් පනස ද, සොළොස් සුඛුමරූපය ද දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය. ලෝභය සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය. නිර්වාණය නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

19. සතර මාර්ග සම්ප්‍රයුක්ත වූ සම්මා දිට්ඨි - සම්මා සංකප්ප - සම්මා වාචා - සම්මා කම්මන්ත - සම්මා ආජීව - සම්මා වායාම - සම්මා සති - සම්මා සමාධි නම් වූ සෝවාන් මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද, සකදාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද, අනාගාමී මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද, අර්හත් මාර්ගාංග අටදෙන එක් වරක් හා සන්දෙන සතර වරක් ද, යන මේ ධර්ම සමූහය මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය. ඉතිරි මාර්ග චිත්තෝත්පාද එකුන්තිස් හා එල චිත්තෝත්පාද සන්තිස සත්‍ය විනිර්මුක්ත නම් වන්නාහ. මෙසේ ආර්ය සත්‍ය වශයෙන් සිවුවැදෑරුම් වන්නාහ.

20. මේ ශබ්දාවලිය හෙවත් සනිදස්සන ත්‍රිකය වනාහි පරමාර්ථ ධර්මයන් පද තුනක් කොට වදාළ බැවින් ත්‍රික නම් වන්නේය. මුල් පදයෙන් ලබන ලද නම් ඇති බැවින් ආදිලබ්ධි නාමත්‍රික නම් වන්නේය. සියලු පරමාර්ථ ධර්ම ඇතුලත් කොට වදාළ බැවින් නිෂ්ප්‍රදේශ ත්‍රික නම් වන්නේය.

සනිදස්සන ත්‍රිකයයි.

ත්‍රිලක්ෂණ විදර්ශනාව

1. සනිදස්සන ත්‍රික මාතෘකා විදර්ශනා භාවනාවේ දී පහළ වූ නාම රූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්මයෝ, ක්ෂණයක් ක්ෂණයක් පාසා ඇති ව නැති ව ගිය බැවින් අනිත්‍යයෝය.

2. ඇතිවීම් නැතිවීම් දෙකින් නිරන්තරයෙන් පීඩා වින්ද බැවින් දුක්ඛයෝය.

3. නම තමන් කැමැති ලෙස නොපැවැති බැවින් අනාත්මයෝය.

4. අනිත්‍ය වූ දුක්ඛ වූ අනාත්ම වූ නාමරූප ස්කන්ධ ආයතන ධාතු පරමාර්ථ ධර්ම සමූහය, පිළන සංඛත සන්තාප විපරිණාමාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් දුක්ඛ සත්‍යය නම් වන්නේය.

5. ඒ දුක්ඛ සත්‍යය උපදවන්නා වූ පූර්වභව කෘෂ්ණාව ආයුහන නිදාන සංයෝග පළිබෝධාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් සමුදය සත්‍යය නම් වන්නේය.

6. ඒ දෙකෙහි නොපැවැත්ම නම් වූ නිර්වාණ ධාතුව, නිස්සරණ විවේක අසංඛත අමතාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් නිරෝධ සත්‍යය නම් වන්නේය.

7. ඒ නිරෝධ සත්‍යය අවබෝධවීම පිණිස භාවනා වශයෙන් වැඩිය යුතු වූ ආර්ය අෂ්ටාංගික මාර්ගය, නියතාන හේතු දස්සන ආධිපතෙයාර්ථයෙන් සමන්තාගත වන බැවින් ඒකාන්තයෙන් මාර්ග සත්‍යය නම් වන්නේය.

8. මාගේ භාවනාමය කුසලානිසංස ධර්මය, මෙම වතුරාර්ය සත්‍ය ධර්මය සුවසේ අවබෝධවීම පිණිසම හේතු වේවා, වාසනා වේවා.

සාධු ! සාධු !! සාධු !!!

පද විවරණය

1. සනිදස්සන - යනු ඇසට ලක්වන ස්වභාවයයි. වර්ණ රූපයට නමකි. වර්ණ රූපය හැඳින්වීම පිණිස සනිදස්සන ලක්ෂණය කිව යුතුය. සනිදස්සන හැඳින්වීම පිණිස වර්ණරූපයයි කිව යුතු වේ. එසේ හෙයින් වර්ණ රූපයත් සනිදස්සනයත් දෙක වෙන්කළ නොහැකිය. මෙය වනාහි අභිධර්මයෙහි දක්වෙනුයේ අහේදේ හේදෝපචාරය නමිනි. නිදසුනක් වශයෙන් මෙදේ ද දක්වා ඇත. 'සිලාපුන්ඵකස්ස සරීරං යනුවෙනි. ගල්පොතේ සිරුරයයි කී කල්හි ගල්පොත ගලෙන් හෝ ගල්පොතෙන් ගල හෝ වෙන්කළ හැකි දෙයක් නොවෙන්නක් මෙනි.

මෙසේ ම රූපාරම්මණයෙන් අනාවූ දක්ක යුතුවක් ද නැත. දක්ක යුතු දෙයින් අනාවූ රූපාරම්මණයක් ද නැත. එසේ හෙයින් රූපාරම්මණයත් සනිදස්සනයත් දෙකක් නොව එකකි.

සප්පට්ඨ - සන්තිකෙරූප - මිලාරිකරූප - සප්පට්ඨරූප නමින් ප්‍රසාදරූප පස හා විෂයරූප සත වෙන් කොට ගනු ලැබෙති. ප්‍රසාද වස්තු පස ස්වකීය ගෝචර රූප සමග එකට එක හමුවීම සප්පට්ඨ නමින් හැඳින්වේ. ඇසත් වර්ණයත්, කනත් ශබ්දයත්, ඝාතයත් ගන්ධයත්, දිවත් රසයත්, කයත් ස්පර්ශයත් එකිනෙකට හමුවීම, ආපාතගත වීම එකිනෙක ගැටීමක් වැනි බැවින් එම රූප දොළොසම සප්පට්ඨ නම් වෙති. සනිදස්සන පදයෙන් රූපාරම්මණය වෙන් කළ බැවින් අනිදස්සන සප්පට්ඨ පදයට ගැනෙනුයේ රූප ධර්ම එකොළොසකි.

3. අනිදස්සන අප්පට්ඨ - අපට පෙනෙන්නේ ද නැති පඤ්චද්වාරයෙහි ගැටෙන්නේ ද නැති පරමාර්ථ ධර්ම සියල්ල මේ පදයට ඇතුළත් වෙති.

